

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
GELENEKSEL TÜRK SANATLARI ANASANAT DALI**

**İZMİT PERTEV MEHMED PAŞA CAMİİ, ORHAN CAMİİ,
HÜSEYİN PAŞA CAMİİ VE YUMURTACI CAMİİ
HAZİRELERİNDE BULUNAN MEZAR KİTÂBELERİNİN HAT
SANATI YÖNÜYLE İNCELENMESİ**

Yusuf AVŞAR

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman: Doç. Mesude Hülya DOĞRU

HAZİRAN - 2025

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İZMİT PERTEV MEHMED PAŞA CAMİİ, ORHAN
CAMİİ, HÜSEYİN PAŞA CAMİİ VE YUMURTACI
CAMİİ HAZİRELERİNDE BULUNAN MEZAR
KİTÂBELERİNİN HAT SANATI YÖNÜYLE
İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Yusuf AVŞAR

Enstitü Anabilim Dalı: Geleneksel Türk Sanatları

“Bu tez 16/06/2025 tarihinde online olarak savunulmuş olup aşağıdaki isimleri bulunan
jüri üyeleri tarafından oybirliği ile kabul edilmiştir.”

JÜRI ÜYESİ	KANAATİ
Doç. M. Hülya DOĞRU	Başarılı
Doç. Yasin ÇAKMAK	Başarılı
Dr. Öğr. Üyesi A. Mehmet AVUNDUK	Başarılı

ETİK BEYAN FORMU

Enstitünüz tarafından Uygulama Esasları çerçevesinde alınan Benzerlik Raporuna göre yukarıda bilgileri verilen tez çalışmasının benzerlik oranının herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve Etik Kurul Onayı gerektiği takdirde onay belgesini aldığımı beyan ederim.

Etik kurul onay belgesine ihtiyaç var mıdır?

Evet ☐

Hayır ☒

(Etik Kurul izni gerektiren araştırmalar aşağıdaki gibidir:

- Anket, mülakat, odak grup çalışması, gözlem, deney, görüşme teknikleri kullanılarak katılımcılardan veri toplanmasını gerektiren nitel ya da nicel yaklaşımlarla yürütülen her türlü araştırmalar,
- İnsan ve hayvanların (materyal/veriler dahil) deneysel ya da diğer bilimsel amaçlarla kullanılması,
- İnsanlar üzerinde yapılan klinik araştırmalar,
- Hayvanlar üzerinde yapılan araştırmalar,
- Kişisel verilerin korunması kanunu gereğince retrospektif çalışmalar.)

Yusuf AVŞAR

16/06/2025

ÖN SÖZ

Hat sanatı, Türk sanat tarihi boyunca sanat varlığımızın adeta temelini oluşturmuştur. Yüzyıllardır sabır ve itina ile üstat hattatların ve ekollerin kalemleriyle günümüze ulaşmış ve aynı itina ile devam ettirilen Hat sanatı, kendi içerisinde birçok forma bürünmüş ve çok sayıda amaca hizmet etmiştir. Bu hizmetlerin en önemlilerinden birisi de Türk Mezar Kitâbeciliği kültürüdür. İzmit ilçesinde bulunan tarihî Osmanlı Cami Hazirelerindeki mezar kitâbelerinin Hat Sanatı bakımından akademik olarak incelenmemiş olması, tez konusunun belirlenmesinde ilham kaynağı olmuştur. Araştırılan mezar kitâbeleri günümüz Türkçesine transkripte edilip Hat sanatı bakımından incelenmiştir. Bu çalışmayla Türkiyat, Türk Medeniyeti ve Türk Sanatı Tarihi araştırma sahalarına bir katkı sağlamak amaçlanmıştır. Öncelikle Anadolu'nun Türkleşmesinde ve Türk kültürünün yayılmasında sonsuz emekleri olan Anadolu Ereni Hacı Bektaş-ı Veli'ye ve Cumhuriyetimizin kurucusu Gazi Mustafa Kemal Atatürk'e ve onların aziz hatıralarına şükranlarımı sunuyorum. Tez çalışmam boyunca her türlü akademik desteğiyle bana yardımcı olan danışmanım sayın Doç. Mesude Hülya Doğru'ya, hat sanatında usta çırak ilişkisi içerisinde bulunduğum hocam sayın Prof. Dr. Mehmet Memiş'e, lisans hocam sayın Öğr. Gör. Orhan Altuğ'a, saygı değer İzmit halkına ve akademik çalışmalarında her zaman destek olan aileme teşekkürlerimi sunuyorum.

Yusuf AVŞAR

16/06/2025

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	ii
FOTOĞRAF LİSTESİ	iii
ÇİZİM LİSTESİ	vi
TABLO LİSTESİ.....	vii
ÖZET	viii
ABSTRACT	ix
GİRİŞ.....	1
1. BÖLÜM: TARİHÇE	4
1.1. İzmit'in Tarihçesi.....	4
1.2. Orhan Gazi Cami'nin Tarihçesi	6
1.3. Hüseyin Paşa Cami'nin Tarihçesi	8
1.4. Pertev Mehmed Paşa Cami'nin Tarihçesi.....	9
1.5. Yumurtacı Cami'nin Tarihçesi.....	11
2.BÖLÜM: KATALOG.....	12
2.1. Orhan Cami Haziyesi	12
2.2. Hüseyin Paşa Cami Haziyesi.....	40
2.3.Pertev Mehmed Paşa Cami (Yeni Cuma) Haziyesi	89
2.4.Yumurtacı Cami Haziyesi.....	106
2.5. Kırık Halde Bulunan Mezar Taşları.....	148
2.6. Kırık Halde Bulunan Mezar Taşlarından Birbirlerine Ait Olanların Birleştirilerek İncelenmesi	160
2.7. İstatiksel Bilgi Tabloları	162
SONUÇ	167
KAYNAKÇA.....	169
EK	171
ÖZ GEÇMİŞ	172

KISALTMALAR

Bkz.	: Bakınız
C.	: Cilt
Çev.	: Çeviri
cm	: Santimetre
Edt.	: Editör
H.	: Hicrî
km	: kilometre
M.	: Mîlâdî
no.	: Numara
s.	: Sayfa
YÖK	: Yükseköğretim Kurumu

FOTOĞRAF LİSTESİ

Fotoğraf 1: Orhan Cami	7
Fotoğraf 2: Orhan Cami Haziresi	8
Fotoğraf 3: Hüseyin Paşa Cami.....	9
Fotoğraf 4: Hüseyin Paşa Cami Haziresi	9
Fotoğraf 5: Pertev Mehmed Paşa Cami.....	10
Fotoğraf 6: Yumurtacı Cami.....	11
Fotoğraf 7: Mehmed.....	14
Fotoğraf 8: Bozacıoğlu Hacı Ahmed.....	16
Fotoğraf 9: Molla Sâlih	18
Fotoğraf 10: Tutumluoğlu Mehmed Ağa'nın Kızı Şerife Züleyha Hanım.....	20
Fotoğraf 11: Halim Efendi'nin Oğlu Osman Efendi'nin Oğlu Emin Efendi'nin Kızı Esma Hanım	22
Fotoğraf 12: Duhâncı (Tütüncü) Hacı Ahmed Ağa.....	24
Fotoğraf 13: Elbasan Kazasının Vidin Karyesinden Hüseyin Oğlu Cem	26
Fotoğraf 14: Fatma Nâhid Hanım	29
Fotoğraf 15: Şeyh Hacı Mehmed Kurban Kaşgarî Efendi	31
Fotoğraf 16: Sultan Orhan Cami-i Şerifi Hatîbi Hafız Mehmed Raşid Efendi.....	33
Fotoğraf 17: Baltaoğlu İbrahim Beşe'nin Oğlu Ömer Beşe.....	35
Fotoğraf 18: Geyveli Muhammed Ağa'nın Oğlu Salih.....	37
Fotoğraf 19: Kime Ait Olduğu Belirsiz.....	39
Fotoğraf 20: Hüseyin Paşa	42
Fotoğraf 21: Şabani Tarikatı Şeyhinin Oğlu.....	44
Fotoğraf 22: Abâlî Eşşeyh El Hac Mustafa Efendi'nin Kızı Meliha Hanım	46
Fotoğraf 23: Şeyh Abâlî Hacı Mustafa Efendi	48
Fotoğraf 24: Şeyh Abdullah Efendi'nin Kızı Rasime Hanım	50
Fotoğraf 25: Seyid Hasan Hasip Efendi'nin Oğlu Seyid Ahmet Mehasin Efendi	52
Fotoğraf 26: Seyid Hasan Hasip Efendi'nin Oğlu Seyid Ahmet Mehasin Efendi	53
Fotoğraf 27: Eşşeyh Hafız Abdullah Efendi Zade Seyyid Mustafa Safved Efendi	55
Fotoğraf 28: Kaya Zade Mehmet Bey'in Kızı Ve Şeyh Abdullah Efendi'nin Eşi Veliyye Hanım	57
Fotoğraf 29: Eşşeyh Hafız Abdullah Efendi'nin Kızı Ruba Hanım.....	59

Fotoğraf 30: Bolulu Şeyh Edâlı Hacı Osman Efendi	61
Fotoğraf 31: İzmit Mutasarrıfı Hasan Paşa'nın Oğlu Esseyid Mehmed Burhaneddin Efendi	64
Fotoğraf 32: İzmit Mutasarrıfı Hasan Paşa'nın Oğlu Esseyid Mehmed Burhanneddin Efendi	65
Fotoğraf 33: Erzincanlı Hatip Mustafa Efendi'nin Oğlu Abdullah Ağa	67
Fotoğraf 34: Şeyh Abdullah Efendi'nin Kızı Atiye Hanım.....	69
Fotoğraf 35: Yemenici Hüseyin Ağa Zade Esseyid Hafız Ali Efendi'nin Oğlu Osman Fahri Efendi	71
Fotoğraf 36: Sarrâc Hüseyin Efendi'nin Kızı İsmet Hanım.....	73
Fotoğraf 37: İzmit Mutasarrıfı Hasan Paşa	76
Fotoğraf 38: Şeyh Hafız Abdullah Efendi.....	78
Fotoğraf 39: Edâlı Hafız Osman Efendi'nin Eşi Emine Hanım.....	80
Fotoğraf 40: Hasan Paşa'nın Eşi Emine Hanım.....	82
Fotoğraf 41: Hasan Paşa'nın Kızı Şerife Sebi'a Hanım.....	84
Fotoğraf 42: İzmit Eşrafından Karapapuççuzade Hacı Ahmed Ağa	86
Fotoğraf 43: Ahmed Molla.....	88
Fotoğraf 44: İbrahim Ağa.....	91
Fotoğraf 45: Hasan Ağa.....	93
Fotoğraf 46: Zecriyye Nazırı Hacı Ali Efendi'nin Oğlu Derviş Ahmed Efendi	95
Fotoğraf 47: Râgıp Efendi'nin Oğlu İzmit Mutasarrıfı Mehmed Vahit Paşa.....	97
Fotoğraf 48: Kölezâde Mahzenci Hacı Osman Ağa.....	99
Fotoğraf 49: Trabzonlu Eyüp Ağa'nın Kızı Makbule Hanım	101
Fotoğraf 50: İçelli Hacı Mustafa Ağa.....	103
Fotoğraf 51: Pertev Paşa'nın Çocuklarından Vakıf Mütevellisi Seyyid İbrahim Ağa	105
Fotoğraf 52: Marangozzade Hacı Mustafa	108
Fotoğraf 53: Kirli Oğlu Seyid Mustafa	110
Fotoğraf 54: Marangozzade Mehmed Ağa	112
Fotoğraf 55: Yeniçeri Ağalarından Hazine Kâtibi Derviş Selim Efendi	114
Fotoğraf 56: Seyyid Hasan Reis'in Oğlu Seyyid Molla Ali.....	116
Fotoğraf 57: Tüsüzzade Damadı Salih Reis	118

Fotoğraf 58: Tüsüzzade Damadı Mahzenciler Kethüdası Hacı Osman Ağa.....	120
Fotoğraf 59: Yumurtacı Mehmet Ali Ağa.....	122
Fotoğraf 60: Kime Ait Olduğu Belirsiz.....	124
Fotoğraf 61: Kara Salih Reis.....	126
Fotoğraf 62: Kime Ait Olduğu Belirsiz.....	128
Fotoğraf 63: Tabak Solak Hoca'nın Oğlu Mehmed.....	130
Fotoğraf 64: Reis Koca Mehmed'in Validesi Emine Hatun.....	132
Fotoğraf 65: Mahmud Ağa'nın Eşi Şerif Emine Dudu Hanım.....	134
Fotoğraf 66: Kime Ait Olduğu Belirsiz.....	136
Fotoğraf 67: Kime Ait Olduğu Belirsiz.....	138
Fotoğraf 68: Seyit Hasan Reis.....	140
Fotoğraf 69: Kime Ait Olduğu Belirsiz.....	142
Fotoğraf 70: Kime Ait Olduğu Belirsiz.....	144
Fotoğraf 71: Kime Ait Olduğu Belirsiz.....	146
Fotoğraf 72: 18, 19 ve 20 Numaralı Kırık Parçaların Birleşimi.....	160
Fotoğraf 73: 55 ve 56 Numaralı Kırık Parçaların Birleşimi.....	161

ÇİZİM LİSTESİ

Çizim 1: Orhan Cami Hazire Krokisi	12
Çizim 2: Hüseyin Paşa Cami Hazire Krokisi.....	40
Çizim 3: Pertev Mehmet Paşa (Yeni Cuma) Cami Hazire Krokisi.....	89
Çizim 4: Yumurtacı Cami Hazire Krokisi.....	106

TABLO LİSTESİ

Tablo 1: Yumurtacı Cami Haziresinde Yer Alan Kırık Halde Bulunan Mezar Taşlarının İnceleme Tablosu	159
Tablo 2: Orhan Camii Haziresinde Bulunan Mezar Taşlarının Cinsiyet Tablosu	162
Tablo 3: Orhan Camii Haziresindeki Mezar Taşlarında Tespit Edilen Edebi Metin Tablosu	162
Tablo 4: Hüseyin Paşa Camii Haziresinde Bulunan Mezar Taşlarının Cinsiyet Tablosu	163
Tablo 5: Hüseyin Paşa Camii Haziresindeki Mezar Taşlarında Tespit Edilen Edebi Metin Tablosu.....	163
Tablo 6: Pertev Mehmed Paşa Camii Haziresinde Bulunan Mezar Taşlarının Cinsiyet Tablosu.....	164
Tablo 7: Pertev Mehmed Paşa Camii Haziresindeki Mezar Taşlarında Tespit Edilen Edebi Metin Tablosu	164
Tablo 8: Yumurtacı Camii Haziresinde Bulunan Mezar Taşlarının Cinsiyet Tablosu .	165
Tablo 9: Yumurtacı Camii Haziresindeki Mezar Taşlarında Tespit Edilen Edebi Metin Tablosu.....	165

ÖZET	
Başlık: İzmit Pertev Mehmed Paşa Camii, Orhan Camii, Hüseyin Paşa Camii ve Yumurtacı Camii Hazirelerinde Bulunan Mezar Kitâbelerinin Hat Sanatı Yönüyle İncelenmesi	
Yazar: Yusuf AVŞAR	
Danışman: Doç. Dr. Mesude Hülya DOĞRU	
Kabul Tarihi: 16/06/2025	Sayfa Sayısı: ix (ön kısım) + 170 (ana kısım) + 1 (ek)
Bu çalışmayla, İzmit ilçesinde bulunan dört tarihî Osmanlı Cami hazirelerindeki Mezar taşlarının günümüz Türkçesine transkripsiyonu yapılarak, kitâbelerde bulunan eski yazıların hat sanatı bakımından detaylı olarak incelenmesi amaçlanmıştır. Elde edilen veriler doğrultusunda, kitâbelerin ait olduğu merhum/merhumelerin kimlik bilgileri analiz edilerek, tez çalışması içerisinde, görsel veriler ışığında kataloglama yapılmıştır. Katalog kısmında Mezar taşının bugünkü durumundan, kitâbede kullanılan Hat çeşidine; Şahidenin ölçüsünden kitâbe metninin edebî içeriğine kadarki bilgi ve bulgular detaylı bir şekilde açıklanmıştır. Cami hazirelerinde yapılan saha çalışmalarında kaydedilen bulgular ile akademik kaynaklardaki veriler arasında karşılaştırma yapılarak, zaman içerisinde hazirelere kazandırılan yeni kitâbelerin varlığı üzerine görsel kaynaklar eklenerek güncelleştirme yapılmıştır. Buna örnek olarak; sayın Osman Nuri Cebe'nin Şubat/2015 tarihinde yayımlanan "İzmit Mezar Kitâbeleri" adlı çalışmada Yumurtacı Camii ve Pertev Mehmed Paşa Cami hazirelerinde bulunan Mezar taşlarının sayı ve adetlerinin, bu tez çalışması bağlamında elde edilen Mezar taşı sayısından daha az olduğu incelenmiştir. Çalışmaya konu olan "Orhan Cami", "Hüseyin Paşa Cami", "Pertev Mehmed Paşa Cami (Yenicuma)" ve "Yumurtacı Cami" hazirelerindeki Mezar taşlarının Hat sanatı bağlamınca akademik anlamda daha önce hiç çalışılmamış olması üzerine, gerekli saha çalışması yapılarak, alanla ilgili kaynak ve literatür taraması detaylı bir şekilde tamamlanmıştır. Kitâbelerde bulunan eski yazılar hem görsel verilerle hem de Hat Sanatı açısından yapılan değerlendirme ve yorumlamalarla desteklenerek, akademi dünyasına katkı sağlaması amaçlanan bir çalışma ortaya konulması hedeflenmiştir.	
Anahtar Kelimeler: Hat Sanatı, Hazire, Mezar Taşı, Şahide, İzmit	

ABSTRACT	
Title of Thesis: The Examination of the Grave Inscriptions in Izmit Pertev Mehmed Pasha Mosque, Orhan Mosque, Huseyin Pasha Mosque and Yumurtacı Mosque Grades in Terms of Islamic Calligraphy	
Author of Thesis: Yusuf AVŞAR	
Supervisor: Assoc. Prof. Mesude Hülya DOĞRU	
Accepted Date: 16/06/2025	Number of Pages: ix (pre text) + 170 (main body) + 1 (add)
This study aims to transcribe the tombstones in the four historical Ottoman Mosque graveyards in the Izmit district into modern Turkish and to examine the old writings on the inscriptions in detail in terms of calligraphy. In line with the data obtained, the identity information of the deceased to whom the inscriptions belonged was analyzed and catalogued in the terms of visual data within the scope of the thesis study. In the catalogue section, information and findings ranging from the current state of the tombstone to the type of calligraphy used in the inscription, from the size of the tombstones to the literary content of the inscription text are explained in detail. Comparisons were made between the findings recorded in the field studies carried out in the mosque graveyards and academic sources, and visual sources were added to update the existence of new inscriptions added to the graveyards over time. For example, in the study titled "İzmit Tombstone Inscriptions" published in February 2015 by Mr. Osman Nuri Cebe, it was examined that the number and quantity of tombstones found in the graveyards of Yumurtacı Mosque and Pertev Mehmed Pasha Mosque were less than the number of tombstones obtained in the context of this thesis. Since the gravestones in the graveyards of "Orhan Mosque", "Hüseyin Paşa Mosque", "Pertev Mehmed Paşa Mosque (Yenicuma)" and "Yumurtacı Mosque", which are the subjects of the study, have never been studied academically in the context of calligraphy, the necessary field work was carried out and a detailed review of the sources and literature related to the area was completed. It is aimed to present a study that aims to contribute to the academic world by supporting the old writings found in the inscriptions with both visual data and evaluations and interpretations made in terms of Calligraphy.	
Keywords: Calligraphy, Inscription, Tombstone, Graveyard, Izmit	

GİRİŞ

Araştırmanın Konusu

Çalışma 2 Bölüm olarak hazırlanmıştır. Birinci Bölümde, İzmit'in antik tarihi ile Osmanlı egemenliğine girişiyle başlayan yeni dönemde burasının bir Osmanlı beldesi oluşu sürecinde Osmanlı kültürünün başat unsuru olarak her fethedilen beldede yaptırılan camiler gibi burada yaptırılanlardan üçünün tarihi anlatılmıştır. İkinci Bölüm olan Katalog kısmında, İzmit'teki bu 3 Osmanlı camiinin hazirelerindeki tüm mezar taşları ele alınmıştır. Bu ele alınışta, mezar taşlarının mevcut durumları tanımlanmış; üzerlerindeki kitabeler tek tek incelenmiştir. Kitabe incelemelerinde, bugüne kadar bu mezar taşlarıyla ilgili çeşitli yaklaşımlarla yapılmış olan yayınlardan farklı olarak kitabelerin tümünün transkripsiyonu-Arap alfabesi harfleriyle Türkçe yazılı olan kitabe metinleri metne yazıldıktan sonra Latin harflerle Türkçe okunuşunun yazılması-yapılmıştır; bu tür çeviri çalışmalarında eleştiriye açık farklı yaklaşımlar söz konusu olduğu bilinciyle bu çalışmada nesnel çevirim uygulanmıştır. Kitabelerde kullanılan birçok yazı çeşidi ayırt edilip adlandırılmıştır; yazıların taşta yerleştiriliş biçimleri tarif edilmiş, yazıların üslûp tahlilleri yapılmıştır. Mezar taşları, dolayısıyla üzerlerindeki kitabeler, fotoğraflanarak belgelenmiş, böylece son güncel durum tespit edilmiştir.

Araştırmanın Amacı

Tez konusu olarak ele alınan 4 cami haziresindeki mezar taşları üzerlerindeki kitabelerin tespiti ve onların incelenmeleriyle onlardaki Hat Sanatı bakımından dönemin kültür ve sanat anlayışının özelliklerinin ortaya konulması amaçlanmıştır.

Araştırmanın Önemi

Cami ve hazirelerinin tarihçesine ulaşılacak tüm kaynakların taranması, camilerin hazirelerinde bulunan mezar kitâbelerinin Osmanlı Türkçesi'nden günümüz Türkçesi'ne çevrilmesi, kitâbe metinlerinde kullanılan yazı çeşitlerinin belirlenmesi, uygulanan yazının Hat Sanatı çerçevesince usul, kaide ve estetik yönleriyle değerlendirilmesi, varsa kitâbe üzerinde bulunan tezyinat ve başlık unsurları ile kitâbede belirtilen kişinin kimlik ve unvanına dair sembollerin değerlendirilmesi hedeflenmiştir. Bunların yanında, Kitâbelerin yerinde fotoğraflanarak, kırık ve/veya parçalanmış kitâbelerin parçalarının ise

fotoğraflanıp bilgisayar programında bir araya getirilmesi ve böylece tüm kitâbelerin hazire planı içerisinde numaralandırılması suretiyle mevcut durumun belgelenmesi hedeflenmiştir.

Araştırmanın Kaynakları

Konu kapsamında veri elde edilmek üzere yararlanılan Yüksek Lisans ve Doktora Tezlerinin yanı sıra bu alanda yayımlanan kitap ve makalelerden başlıcaları şunlardır:

İzmit tarihiyle ilgili olarak erken dönem Nikomedia için Ayşe Çalık Ross'un Nikomedia'nın Tarihi ve Kültürel Değerleri adlı makalesi, İzmit başlığı altında Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi'nde İdris Bostan'ın ve Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi'nde Mehmet Aydın'ın ansiklopedi maddeleri, Osmanlı dönemi tarihi ile ilgili olarak Halil İnalçık'ın Türk Tarih Vakfı Yurt Yayınları adlı dergideki Osman Gazi'nin İznik Kuşatması ve Bafeus Muharebesi adı makalelerden, Aşık Paşazade'nin Osmanoğulları Tarihi adlı kitabından, İsmail Hami Danişmend'in İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi adlı kitabından yararlanılmıştır.

İlknur Aytuğ'un İzmit Pertev Paşa (Yeni Cuma) Camii, Osman Nuri Cebe'nin İzmit Mezar Kitabeleri, Ahmet Nezih Galitekin'nin İzmit Mehmed Bey Nam-ı Diğer Fevziye Câmi'-i Şerîfi, Engin Ürkmez 'in İzmit'te Türk Eserleri adlı eserler teze konu olan camilerin tarihi ve Osmanlı mezar kitâbeleri konularında yararlanılmıştır.

Tezdeki fotoğrafların geneli yazar tarafından çekilmiştir; ancak bazı mezar taşlarının net fotoğrafı çekilememesi sebebiyle onların fotoğrafları Osman Nuri Cebe'nin İzmit Mezar Kitabeleri kitabından alıntı yapılarak kullanılmıştır.

Araştırmanın Yöntemi

Araştırmada gözlem ve belge analizi yöntemi kullanılmaktadır. Çalışmanın Birinci bölümünde, İzmit tarihi, Orhan Cami, Hüseyin Paşa Cami, Pertev Mehmed Paşa Cami ve Yumurtacı Cami hakkında; ansiklopedi, kitap, tez, dergi ve makalelerden tarihsel süreç araştırılmıştır. Çalışmanın İkinci Bölümünde (Katalog) sırayla; her bir caminin haziresinde yer alan kitabelerin; katalog kimlik bilgisi, tarihi, yazı çeşidi, malzeme ve teknikleri bilgileri verilmiştir. Hazirelerdeki mezar taşlarının yerleri bir kroki üzerinde numaralanarak belirlenmiştir; mezar taşları metinde bu numaralarla sıralanarak anlatılmıştır.

İncelemede kullanılan başlıklar şu şekilde sıralanmaktadır: Mezar taşları üzerindeki kitabelerin anlatımı bittikten sonra İstatiksel Bilgi Tabloları adlı başlık altında kitabedeki bilgiler tablolarda tasnif edilerek ifade edilmiştir.

Katalog No: Her mezar için ayrı katalog numarası verilmektedir. Mezarlarda incelenen kitâbelerin anlatılması ve bu mezarların numaralarının kroki üzerinde tespiti için bu katalog numarası yer alır.

Fotoğraf No: Kitâbe görselinin numarasıdır.

Yazı Çeşidi: Şahide metninde kullanılan yazı türünü belirtir.

Malzemesi ve Tekniği: Kitabenin malzemesi ve üzerindeki yazının tekniğidir.

Taşın Kondisyonu: Taşın Kondisyonu: Kitabelerin aşınma, kırık ve diğer fizikî durumunu belirtir.

Kitâbenin Ölçüsü: Kitabenin boyutlarını en, boy olarak belirtir.

İnceleme Tarihi: Kitabenin incelendiği tarihi gün, ay ve yıl olarak belirtir.

Kitâbe Metni: Kitabenin orijinal Arap harfli halini belirtir.

Yazının Transkripsiyonu: Kitabenin günümüz Türkçesinin ifadesi olan Latin harfli halini belirtir.

Yazının Üslup Tahlili: Bu başlık altında kitabeyi teşkil eden metin, kullanılan yazı çeşidinin adı, yazıdaki bilgilerin tahlili, kroki numarası ve yapılış tarihi bilgileri yer alır.

1. BÖLÜM: TARİHÇE

1.1. İzmit'in Tarihçesi

Marmara Denizi'nin doğusunda karalar içine 50 km. kadar sokulan körfezin nihayetinde yer alır. Nikomedia olan eski adını Helenistik dönemde şehrin kurucusu Bithynia Kralı I. Nikomed (M. Ö. 278-255)den almıştır (Bostan,2001:536).

Kent bütün dünyada bir liman kenti olmanın tarihi yükünü, bir iç denizde kurulmuş olması ile hem güvenli hem de görkemli bir şekilde taşımıştır. Bu nedenledir ki üç kıtada binlerce yıl hüküm sürmüştür (Çalık Ross vd. 2022:26).

Anadolu'nun en yoğun ve tehlikeli fay hattı üzerinde (Çalık Ross vd. 2007) yer alan Nikomedia İzmit'in sürekli depremlerle sarsılması, bölgenin geç jeolojik gelişmesi ile açıklanabilir (Çalık Ross vd. 2005).

Bithynia Kralı IV. Nikomedes, Roma ile olumlu ilişkiler sürdürerek ülkesini kalkındırmaya gayret etmiştir. Bu süreçte Pontus Kralı VI. Mitridates'in Bithynia'yı hakimiyeti altına alma isteği bulunmaktaydı ve ancak Roma'nın desteği sayesinde bu tehditten korunabilmiştir. Ölümünden önce topraklarını Roma'ya miras bırakmıştır. Böylece Bithynia Krallığı sona ermiştir (Aksoy, 2006).

İzmit, Roma İmparatorluğu'nun Roma, Antakya ve İskenderiye'den sonra dördüncü en büyük kenti konumuna gelerek, kritik güzergâhların kesiştiği bir nokta olmuştur. (Bostan, 2001:536). Bölge, 1302 yılında körfezin güney sahilinde meydana gelen Bapheus Muharebesi sonucunda, Osmanlı Devleti'nin doğuşuna şahitlik etmiştir. İlk zamanlarda 'İznikmid' olarak kullanılan adı, zamanla halk tarafından kısaltılarak 'İzmit' halini almıştır (İnalcık, 1997).

İzmit, Orhan Gazi devrinde Akçakoca tarafından 1326-1330 yılları arasında zapt edilmiştir. Timur istilas sırasında, Timur ordusunun bir kolu tarafından yağma edilmiştir. Bundan sonra şehir devamlı olarak Osmanlı hâkimiyetinde kalmıştır (Fıratlı, 1991:10).

İzmit'in kesin fetih tarihinin 1337-1338 yılı olduğu belirtilmektedir (Danişmend, 1947:22). Fetihten sonra savaş ve kuşatmalardan harabe haline gelen İzmit'te ilk olarak İç Kale onarılmış, daha sonra diğer imar faaliyetleri başlatılmıştır (Öztüre, 1981:85). Aşık Paşazade İzmit'in fethini "...Orhan Gazi hisara girdi ve Aydos'ta bulunan gazilerin de hepsi İznikmid'e gelip yerleştiler. Orhan Gazi oğlu Süleyman Paşa'yı İznikmid'e getirdi.

Kiliseleri mescit yaptı. Ayrıca bir kiliseyi de medreseye çevirdi. Daha şimdi bile medresesi vardır” sözleriyle anlatmaktadır (Aşık Paşazade, 2003:96).

1337 yılında Akçakoca tarafından Osmanlı topraklarına dahil edilen Nikomedia, önce İznikmid, ardından İzmid (İzmit) adını almıştır. İzmit’in ismine dair bir diğer bilgiye göre, Evliya Çelebi Seyahatnamesi'nde kentin adının kökeni şöyle anlatılmıştır: 'Orhan Bey, İzmit kalesini fethetmek amacıyla önce Koca Bey'i komutan olarak görevlendirmiş ve “iznimdir, var git” demiştir. Bu ifadeden dolayı İzmit isminin, ‘iznim git’ sözünden türediği rivayet edilir.' Bazı kaynaklar ise bu ismi 'İzmagit' ya da 'İzimgit' şeklinde aktarır. İznikmid ismi zamanla 'İzmit'e evrilmiştir (Gölcük, 2021:8-9).

İzmit şehrinin 1509 yılında büyük bir deprem sonucu hasar görmüştür (Öztüre, 1981:94-98; Foss, 1996:27). II. Beyazıt döneminde meydana gelen 14 Eylül 1509 tarihli depremden önemli ölçüde etkilenmiş, deprem sonucunda Süleyman Paşa Medresesi, 5 cami ve 300'e yakın ev tamamen yıkılmış, tersane de büyük hasara uğramıştır (Öztüre, 1981: 98- 99).

1719 tarihinde de İzmit ve civarında meydana gelen büyük depremin 14 Mayıs'ta olduğu, İzmit kentinin beşte dördünün yıkıldığı, enkaz altında 4000 kişinin öldüğü tespit edilmiştir. Ayrıca altı caminin çöktüğü ve bunların içinde bulunan 600 kişinin de öldüğü tespit edilmiştir. Roma döneminden kalma su kemerlerin hasar görüp yıkıldığı da Fındıklılı Silahdar Mehmet Ağa'nın Nusretname isimli eserinde anlatılmıştır (Fındıklılı Silahdar Mehmet Ağa, 1969:388).

Ayrıca Bostan, İslam Ansiklopedisi'nde bulunan “İzmit” maddesinde, aynı depremin kentin önemli bir bölümünün yıkıldığını, Gümrükhane'nin deniz suları altında kaldığını, Mehmet Bey Cami ve müstemilatının tamamen, Pertev Paşa Cami'nin kısmen zarar gördüğünden bahsetmektedir (Bostan, 2001:537).

İzmit, 1724–1730 yılları arasında Damat İbrahim Paşa tarafından restore edilmiştir (Öztüre, 1981:108). Şehir, aynı yüzyılda 1754 ve 1766 yıllarında gerçekleşen depremlerle yeniden sarsılmış, bu afetlerden ikincisi ciddi zarara neden olmuştur. 22 Mayıs 1766 tarihinde meydana gelen ve yaklaşık iki dakika süren bu sarsıntı, kıyı hattındaki tüm yapıları yıkmış, tersaneyi işlevsiz hale getirmiştir. Aynı felakette Mehmet Bey / Fevziye Camii'nin kubbesi çökmüş, Çalık Ahmet Paşa Camii'nin duvarları yıkılmıştır (Öztüre, 1981:109).

Bostan, İzmit'te cami, mescit ve yer adlarını taşıyan 16 mahalleden yalnızca birinin gayrimüslimlere ait olduğunu belirterek kentin tahmini nüfusunu da sunmaktadır. Kentteki Müslüman nüfusunun yaklaşık 1.800–1.900, gayrimüslim nüfusunun ise yaklaşık 120 kişi olduğunu, toplamda 2.000 civarında bir nüfusun İzmit'in küçük bir yerleşim yeri olduğunu ifade eder (Bostan, 2001:538).

Galitekin, 16.yüzyılın ilk yarısına ait 1530 tarihli bir başka Tahrir Defteri'ne dayanarak İzmit'in nüfusunun 2.950–3.000 olduğunu söylemektedir. Turudoğlu, Sündük, Kâdî nâm-ı diğer Nüreddîn, Seyhler, Hacı Hurma, Yenice Mescid nâm-ı diğer Akmescid, Hacı Ebri, Cami, Hacı Hasan ve Depecik mahallelerinde birer cami veya mescit bulunduğunu belirtir (Galitekin, 2002:15).

Osmanlı Devleti'nde ilk resmî nüfus sayımının yapıldığı 1831'de İzmit kazasının nüfusu 11.567 hane olduğu, bunun yaklaşık 59.000 kişiye tekâbül ettiği anlaşılrken bu nüfusun ne kadarının şehir merkezinde oturduğu ise anlaşılamamaktadır (Bostan, 2001:541).

Osmanlı idaresinde İzmit müstakil oluncaya kadar farklı eyaletlere bağlı idi. Önce Anadolu eyaletine tabi Kocaeli Sancağının merkezi olmuştur. Kapudan Paşa Eyaleti'ne ve sonrasında Kastamonu Eyaleti'ne bağlanmış, son olarak da Hüdavendigar Eyaleti'ne bağlanarak 1867 yılında vilayet olmuş, 1888 'de müstakil hale gelmiştir.

1921'de Yunan işgali sırasında bazı bölgeleri tahrip edilen İzmit, Cumhuriyet dönemiyle birlikte hızla gelişmeye başlamış, Cumhuriyet'in ilanından önce Türkiye Büyük Millet Meclisi hükümeti tarafından İzmit'e mutasarrıf olarak atanan Sadeddin Bey'in çabalarıyla şehrin imar planı oluşturulmuştur (Tuncel, 2001:541).

20 Nisan 1924'te İzmit'in merkez yapıldığı Kocaeli ili, Cumhuriyet'in ilk yıllarında 8436 km² yüzölçümüne sahipken, 1954 yılında doğu bölgesinin ayrılarak Sakarya adıyla kurulan yeni bir ile bağlanmasıyla daha küçük bir il haline gelmiştir. Merkez (İzmit), Gebze, Gölcük, Kandıra, Karamürsel ve Körfez adlı altı ilçeye bölünen Kocaeli ilinin 2024 yılı itibarıyla sınırları içinde 2.102.907 nüfusu bulunmaktadır.

1.2. Orhan Gazi Cami'nin Tarihçesi

Aşık Paşazade İzmit'in Bizanslılardan fethini ve fetihten sonra kiliselerin camiye çevrilmesi hakkında şunları yazmıştır: “...Orhan Gazi hisara girdi ve Aydos'ta bulunan gazilerin de hepsi İznikmid'e gelip yerleştiler. Orhan Gazi oğlu Süleyman Paşa'yı

İznikmid'e getirdi. Kiliseleri mescit yaptı. Ayrıca bir kiliseyi de medreseye çevirdi. Daha şimdi bile medresesi vardır" sözleriyle anlatmaktadır (Aşık Paşazade, 2003:96).

Halil İnalçık, Padişah Orhan'ın fetihlerini anlattığı ansiklopedi maddesinde: "İzmit fethi için İdris-i Bitlisi'nin kaynağındaki 738(1337) tarihi doğrudur. Orhan, Aydos'taki gazileri şehrin muhafazasına tayin etti. Kiliseler mescide çevrildi. Bir kilise medrese için ayrıldı. Süleyman (Paşa) İzmit'e vali tayin edildi." cümleleriyle İzmit'in Osmanlılarca Bizans'tan alınışının tarihini 1337 olarak alıntılar (İnalçık, 2007: 377).

İzmit'te İç Kale içerisinde yer alan İzmit Orhan Camii'nin yapım kitabesi mevcut değildir; dolayısıyla yapılış tarihi belli değildir. Bu konuda E. H. Ayverdi: "Cami, kayıtlarında Orhan evkafındandır (Ev. K. K., İzmit esas 144 No. 415. ve 162. Sıra.)" bilgisini aktarmıştır (Ayverdi, 1966: 157.).

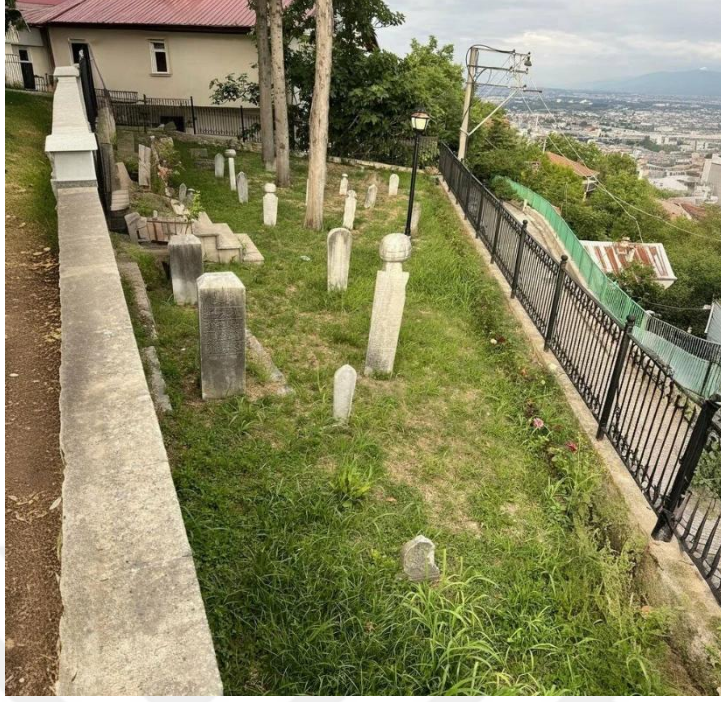
İdris Bostan, II. Mahmud'un 1833 ve 1836'da iki defa İzmit'i ziyaret ettiği, Çene suyunun kaynağına kadar gittiğini ve Orhan Camii'nin tamirini emrettiği bilgisini yazmıştır (Bostan, 2001:542).

Günümüzde Kocaeli Arkeoloji ve Etnografya Müzesi'nde olup bir zamanlar cami avlu kapısı üstünde yer alan 20 satırlık talik yazılı kitâbede caminin Sultan Abdülmecid tarafından Hicrî 1259/Milâdî 1843 tarihinde tamir ettirildiği anlaşılmaktadır.

Fotoğraf 1: Orhan Cami

Kaynak:[https://tr.wikipedia.org/wiki/Orhan_Camii#/media/Dosya:%C4%B0zmit_Orhan_cami_\(1\)_02.jp](https://tr.wikipedia.org/wiki/Orhan_Camii#/media/Dosya:%C4%B0zmit_Orhan_cami_(1)_02.jpg)
g Erişim Tarihi: 21/03/2025

Fotoğraf 2: Orhan Cami Haziresi

Kaynak:https://yandex.com.tr/harita/org/orhan_cami/165924754416/?ll=29.919711%2C40.768446&z=15
Erişim Tarihi: 21/03/2025

1.3. Hüseyin Paşa Cami'nin Tarihçesi

Avni Öztüre, Sultan III. Selim'in (1789-1807) sütkardeşi olan Kaptın-ı Derya Hüseyin Paşa'nın İzmit'e tersaneyi yenilemeye geldiğinde 1767'de camiye yaptırmış olabileceğini ileri sürmüştür (Öztüre 1981:109). Bu konuda Engin rkmez, İzmit'te ukurbağı Mahallesi, Kayabaşı Sokak'taki caminin, 18. yüzyılda kubbeli olarak inşa edildiğini, 1894 depreminde büyük hasar gördüğünü, daha sonra kubbesi yıktırılarak çatılı olarak onarıldığını yazmaktadır (rkmez, 2007:156).

S. nal'ın Lisans tezinde, caminin zaman içinde yapılan onarımlarla özgün görünümünü kaybettiğı, batı cephesinin ortasında yer alan ve kaidesi cami içinde bulunan silindirik tuğla minarenin orijinal olduğı belirtilmektedir (nal, 1966:18).

Cami, zaman içinde yapılan onarımlarla özgün görünümünü kaybetmiştir. Ancak, batı cephesinin ortasında yer alan ve kaidesi cami içinde bulunan silindirik tuğla minarenin orijinal olduğı belirtilmektedir (nal, 1966:18).

Fotoğraf 3: Hüseyin Paşa Cami

Kaynak: <https://www.ozgurkocaeli.com.tr/video/15812479/yillardir-tarihe-taniklik-ediyor> Erişim Tarihi: 22/01/2025

Fotoğraf 4: Hüseyin Paşa Cami Haziresi

Kaynak: <https://www.boluolay.com/haber/18112829/izmitte-tarihi-huseyin-pasa-camii-zamana-meydan-okuyan-gorkem> Erişim Tarihi: 22/01/2025

1.4. Pertev Mehmed Paşa Cami'nin Tarihçesi

İzmit'te merkezdeki Pertev Mehmet Paşa Camii Kanunî Sultan Süleyman ve II. Selim dönemi vezirlerinden Pertev Paşa'nın isteği üzerine, vefatından sonra kethüdâsı Sinan Ağa tarafından İstanbul-Şam-Bağdat sefer ve kervan yolunun kenarında Mimar Sinan'a külliye içerisinde yaptırılmıştır (Kurtbil, 2007:236).

Padişah ve vezirler tarafından inşa ettirilen menzil külliyelerinin bir örneği olan bu cami kitâbesine göre 1579 yılında tamamlanmıştır (Kaya, 2008:21).

Külliyei oluşturan yapıların bazı onarımlar geçirdiği bilinmektedir. 1719’da bir deprem sonucu zarar gören cami, imaret, hamam ve hanın onarımı için İstanbul’dan neccâr,¹ duvarcı ve taşçılar gönderilmiş, yine 1764’te cami, imaret, sebil ve su yolu, 1858’de sadece cami tamir görmüştür. 1952-1961 yılları arasında yapılan onarımda avlu duvarları, şadırvanın üst örtüsü ve bu örtüyü taşıyan dikmelerle caminin kalem işi süslemeleri ve alçı pencereleri yenilenmiştir. Yenicuma Camii adıyla da anılan Pertev Paşa Cami geniş bir ihata duvarı² ile çevrili avlunun ortasında yer almaktadır.

Cami, kervansaray, hamam, sıbyan mektebi ve çeşmeden oluşan külliyeinin tamamının Mimar Sinan tarafından inşa edildiğinin bilinmesine rağmen, Mimar Sinan’ın eserleri listesinde yalnızca cami ve hamam bulunmaktadır (Aktuğ, 1990:21-24).

Kareye yakın dikdörtgen planıyla, tek kubbesi altında yükselen cami ve çeşmesi özgün tasarımlarını günümüze kadar korumuştur. Sıbyan mektebi özgün yapısını kaybetmiş olmakla beraber temelleri ve bazı duvar kalıntıları hâlâ varlığını sürdürmektedir. Hamamın izleri yalnızca temelleriyle ve duvar kalıntılarıyla görülebilen kervansaray ve imaretin ise sadece birkaç duvarı ayakta kalmıştır (Aktuğ, 1990: s.2).

Fotoğraf 5: Pertev Mehmed Paşa Cami

Kaynak: <https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/kocaeli/gezilecekyer/pertev-mehmet-pasa-yeni-cuma-camii-ve-kulliyesi> Erişim Tarihi: 12/04/2025

¹ Doğramacı, Marangoz.

² TDK’ ya göre “İhata” askeri bir terim olup “kuşatma” anlamındadır. İhata duvarı ise bahçe duvarı veya bina duvarını çevreleyen duvar anlamına gelen mimari bir terimdir.

1.5. Yumurtacı Cami'nin Tarihçesi

İzmit Hacı Hasan Mahallesi Sırrı Paşa Caddesinde 1631 yılında yapılan Yumurtacı Cami kerpiç yapıya sahip olup çeşitli zamanlarda onarılarak günümüze kadar ulaşmıştır. Vakıflar Genel Müdürlüğüne ait binanın yaşanan doğal afetlerde hiçbir hasar görmemesi tarihinin en önemli ayrıntısı ve sırrı olurken, dikdörtgen planlı camiye ahşap çatı gölgelemektedir. Yumurtacı Mehmet Ali Ağa tarafından yaptırılan cami haziresinde Mehmet Ali Ağanın bizzat kendisinin de mezarı bulunmaktadır.

Fotoğraf 6: Yumurtacı Cami

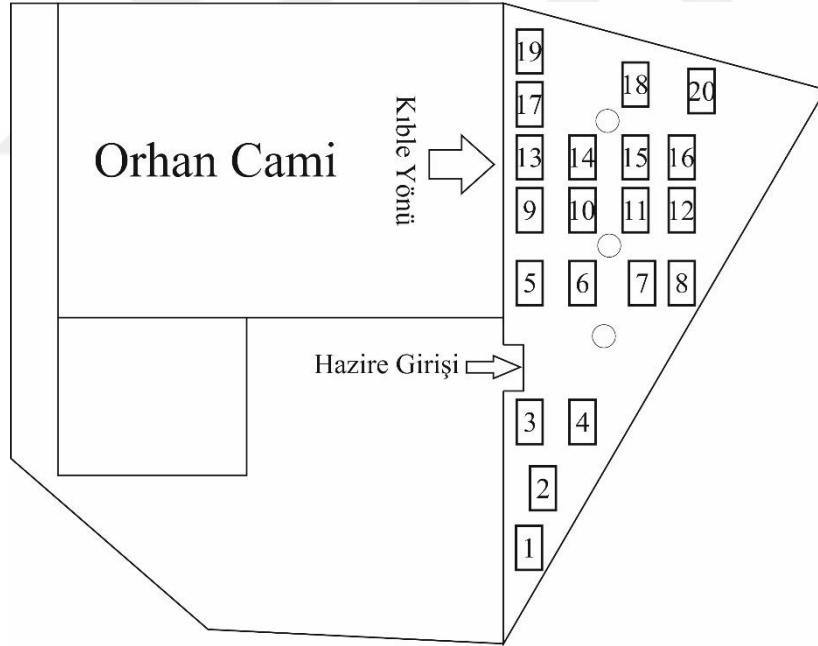
Kaynak: <https://www.haberturk.com/yumurtaci-cami-390-yildir-ayakta-3294834?page=2> Erişim Tarihi: 13/04/2025

2. BÖLÜM: KATALOG

2.1. Orhan Cami Haziresi

Hazire, caminin kible yönünde, camiye bitişik olarak önünde yer almaktadır (Bkz. Fotoğraf: 1). İçerisinde toplamda 20 adet mezar taşı bulunmaktadır; bunlardan 13 adedi kitabelidir; 7 adet (Kroki no. 1, 2, 7, 14, 15, 18, 19) mezar taşı üzerinde ise kitabe yoktur ve bunlar incelemeye dahil edilmemişlerdir. Mezar taşları 18-20. Yüzyıl başlarına aittirler. Bazı mezar taşlarının kırılmış olduğu, ancak tamir edildikleri görülmektedir.

Kroki numarası üç olan mezar taşı kitabeli Hattat Ali Vasfî İzmidî ketebeli olup haziredeki tek ketebeli örnektir. Kroki numarası üç olan mezar taşı, Hattat Ali Vasfî İzmidî ketebelidir. 18-19 ve 20. yüzyıllara ait bulunan kitâbeler, yazı kalitesi bakımından oldukça kesin farklılıklara sahiptir. Kitâbe metinleri celi sülüs ve celi talik yazı çeşitleriyle yazılmıştır. Kroki numaraları 4, 8 ve 17 olan taşlarda edebî bir manzumenin işlendiği görülmektedir.

Çizim 1: Orhan Cami Hazire Krokisi

Kaynak: Yazar tarafından çizilmiştir.

Katalog No. : 1
Fotoğraf No. : 7
Yazı Çeşidi : Celi Sülüs
Malzeme ve Teknik : Taş üzerine hakkedilerek yazılmıştır.
Taşın Kondisyonu : İyi durumda, yazıda deformasyon yok
Kitâbenin Ölçüsü : 10x50 cm
İnceleme Tarihi : Haziran 2023
Kitâbe Metni

مرحوم / محمد / روحينه / فاتحه / سنه / ١١٣٦

Yazının Transkripsiyonu

Merhûm / Mehmed / rûhuna / Fâtiha / Sene / 1136

Yazının Üslûp Tahlili

Kroki numarası “9” Mehmed isimli bir zata ait olup, yalnızca künyesi ve vefat tarihi belirtilmiş olan bu kitâbe, Hicrî 1136/Mîlâdî. 1724 tarihlidir. Kitabenin yer aldığı mezar taşı dikdörtgen prizma formu olup üzerindeki yazı celi sülüs yazı çeşidiyle yazılmıştır. Yazı, yukarıdan aşağı doğru, çizgiyle çevrelenen bir pafta içerisine, satır çizgileri olmaksızın, zemin oyma tekniğiyle taşta hakkedilerek yazılmıştır. Yazıdaki harf anatomileri kalem ölçüsüne göre bozulmalara uğramış ve yazı metni pafta içerisine sığdırılabilmek için harfler giderek küçük yazılmıştır. Mezar taşı üstte sivrilerek sonlanmaktadır; ancak kırılmış olarak nihayetlenmiştir.

Fotoğraf 7: Mehmed

Kaynak: Yazar tarafından fotoğraflanmıştır.

Katalog No. : 2
Fotoğraf No. : 8
Yazı Çeşidi : Celi Sülüs
Malzeme ve Teknik : Taş üzerine hakkedilerek yazılmıştır.
Taşın Kondisyonu : Neredeyse hiç aşınma ve kırılmaya uğramamıştır.
Kitâbenin Ölçüsü : 12x100 cm
İnceleme Tarihi : Haziran 2023
Kitâbe Metni

مرحوم / بوزھجي / اوغلو / حاجي / احمد / روحنه / الفاتحه / سنه ١١٤٣

Yazının Transkripsiyonu

Merhûm / Bozacı / Oğlu Hâ / cı Ahmed / Rûhuna / el-fâtiha / 1142

Yazının Üslûp Tahlili

Kroki numarası “10” olup Hicrî 1142/Mîlâdî 1729 tarihli bu kitâbe Bozacıoğlu Hacı Ahmed’e aittir. Kitâbenin yer aldığı mezar taşı dikdörtgen prizma formulu olup üzerindeki yazı celi sülüs yazı çeşidiyle yazılmıştır. Yazı, yukarıdan aşağı doğru, satır çizgileri olmaksızın, zemin oyma tekniğiyle taşta hakkedilerek yazılmıştır. Kitâbede edebî bir metne yer verilmeyip yalnızca künyeleme yapıldığı görülmektedir. Kitâbedeki celi sülüs yazı döneminin celi sülüs yazı kalitesiyle kıyaslanamayacak derecede vasat haldedir. Kitâbede üstünde Burma sarıklı örfî kavuk³ başlık durmaktadır; ancak bu başlığın buraya sonradan konulduğu anlaşılmaktadır.

³ Osmanlıda genellikle ulemaya ait olan kavuk çeşididir. 18. yüzyıldan sonra üst kademe yöneticilerin kullandığı kavuk; Şeyhülislam, Kazaskerler ile Mekke ve Medine’de hizmette bulunan hoca efendiler tarafından kullanılmıştır (Nidayi, S. (2018). *Osmanlı Mezar Taşlarında Başlıklar Semboller Şekiller ve Motifler*, Düşünen Şehir Dergisi, s.105).

Fotoğraf 8: Bozacıoğlu Hacı Ahmed

Kaynak: Yazar tarafından fotoğraflanmıştır.

Katalog No. : 3
Fotoğraf No. : 9
Yazı Çeşidi : Celi Sülüs
Malzeme ve Teknik : Taş üzerine hakkedilerek yazılmıştır.
Taşın Kondisyonu : Başlık kısmından kırık, yazı iyi durumda
Kitâbenin Ölçüsü : 17x27 cm
İnceleme Tarihi : Haziran 2023
Kitâbe Metni

قيماصلي حسن بشه نك / اوغلو مرحوم ملا صالح روحنه / فاتحه سنه ١٢٢٥

Yazının Transkripsiyonu

Kaymaslı Hasan Beşe'nin / Oğlu Merhûm / Molla Sâlih ruhuna / Fâtîha sene 1225

Yazının Üslûp Tahlili

Kroki numarası “16” olup Hicrî 1225/Mîlâdî 1810 tarihli Kaymaslı Hasan Beşe'nin oğlu Molla Salih'e ait olan şahide, Hicrî 1225 tarihlidir. Yazı türü olarak celi sülüs yazı çeşidiyle yazılmıştır. Kitabenin yer aldığı mezar taşı dikdörtgen plaka şeklindedir. Üzerine hakkedilen kitâbe metni yere paralel 3 satırlıdır. İlk satırda bazı harfler ve kelimeler üst üste getirilerek bir istif kompozisyonu oluşturulmaya çalışılmıştır. Döneminin celi sülüs yazı kalitesine göre kitâbedeki yazı kaliteli olarak değerlendirilmektedir. Mezar taşının üst kısmı uçtan kırıktır. Hat sanatı kaidelerince oldukça önemli olan kalem hareketlerine ve cereyanına, yazı taş üzerine çalışılırken taş işçiliği yapan sanatkâr tarafından yeterli derecede dikkat edilmediği ve harflerin inceliklerinin aktarılamadığı söylenebilmektedir. Şahide başlık kısmından kırılmış olup kitabe üzerine hakkedilmiş yazı bakımından neredeyse hiç aşınmaya ve bozulmaya uğramamıştır.

Fotoğraf 9: Molla Sâlih

Kaynak: Yazar tarafından fotoğraflanmıştır.

Katalog No. : 4
Fotoğraf No. : 10
Yazı Çeşidi : Celi Sülüs
Malzeme ve Teknik : Taş üzerine hakkedilerek yazılmıştır.
Taşın Kondisyonu : Az miktarda aşınma mevcuttur.
Kitâbenin Ölçüsü : 15x43 cm
İnceleme Tarihi : Haziran 2023
Kitâbe Metni

الباقى / توتوملى اغلو / محمد اغا كريمه سى / مرحومه شريفه زليخا / روحنه فاته / هسنه ١٢٤٩

Yazının Transkripsiyonu

Huve'l Bâkî / Tutumluoğlu / Muhammed Ağa kerîmesi / Merhûme Şerife Züleyhâ / Rûhuna fâtiha / Sene 1249.

Yazının Üslûp Tahlîli

Kroki numarası “5” Tutumluoğlu Mehmed Ağa’nın kızı Şerife Züleyha Hanım’a ait kitâbe, Hicrî 1249/Mîlâdî 1833 tarihlidir. Kitabenin yazılı olduğu mezar taşı dikdörtgen plaka şeklinde olup üstü kadın simgesi başlık halinde sonlanmaktadır. Üst kısımda “Hüvelbaki” (هوالباقى) ibaresini içine alan pafta ve en alt kısımda sene ibaresini içine alan pafta ile künye kısmının yazılı olduğu 4 satırdan oluşmaktadır. Kitâbede celi sülüs yazı çeşidi kullanılmıştır. Döneminin yazı kalitesine göre kitâbedeki yazı düşük kalitelidir. Harfler çoğunlukça kalem ölçüsüne uymamakta ve harf anatomilerinde orantısızlıklar görülmektedir. Kitâbe metni zemin oyma tekniğiyle taş üzerine hakkedilmiştir.

Fotoğraf 10: Tutumluoğlu Mehmed Ağa'nın Kızı Şerife Züleyha Hanım

Kaynak: Yazar tarafından fotoğraflanmıştır (sol).

Kaynak: Cebe, O. N. (2016). İzmit Mezar Kitabeleri, Kocaeli, Çağ Matbaacılık, s.77 (sağ)

Katalog No. : 5

Fotoğraf No. : 11

Yazı Çeşidi : Celi Sülüs

Malzeme ve Teknik : Taş üzerine hakkedilerek yazılmıştır.

Taşın Kondisyonu : Orta kısımdan kırılmış, ancak tekrar onarılmıştır.

Kitâbenin Ölçüsü : 20x60 cm

İnceleme Tarihi : Haziran 2023

Kitâbe Metni

حليم افندي اوغلى / عثمان افنديك / اوغلى مرحوم امين افنديك / كريمه سي مرحومه اسم روحنه / فاتحه سنه

١٢٥٧

Yazının Transkripsiyonu

Halîm Efendî oğlu / Osmân Efendî'nin / Oğlu merhûm Emîn Efendî'nin / Kerîmesi
merhûme Esmâ rûhuna / Fâtîha sene 1257

Yazının Üslûp Tahlili

Kroki numarası “11” Halim Efendî'nin oğlu Osman Efendî'nin oğlu Emin Efendî'nin kızı Esma Hanım'a ait olan kitâbe, Hicrî 1257/Mîlâdî 1841 tarihlidir. Kitabenin yazılı olduğu mezar taşı dikdörtgen plaka şeklinde olup üstü kadın simgesi başlık halinde sonlanmaktadır. Kitâbe metni yere paralel 5 satırdan oluşmuştur. Yazı çeşidi olarak celi sülüs yazı çeşidi kullanılmıştır. Satırlarda uygulanan istif kompozisyonu her satırda aynı orantı ve tetabuk⁴ kaidelerine uyulmaksızın oluşturulmuştur. Kitâbenin üçüncü satırın üst kısmından kırılmış olduğu ve daha sonradan restore edildiği anlaşılmaktadır. Kendi döneminin celi sülüs yazı kalitesiyle kıyaslandığında bu kitâbedeki yazının kalem ölçülerine dikkat edilmeksizin yazıldığı görülmektedir. Yazıda hareke⁵, mühmel⁶ harf ve tezyini unsurlara (tirfil, tırnak vb.) yer verilmemiştir. Bu sebeple de satırlar arasında oluşturulan kompozisyon ahengi yakalanamamıştır.

⁴ Hat sanatında, tasarlanan kompozisyonun doluluk ve boşluk oranlarının dengeli olması anlamındadır.

⁵ Arap harfleriyle yazılmış metinlerde harflerin üstüne ve altına konularak birer ünlü harf ile okunmasını sağlayan işaretlerdir.

⁶ Hat sanatı terminolojisinde, bazı ünsüz harflerin alt kısmına yazılarak harfin hangi ünsüz harf olduğunu belirtmek amacıyla kullanılan küçültülmüş harf formlarıdır.

Fotoğraf 11: Halim Efendi'nin Oğlu Osman Efendi'nin Oğlu Emin Efendi'nin Kızı Esmâ Hanım

Kaynak: Yazar tarafından fotoğraflanmıştır (sol).

Kaynak: Cebe, O.N. (2016). İzmit Mezar Kitabeleri, Kocaeli, Çağ Matbaacılık, s.79 (sağ)

Katalog No. : 6
Fotoğraf No. : 12
Yazı Çeşidi : Celi Tâlik
Malzeme ve Teknik : Taş üzerine hakkedilerek yazılmıştır.
Taşın Kondisyonu : Sağ üst kısmından kırıktır.
Kitâbenin Ölçüsü : 32x150 cm
İnceleme Tarihi : Haziran 2023

Kitâbe Metni

هوالباقى / يا الهى اول مبارك اسم پاكى عزتى / هم رسولك فخر عالم شاه كوينى حرمتى / ايله قبرم روضه
جنت يا اله العالمين / كيجه كودوز ايلسونلر خور غلمان خزمتى / مرحوم و مغفور الا رحمته ربه / الغفور
دخاتجى الحاج احمد اغانك / روحىچون كافهء / اهل ايمان / ارواحىچون رضاء الله تعالى / الفاتحه سنه ١٢٧٠

Yazının Transkripsiyonu

Huve'l Bâkî / Yâ İlâhî! Ol mübârek İsm-i pâkin izzetî / Hem Rasûlün Fahr-i âlem Şâh-i
kevineyn hürmetî / Eyle kabrim ravza-i cennet yâ İlâhe'l-âlemîn / Gîce gündüz eylesünler
hûr-i gilmân hizmetî / Merhûm ve mağfûr ilâ rahmet Rabbihî / el-Gafûr Duhâncı el-Hâc
Ahmed Ağa'nın / Rûhiyçün kâffe-i ehl-i îmân / Ervâhiyçün rızâen lillâhi te'âlâ / el-Fâtîha
/ fî gurrati b 1270

Yazının Üslûp Tahlîli

Kroki numarası “4” Hicrî 1 Recep/1270/Mîlâdî 30 Mart 1854 tarihli kitâbe, Duhâncı
(Tütüncü) Hacı Ahmed Ağa'ya aittir. Kitâbe metni, üst kısımda “Hüvelbakî” (هوالباقى)
ibaresinin bulunduğu pafta ile en alt kısımda bulunan “El Fatiha” (الفاتحه) ve sene ibaresini
içeren paftalardan ve 8 satırdan oluşmaktadır. Kitâbede kullanılan yazı çeşidi celi taliktir.
Her bir satır pafta içerisine sığdırılabilmek için sıkıştırılarak ve harfler üst üste getirilerek
tasarlanmıştır. Bu da celi talik yazının satır düzeni kaidelerinin ve yazı estetiğinin gölgede
kalmasına sebep olmuştur. Yazıda göze çarpan öncelikli problemlerden bir tanesi de
harflerin çoğunun kalem ölçüsünce bozulmaya uğramış olmasıdır. Bu bozulmalar yazının
hattatı tarafından kaynaklanabilmekle birlikte, yazıyı taş üzerine hakkeden sanatkârdan
da kaynaklanabilmektedir. Kitâbede başlık olarak burma sarıklı örfî kavuk türü başlık
görülmektedir. Mezar taşının sağ üst kısmı kenardan 2 cm kadar içe doğru kırıktır; üstte
Burma sarıklı örfî kavuk türü başlık yer almaktadır.

Fotoğraf 12: Duhâncı (Tütüncü) Hacı Ahmed Ağa

Kaynak: Yazar tarafından fotoğraflanmıştır.

Katalog No. : 7
Fotoğraf No. : 13
Yazı Çeşidi : Celi Sülüs
Malzeme ve Teknik : Taş üzerine hakkedilerek yazılmıştır.
Taşın Kondisyonu : Orta kısmından kırılmış, ancak tamir edilmiştir.
Kitâbenin Ölçüsü : 24-27x60 cm
İnceleme Tarihi : Haziran 2023
Kitâbe Metni

البصان قضا سندن / ودين قريه سندن / حسين اوغلى / مرحوم جم روحنه / فاتحه سنه ١٢٨١

Yazının Transkripsiyonu

Elbasan kazâsından / Vidin karyesinden / Huseyin Oğlu / Merhûm Cem rûhuna / Fâtîha sene 1281

Yazının Üslûp Tahlîli

Kroki numarası “12” Elbasan kazasının Vidin karyesinden Hüseyin oğlu Cem’e ait olan kitâbe, Hicrî 1281/Mîlâdî 1864 tarihlidir. Kitâbenin yer aldığı mezar taşı aşağıdan yukarıya doğru genişleyen dikdörtgen plaka şeklindedir. Kitâbe metni toplamda mâil (meyilli) formu 5 satır halinde yazılmıştır. Celi sülüs yazı çeşidiyle yazılan kitâbe metninde, hareke, mühmel harf ve tezyini unsurlara yer verilmemiştir. Dördüncü satırda bulunan “cem” (جم) sözcüğünün “cem” (جمع) şeklinde yazılmamış olması dikkat çekmektedir. Hat sanatı bakımından oldukça vasat durumda olan kitâbedeki celi sülüs yazı, kalem ölçüsü bakımından oldukça bozulmalara uğramış ve harf anatomilerinde kaide dışı incelmeler kalınlaşmalar gerçekleşmiştir. Kitâbedeki yazının düşük kaliteli olmasına karşın ilk satırın baş kısmında bulunan “elbasan” (البصان) kelimesindeki “be” (ب) “sad” (ص) “elif” (ا) birleşimindeki estetik tasarım oldukça dikkat çekmektedir. Kitâbe, üçüncü satırın orta kısmından kırılmış olup daha sonradan restore edildiği anlaşılmaktadır. Mezar taşı üstte yarım daire şeklinde sonlanmaktadır.

Fotoğraf 13: Elbasan Kazasının Vidin Karyesinden Hüseyin Oğlu Cem

Kaynak: Yazar tarafından fotoğraflanmıştır (sol).

Kaynak: Cebe, O.N. (2016). İzmit Mezar Kitabeleri, Kocaeli, Çağ Matbaacılık, s.79 (sağ)

Katalog No. : 8
Fotoğraf No. : 14
Yazı Çeşidi : Celi Tâlik
Malzeme ve Teknik : Taş üzerine hakkedilerek yazılmıştır.
Taşın Kondisyonu : Yazı büyük oranda aşınmış durumdadır.
Kitâbenin Ölçüsü : 20x70 cm
İnceleme Tarihi : Haziran 2023

Kitâbe Metni

آه من الموت / میرالای عبداللطیف بك زاده ... / ويردى دختر زاده سي جسمك بو جاي فرقته / مير احمد والده
سي كيدوب يمن تسخيرينه / كلدي بو معصومه دهره كتدي حسرت اخرته / برك عمرين علت چيچك پريشان
ايليوب / لاله وش كردن نهاد اولدي قضاي حضرتته / يازدي معجمله قلم تاريخ فوتن و صفيا / نازرسدر فاطمه
ناهده خانم جنته / قي ١٥ ج ١٢٩٠

Yazının Transkripsiyonu

Âh minel'l-mevt! / Mîralay Abdullatîf beyzâde ... / Verdî dohter zâdesi cismin bu cây-i
fîrkate / Mîr Ahmed vâlidesi gîdüb yümn-i teshîrine / Geldi bu ma'sûme dehre gitti hasret
âhirete / Berg-i ömrîn illet-i çiçek perîşân eyleyüb / Lâle-veş gerden nihâd oldu kazâyı
hazrete / Yazdı mu'cemle kalem târîh-i fevtin vasfîyâ / Nâz-resdir Fatma Nâhîde Hânım
cennete / Fî 15 c 1290

Yazının Üslûp Tahlîli

Kroki numarası “8” Fatma Nâhid Hanım’a ait olan mezar kitâbesi Hicrî 15 Cemazielahir 1290/Milâdî 10 Ağustos 1873 tarihlidir. Kitâbenin yer aldığı mezar taşı aşağıdan yukarıya doğru genişleyen dikdörtgen plaka şeklindedir. Kitâbe metni toplamda 10 mâil (meyilli) satırdan oluşmaktadır. Kitâbenin günümüzdeki durumu oldukça düşük kondisyonludur. Taş üzerine hakkedilmiş yazı günümüzde neredeyse tamamen aşınmış durumdadır. Mezar taşıdaki celi talik yazının döneminin celi talik yazı kalitesine göre orta kalitede olduğu görülmektedir. Yazının, taş üzerine hakkedilme işlemi sırasında büyük oranda bozulmalara uğradığı anlaşılmaktadır. Harf anatomilerinin kalem ölçüsüyle tutarsızlık içerisinde olduğu incelenmekle birlikte her bir satır kendi içerisinde sıkıştırılarak yazılmıştır. Satır içerisine sığdırmak amacıyla sıkışık halde yazılan celi talik yazı hat sanatı usulünce estetiğini kaybetmiştir. Kitâbe metninin tamamının edebî bir lirizmle

yazılmış olduğu ayrıca dikkat çekmektedir. Mezar taşı üstte Güneş tepelikli⁷ başlıklı olarak sonlanmaktadır.

Fotoğraf 14: Fatma Nâhid Hanım

Kaynak: Yazar tarafından fotoğraflanmıştır (sol).

Kaynak: Cebe, O.N. (2016). İzmit Mezar Kitabeleri, Kocaeli, Çağ Matbaacılık, s.78 (sağ)

⁷ Merkezdeki küçük çiçekten çıkan ışın kolları biçimli daire tepeliklere güneş tepelikli denilmiştir (Çal, 2021:645).

Katalog No. : 9
Fotoğraf No. : 15
Yazı Çeşidi : Celi Sülüs
Malzeme ve Teknik : Taş üzerine hakkedilerek yazılmıştır.
Taşın Kondisyonu : Yazı aşınmaya uğramamış, iyi durumdadır.
Kitâbenin Ölçüsü : 68x117x27 cm
İnceleme Tarihi : Haziran 2023

Kitâbe Metni

هوالباقى / هذا قبرالمرحوم المغفور / الشيخ الحاج محمد قربان / افندى النقشبندى الخالدى / الكاشغرى قدس
سرہ الباری / فی اواخر شعبان ۱۳۰۴ لسنہ اربع وثلثمائتہ و الف / کتبہ علی وصفی

Yazının Transkripsiyonu

Huve'l Bâkî / Hâzâ kabru'l merhûm el-mağfûr / eş-Şeyh el-Hâc Mehmed Kurbân / Efendî
en-Nakşbendî el-Hâlidî / el-Kâşgarî kuddise sirruhû el-Bârî / fî evâhiri Şa'bân 1304 li
seneti erba'in ve selâsimietin / ve elfi ketebehû Alî Vasfî.

Yazının Üslûp Tahlîli

Kroki numarası “3” Nakşibendî Halidî kolundan Şeyh Hacı Mehmed Kurban Kaşgarî Efendî'ye ait olan kitâbe, hattat Ali Vasfî İzmidî tarafından yazılmış olup Hicrî 29/30 Şaban 1304/Mîlâdî 23 Mayıs 1887 tarihlidir. Kitâbenin yer aldığı mezar taşı dikdörtgen prizma formudur. Hattat Ali Vasfî kitâbe yazısını celi sülüs yazı çeşidiyle yazmıştır. Hazire içerisinde hattatı belli olan tek kitâbedir. Üst kısımda “Hüvelbakî” (هوالباقى) ibaresi ile en alt kısımda bulunan tarih ve ketebe ibareleri de dahil olmak üzere kitâbe metni toplamda yere paralel 6 satırdır. Döneminin celi sülüs yazı kalitesiyle kıyaslandığında yazının çok iyi kalitede olduğu anlaşılmaktadır. Künye kısmını içeren metin 4 satır haline yazılmış olup, her bir satır kendi içerisinde istif formuyla kompoze edilmiştir. Künye kısmının ilk satırında görülmekte olan “El Merhum” (المرحوم) “El Mağfur” (المغفور) ibarelerindeki “elif” (l) harflerinin dairesel formu versiyonuyla kullanıldığı örnek diğer satırlarda da görülmektedir. Yazıda kullanılan “elif” (l) harfinin bu versiyonu tasarıma ahenk ve estetik bir değer kazandırmakla kalmayıp tetabuk kaidelerince kompozisyon içerisindeki doluluk boşluk oranını dengelemiştir. Herhangi bir başlık türü bulunmayan kitâbe dikdörtgen prizma formundadır.

Fotoğraf 15: Şeyh Hacı Mehmed Kurban Kaşgarî Efendi

Kaynak: Yazar tarafından fotoğraflanmıştır.

Katalog No. : 10
Fotoğraf No. : 16
Yazı Çeşidi : Celi Tâlik
Malzeme ve Teknik : Taş üzerine hakkedilerek yazılmıştır.
Taşın Kondisyonu : Yazı büyük oranda aşınmıştır.
Kitâbenin Ölçüsü : 24-28x79 cm
İnceleme Tarihi : Haziran 2023

Kitâbe Metni

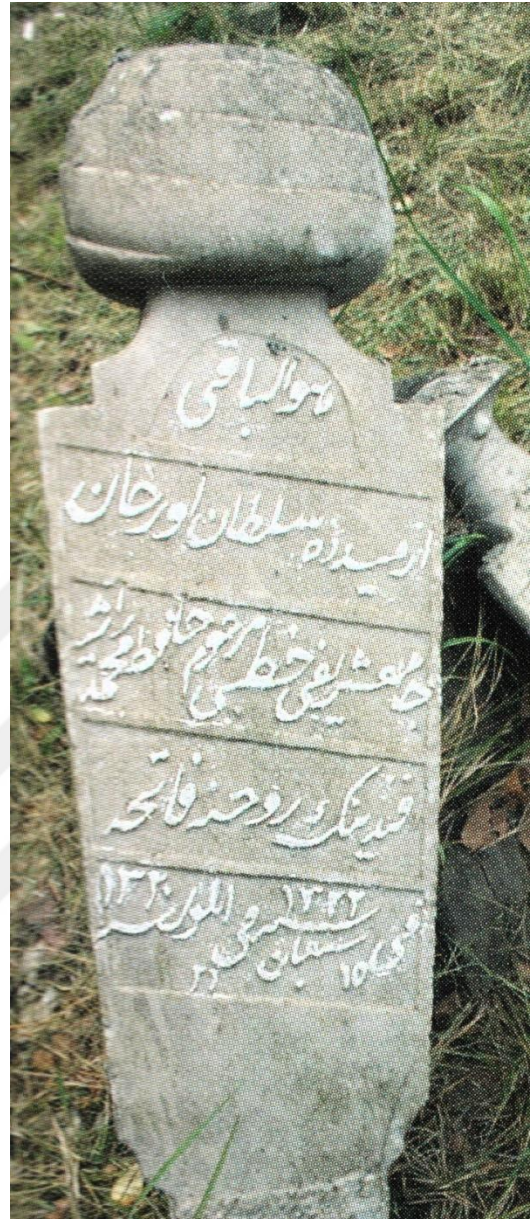
هوالباقى / ازמידده سلطان اورحان / جامغشرفى خطبى مرحوم حافظ محمد راشد / افنديك روحنه فاتحههمى /
مى ۱۵ شعبان سنه ۱۳۲۲ فى ۲۱ ايلول سنه ۱۳۲۰

Yazının Transkripsiyonu

Huve'l Bâkî / İzmîd'de Sultân Orhân / Câmî-i Şerîfi Hatîbi merhûm / Hâfız Mehmed Raşid / Efendinin rûhuna fâtîha / Fî 15 şa'bân sene 1322 / Fî 21 Eylûl 1320

Yazının Üslûp Tahlîli

Kroki numarası “6” olup Sultan Orhan Cami-i Şerifi Hatîbi Hafız Mehmed Raşid Efendi'ye ait olan kitâbede, Hicrî 15 Şaban/1322 ve 21 Eylûl 1320/Mîlâdî 25 Ekim 1904 ve 21 Eylûl 1902? olmak üzere iki tarih bilgisi yazmaktadır. Kitâbenin yer aldığı mezar taşı aşağıdan yukarıya genişleyen dikdörtgen şeklindedir. Kitâbe metni en üstte içerisinde “Hüvelbakî” (هوالباقى) ibaresinin bulunduğu pafta ile altındaki mâil (meyilli) 4 satırdan oluşmuştur. Son satırda iki ayrı tarih bilgisi belirtilmiştir. Kitâbe metninde kullanılan yazı çeşidi celi talik yazı çeşididir. Döneminin celi talik yazı kalitesine göre bu kitâbedeki yazının düşük kalite olarak değerlendirilmesi mümkündür. İkinci satırda harfler arasında görülen sıkışıklık satır düzenini bozmakla birlikte harf anatomilerinin de küçülmelerine sebebiyet vermiştir. Yazıdaki bozulmalar ve anatomik çarpıklıklar yazıyı hazırlayan hattattan kaynaklanabildiği gibi yazıyı taş üzerine hakkeden sanatkârdan da kaynaklanabilmektedir. Kitâbede başlık türü olarak burma sarıklı örfî kavuk başlık türü incelenmektedir.

Fotoğraf 16: Sultan Orhan Cami-i Şerifi Hatîbi Hafız Mehmed Raşid Efendi

Kaynak: Yazar tarafından fotoğraflanmıştır (sol).

Kaynak: Cebe, O.N. (2016). İzmit Mezar Kitabeleri, Kocaeli, Çağ Matbaacılık, s.77 (sağ)

Katalog No. : 11
Fotoğraf No. : 17
Yazı Çeşidi : Celi Sülüs
Malzeme ve Teknik : Taş üzerine hakkedilerek yazılmıştır.
Taşın Kondisyonu : Kitâbe yarından üst kısmı kırık ve kayıptır.
Kitâbenin Ölçüsü : 23x38 cm
İnceleme Tarihi : Haziran 2023
Kitâbe Metni

بلطه اوغلو ابراهيم / بشه نك اوغلو مرحوم / عمر بشه روحنه / الفاتح / هسنه ١٣٣٧

Yazının Transkripsiyonu

Balta oğlu İbrâhîm / Beşenin oğlu merhûm / Ömer Beşe rûhuna / el-Fâtîha / Sene / 1337

Yazının Üslûp Tahlili

Kroki numarası “13” olup Baltaoğlu İbrahim Beşe’nin oğlu Ömer Beşe’ye ait olan Kitâbe, Hicrî 1337/Mîlâdî 1918 tarihlidir. Kitâbenin yer aldığı mezar taşı aşağıdan yukarıya genişleyen dikdörtgen şeklindedir; ancak orta kısmından kırık olup üst yarısı yerinde değildir. Kitabenin kalan kısmı yere paralel 3 satır ve altta içerisinde tarih ibaresinin bulunduğu paftadan ibarettir. Celi sülüs yazı çeşidiyle yazılan kitâbe metninde hareke, mühmel harf ve tezyini unsurlara yer verilmemiştir. Üst iki satırda harflerin satır içerisine sığabilmesi için sıkışık halde yazıldığı görülmektedir. Yazıda bulunan harf bün-yeleri anatomik bozulmalara uğramış ve kalem ölçüsüne dikkat edilmeden yazılmıştır.

Fotoğraf 17: Baltaoğlu İbrahim Beşe'nin Oğlu Ömer Beşe

Kaynak: Yazar tarafından fotoğraflanmıştır (sol).

Kaynak: Cebe, O.N. (2016). İzmit Mezar Kitabeleri, Kocaeli, Çağ Matbaacılık, s.77 (sağ)

Katalog No. : 12

Fotoğraf No. : 18

Yazı Çeşidi : Celi Sülüs

Malzeme ve Teknik : Taş üzerine hakkedilerek yazılmıştır.

Taşın Kondisyonu : Kitâbenin sol kısmı ve başlık kısmı kırık ve kayıptır.

Kitâbenin Ölçüsü : 20x35 cm

İnceleme Tarihi : Haziran 2023

Kitâbe Metni

نوجوانم اوجدني جنت باغ / فراقى قالدی والدینی جاننه/ کیولی محمد اغا محدودی / مرحوم صالح روحنه فاتحه

Yazının Transkripsiyonu

Nevcivânım uçdu cennet bâğı.. / Firâkı kaldı vâlideyni cânına / Geyveli Mehmed Ağa mahdûmu / Merhûm Sâlih rûhuna fâtiha

Yazının Üslûp Tahlili

Kroki numarası “17” olup Geyveli Mehmed Ağa’nın oğlu Salih’e ait olan kitâbenin tarih kısmı belirsizdir. Kitâbenin yer aldığı mezar taşı dikdörtgen biçimlidir; ancak, başlık kısmı, sol üst kısmı ve altı tarih yazısından itibaren kırık vaziyettedir. Kitâbe yere paralel 4 satır halindedir. Celi sülüs yazı çeşidiyle ve satır içerisinde istifleme yöntemiyle yazılmış olan kitâbe metninin ilk iki satırı edebî bir beyittir, son iki satırında künye bilgisi bulunmaktadır. Yazı hat sanatı bakımından değerlendirildiğinde harf bünyelerinde birçok anatomik bozulmalar göze çarpmaktadır. Satırlarda hareke, mühmel harf ve tezyini unsurlara yer verilmemiştir. Yalnızca ilk satırın sonunda bulunan cennet (جنت) kelimesinde şedde kullanılmıştır.

Fotoğraf 18: Geyveli Muhammed Ağa'nın Oğlu Salih

Kaynak: Yazar tarafından fotoğraflanmıştır (sol).

Kaynak: Cebe, O.N. (2016). İzmit Mezar Kitabeleri, Kocaeli, Çağ Matbaacılık, s.79 (sağ)

Katalog No. : 13
Fotoğraf No. : 19
Yazı Çeşidi : Celi Sülüs
Malzeme ve Teknik : Taş üzerine hakkedilerek yazılmıştır.
Taşın Kondisyonu : Kitâbe kırık vaziyettedir.
Kitâbenin Ölçüsü : 25x30 cm
İnceleme Tarihi : Haziran 2023
Kitâbe Metni

دوختی حاجی / احمد اوغلی نک

Yazının Transkripsiyonu

Dûhâncı Hâcî / Ahmed oğlunun

Yazının Üslûp Tahlili

Kroki numarası “20” olup kitâbenin yer aldığı mezar taşı dikdörtgen biçimlidir; ancak, sadece başlık ve üzerine yazılı kitâbenin ilk 2 satırı kadarlık kısmı durmaktadır. Kitâbe metninden hareketle ulaşılabilir tek bilgi, kitâbenin Duhancı (Tütüncü) Hacı Ahmed’in oğluna ait olabileceğidir. Kitâbe metninde celi sülüs yazı çeşidi kullanılmıştır. Kitâbede bulunan başlığın Hamidî⁸ fes başlık türünde olduğu görülmektedir.

⁸ Sultan II. Abdülhamid döneminde yıllarca kullanılan fes türüdür. O dönemde mezar taşlarına da başlık ve serpuş olarak hakkedilmiştir. Fesin üst kısmı alt kısmından daha dardır (Nidayi, S. (2018). *Osmanlı Mezar Taşlarında Başlıklar Semboller Şekiller ve Motifler*, Düşünen Şehir Dergisi, s.106).

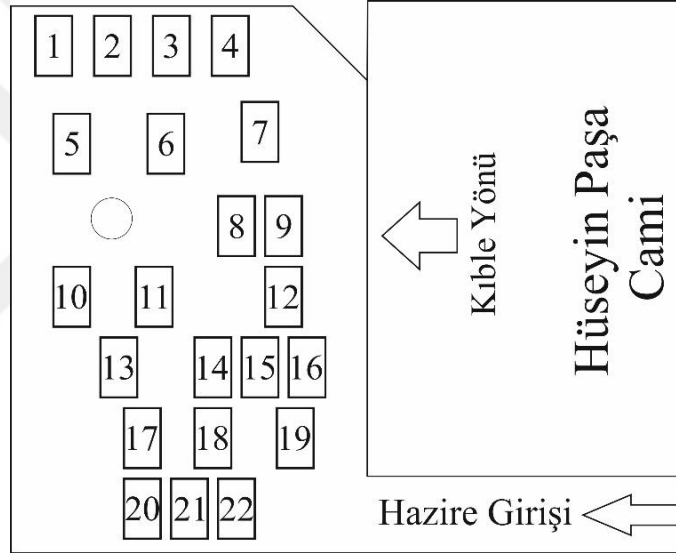
Fotoğraf 19: Kime Ait Olduğu Belirsiz

Kaynak: Yazar tarafından fotoğraflanmıştır (sol).

Kaynak: Cebe, O.N. (2016). İzmit Mezar Kitabeleri, Kocaeli, Çağ Matbaacılık, s.79 (sağ)

2.2. Hüseyin Paşa Cami Haziresi

Caminin haziresine Şadırvan girişinden girilerek ulaşılmaktadır. Cami haziresinde toplamda 22 adet mezar kitâbesi bulunmaktadır. Hazire, caminin kible yönündedir. Bazı taşların zaman içerisinde kırılmış olduğu ancak tekrar restore edildiği ve tamirat gördüğü anlaşılmaktadır. Kimi kitâbenin yazıları deforme olmuş ve hatta aşınmış durumdadır. Hazirede, medfun bulunanların kimlik bilgileri ışığında Şabaniyye Tarikatı mensubu bireylerin olduğu tespit edilmiştir. Mezar taşlarından eskisi 17. yüzyıla aittir; diğerleri 20. yüzyıl başlarına kadarki çeşitli tarihlerdedir. Kitâbe metinleri çoğunlukla celi sülüs ve celi talik yazı türleriyle yazılıdır. Kroki numarası “18” olan kitâbe Hattat Ali Vasfî İzmidî ketebelidir.

Çizim 2: Hüseyin Paşa Cami Hazire Krokisi

Kaynak: Yazar tarafından çizilmiştir

Katalog No. : 14
Fotoğraf No. : 22
Yazı Çeşidi : Celi Sülüs
Malzeme ve Teknik : Taş üzerine hakkedilerek yazılmıştır.
Taşın Kondisyonu : İyi durumdadır.
Kitâbenin Ölçüsü : 22x100 cm
İnceleme Tarihi : Haziran 2023
Kitâbe Metni

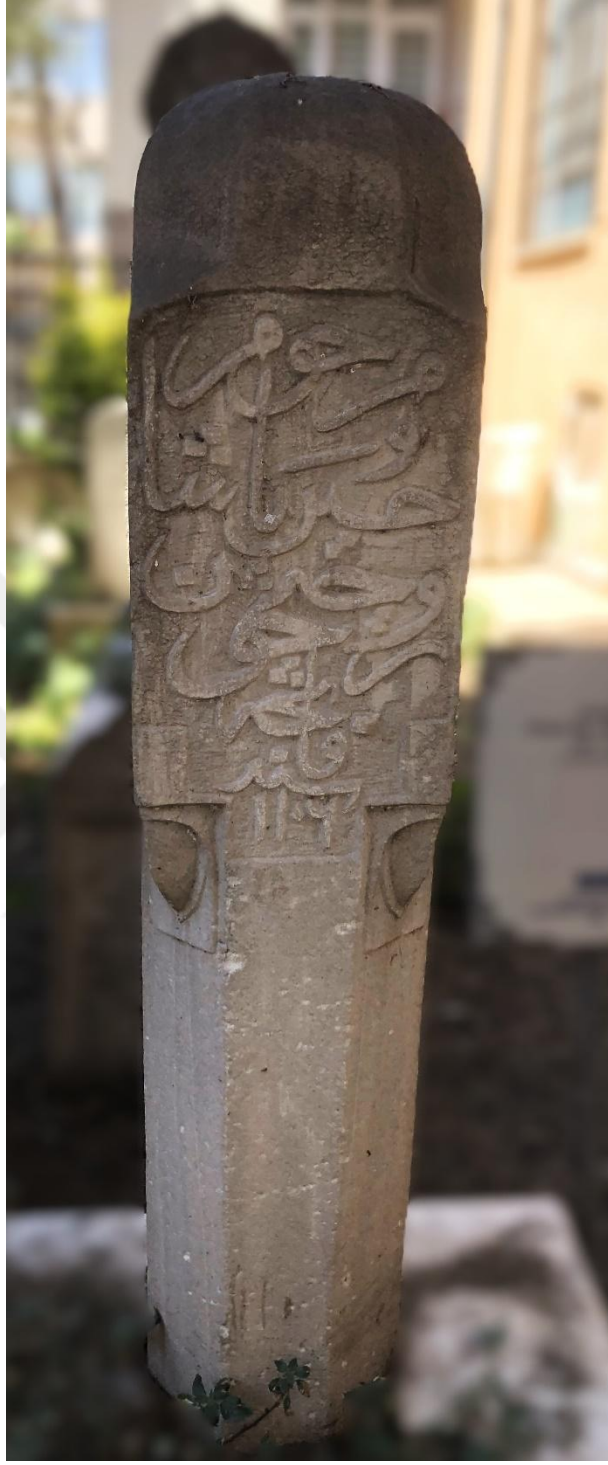
مرحوم / حسين پاشا / روحیچون / فاتحه / سنه / ۱۱۰۶

Yazının Transkripsiyonu

Merhûm / Hüseyin Paşa / Rûhiyçün / Fâtiha / sene / 1106

Yazının Üslûp Tahlili

Kroki numarası “19” olup mezar taşının, alt kısmı yarıya kadar altıgen, buradan itibaren silindirik olarak devam edip tepesi yuvarlak ve başlıksız olarak sonlanan biçimdedir., Hüseyin Paşa’ya ait olan kitâbe Hicrî 1106/Milâdî 1694 tarihlidir. Kitâbenin yazılı olduğu mezar taşı, alt kısmı yarıya kadar altıgen, buradan itibaren silindirik olarak devam edip tepesi yuvarlak ve başlıksız olarak sonlanan biçimdedir. Kitâbede celi sülüs yazı çeşidi kullanılmıştır. Kitâbenin metni içerisinde edebî bir unsura yer verilmemiş, doğrudan künye bilgisi taş üzerine zemin oyma tekniğiyle hakkedilmiştir. Yazı, hat sanatı bakımından düşük kalitede olarak değerlendirilmektedir. Kitâbede sınırlı miktarda deformasyon mevcuttur.

Fotoğraf 20: Hüseyin Paşa

Kaynak: Yazar tarafından fotoğraflanmıştır.

Katalog No. : 15
Fotoğraf No. : 20
Yazı Çeşidi : Celi Tâlik
Malzeme ve Teknik : Taş üzerine hakkedilerek yazılmıştır.
Taşın Kondisyonu : Çok az bozulmaya uğramıştır.
Kitâbenin Ölçüsü : 19x97 cm
İnceleme Tarihi : Haziran 2023

Kitâbe Metni

الباقى / بولبولي كولزاري جنت اوچدى كيم / ... باغي رضوان ايلدي / كچدي عالمدين سهرده چون صبا / كيم
وزان باغ جانان ايلدي / شيخزاده لفظده معنى ده هم / چون سلوك راه شعبان ايلدي / اى منيرى بو ايكي تاريخ
تام / واقع احوالى اعلان ايلدي / جان حقى عدنه تحفه كتديكه / مجلس فردوسخندان ايلدي / سنه ١٢٥٣

Yazının Transkripsiyonu

El-Bâkî / Bûlbûl-i gül-zâr-ı cennet uçdu kim/ ...bağ-ı rıdvân eyledi / Geçdi âlemden
seherde çûn sabâ / Kim vezânî bağ-ı cânân eyledi / Şeyh-zâde lafzda mânâda hem / Çûn
sûlûk-ı râh-ı Şa'bân eyledi / Ey münîri bu iki târîh tam / Vâkıa ahvâl-i i'lân eyledi / Cân-
I Hakkı adne tuhfe gitti ki / Meclis-i firdevsî handân eyledi / Sene. 1253

Yazının Üslûp Tahlîli

Kroki numarası “8” olup Hicrî 1253/Mîlâdî 1837 senesine ait olan mezar kitâbesinin, Şabaniyye tarikatı şeyhinin oğluna ait olduğu düşünülmektedir. Kitâbenin yer aldığı mezar taşı dikdörtgen şeklindedir Üzerindeki yazı yere paralel 11 satır ile en üstte bulunan El-bâkî (الباقى) ibaresinin içerisinde bulunduğu paftadan oluşmaktadır. Kitâbe metni celi talik yazıyla yazılmıştır. Yazı, taş üzerine hakkedilmiştir. Kitâbede kullanılan celi talik yazı döneminin celi talik yazı kalitesine kıyasla vasat durumdadır. Harfler sıkıştırılarak satır içerisine sığdırılmaya çalışılmış ve böylelikle harf anatomilerinde bozulmalar ve orantısızlıklar meydana gelmiştir. Kitâbe iyi bir kondisyonla günümüze gelmiştir. Mezar taşı üstte Burma sarıklı kavuk türü başlık ile sonlanmıştır.

Fotoğraf 21: Şabani Tarikatı Şeyhinin Oğlu

Kaynak: Yazar tarafından fotoğraflanmıştır (sol).

Kaynak: Cebe, O.N. (2016). İzmit Mezar Kitabeleri, Kocaeli, Çağ Matbaacılık, s.103 (sağ)

Katalog No. : 16
Fotoğraf No. : 21
Yazı Çeşidi : Celi Sülüs
Malzeme ve Teknik : Taş üzerine hakkedilerek yazılmıştır.
Taşın Kondisyonu : Yazı aşınmaya uğramıştır.
Kitâbenin Ölçüsü : 23x66 cm
İnceleme Tarihi : Haziran 2023

Kitâbe Metni

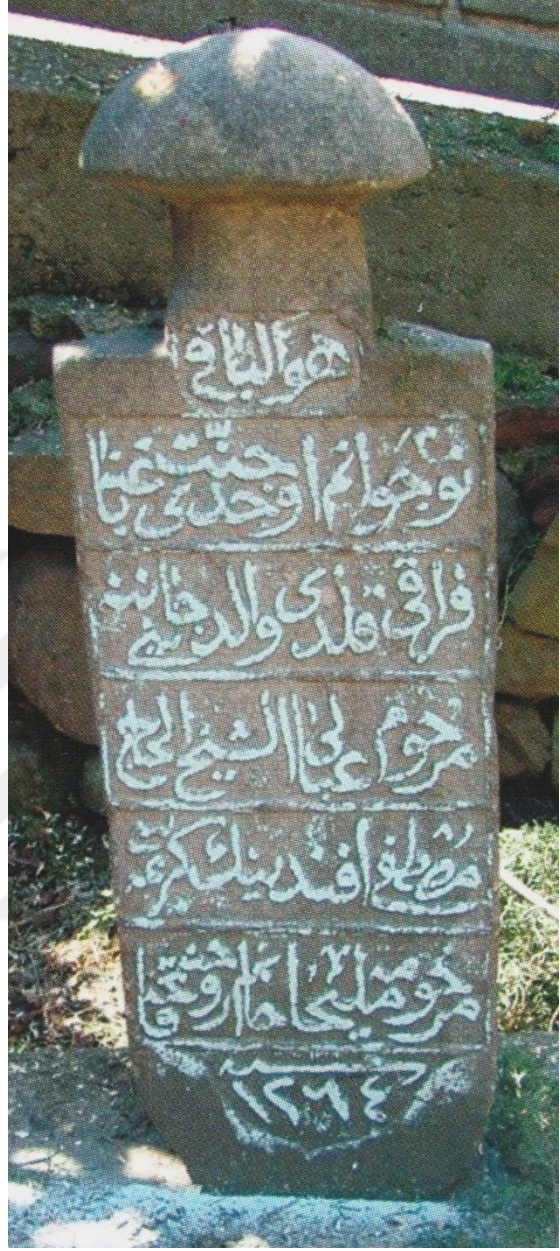
هوالباقى / نوجوانم اوجدني جنت باغنه / فراقى قالدې والدينى جاننه / مرحوم عبالى الشيخ الحاج / مصطفى
افدينك كريمه سي / مرحومه مليحه خانم روحنه فاتحه / سنه ١٢٦٤

Yazının Transkripsiyonu

Huve'l Bâkî / Nevcıvânım uçdu cennet bâğına / Firâkî kaldı vâlideyni cânına / Merhûm
Abâlî eş-Şeyh el-Hâc / Mustafâ Efendi'nin kerîmesi / Merhûme Melîha Hânım'ın rûhuna
fâtîha / sene 1264

Yazının Üslûp Tahlîli

Kroki numarası “2” olup Abâlî Eş-şeyh El Hac Mustafa Efendi'nin kızı Meliha Hanım'a
ait olan kitâbe Hicrî 1264/Mîlâdî 1848 tarihlidir. Kitâbe, en üst kısımda Hüvelbakî
(هوالباقى) ibaresinin yazılı olduğu pafta, 5 satırlık kitâbe metni ve en alt kısımda dendanlı
sene bölümünden oluşmaktadır. Günümüzde kondisyonu düşük ve aşınmış bir halde olan
kitâbe, celi sülüs yazı çeşidiyle yazılmıştır. Her bir satır içerisinde harfler üst üste
getirilerek istifleme yöntemi kullanılmıştır. Yazı, hat sanatı bakımından her bir satırda
uygulanan istifleme yöntemini tetabuk ve oran orantı kaidelerine uyulmaya çalışıldığı
görülebilmektedir. Yazıda hareke ve tezyini süsleme unsurlarına (tirfil, tırnak vb.) yer
verilmiştir.

Fotoğraf 22: Abâlı Eşşeyh El Hac Mustafa Efendi'nin Kızı Meliha Hanım

Kaynak: Yazar tarafından fotoğraflanmıştır (sol).

Kaynak: Cebe, O.N. (2016). İzmit Mezar Kitabeleri, Kocaeli, Çağ Matbaacılık, s.101 (sağ)

Katalog No. : 17
Fotoğraf No. : 22
Yazı Çeşidi : Celi Sülüs
Malzeme ve Teknik : Taş üzerine hakkedilerek yazılmıştır.
Taşın Kondisyonu : İyi durumdadır.
Kitâbenin Ölçüsü : 27-37x108 cm
İnceleme Tarihi : Haziran 2023

Kitâbe Metni

الحي الباقي / طريق شعبانيه مشايخندن / قطب العارفين مرشد / السالكين مرحوم عبالى / الشيخ الحاج مصطفى
افندي / حضرتلرينك روح شريفنه فاتحه / سنه ١٢٦٤

Yazının Transkripsiyonu

el-Hayyu'l Bâkî / Tarîk-i Şa'bâniye Meşâyihından / Kutbu'l-Ârifîn Murşidu / es-Sâlikîn
Merhûm Abâlî / eş-Şeyh el-Hâc Mustafâ Efendi / Hazretlerinin Rûh-i Şerîfine fâtîha /
sene 1264

Yazının Üslûp Tahlîli

Kroki numarası “7” olup Şabaniye Tarikatı Şeyhlerinden Şeyh Abâlî Hacı Mustafa Efendi'ye ait olan mezar kitâbesi, Hicrî 1264/Mîlâdî 1848 tarihlidir. Kitâbe toplamda 7 satırdan oluşmaktadır. İlk satırda Elhayyülbakî (الحي الباقي) ibaresi yer almaktadır. Kitâbe metni celi sülüs yazıyla taşta hakkedilerek yazılmıştır. Satırların arası ayrıca birer cetvelle bölünmüştür. Kitâbe günümüze kadar neredeyse hiç tahribata uğramadan ve kondisyonunu koruyarak ulaşmıştır. Her bir satır kendi içerisinde istif formuyla yazılmıştır. Kitâbede kullanılan celi sülüs yazı kendi dönemindeki celi sülüs yazı kalitesiyle kıyaslandığında genel anlamda harf anatomilerinde bozulmalar ve ölçsüzlükler görülmektedir. Kimi harfler kalem kalınlığına uygun yazılırken kimi harflerde bozulmalar ve ölçüsel küçülmeler görülmektedir. Haziredeki altı numaralı kitâbeye benzer olarak bu kitâbenin de başlık kısmında iç içe bulunan dört kavisli form dikkat çekmektedir. Kitâbenin bir tarikat şeyhine ait olması ile bu dört kavisin temsil ettiği tasavvuftaki Dört Kapı öğretisi⁹ arasında bir bağlantı olduğu düşünülebilir.

⁹ Dört Kapı, tasavvuf öğretilerinde sırasıyla şeriat, tarikat, marifet ve hakikat mertebelerini ifade etmektedir.

Fotoğraf 23: Şeyh Abâlı Hacı Mustafa Efendi

Kaynak: Yazar tarafından fotoğraflanmıştır (sol).

Kaynak: Cebe, O.N. (2016). İzmit Mezar Kitabeleri, Kocaeli, Çağ Matbaacılık, s.102 (sağ)

Katalog No. : 18
Fotoğraf No. : 23
Yazı Çeşidi : Celi Sülüs
Malzeme ve Teknik : Taş üzerine hakkedilerek yazılmıştır.
Taşın Kondisyonu : Yazıda aşınmalar görülmektedir.
Kitâbenin Ölçüsü : 17x50 cm
İnceleme Tarihi : Haziran 2023

Kitâbe Metni

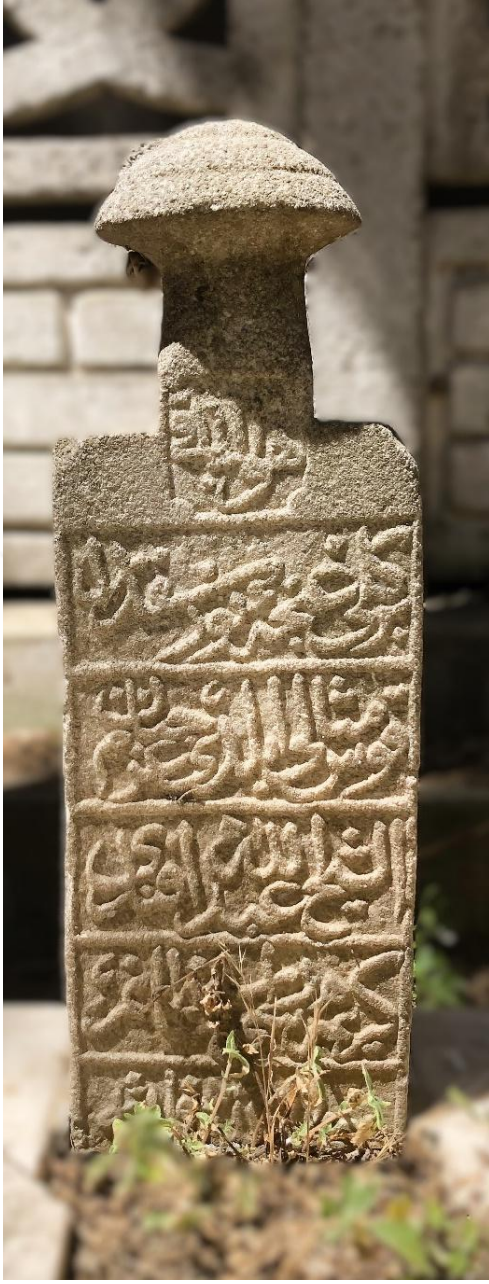
هوالباقى / بر كلى كنجهء نور سفدان / قوش مثلى ايلدي عزم جنان / الشيخ عبد الله افندي / كريمه سي راسمه
خانم / رضاء الله فاتحه / سنه ١٢٦٧

Yazının Transkripsiyonu

Huve'l Bâkî / Bir gülî gonca-i nevresfidân / Kuş misâli eyledî azm-i cinân / eş-Şeyh
Abdullah Efendî / Kerîmesi Râsime Hânım / Rızâen lillâhi fâtîha / sene 1267

Yazının Üslûp Tahlîli

Kroki numarası “4” olup kitâbe, Şeyh Abdullah Efendi’nin kızı Rasime Hanım’a aittir. Senesi kitâbe üzerinde okunamamakla birlikte Osman Nuri Cebe’nin “İzmit Mezar Kitâbeleri” adlı eserinde Hicrî 1267/Mîlâdî 1851 olarak belirtilmiştir. Kitâbede, en üstte pafta içerisinde “Hüvelbakî” (هوالباقى) ibaresi ve taşta hakkedilmiş cetvellerle ayrılmış 5 satır okunabilmektedir. Kitâbede celi sülüs yazı çeşidi kullanılmıştır. İlk iki satırsa edebi bir beytin yazılı olduğu görülmektedir. Satırlar kendi içerisinde harfler üst üste getirilerek istif formunda tasarlanmıştır. Her bir satırın istifinde tetabuk kaidelerine ve oran orantıya dikkat edilmeye çalışıldığı incelenmektedir. İlk satırın sonunda bulunan “nevresfidân” (نور سفدان) kelimesindeki “sin” (س) harfi dendanlı değil keşideli olarak yazılmıştır. Böylelikle istifteki tetabuk ve yazı ahengine katkı sağlamak amaçlanmıştır. Üçüncü satırdaki “Abdullah” (عبد الله) kelimesinde bulunan “lafzatullah” (الله) ibaresi satırdaki istif kompozisyonunda üst kısma yerleştirilmiştir. Bu uygulama, hat sanatı istif örneklerinde sıklıkla görülmekle beraber “Allah” (الله) ism-i şerifine gösterilmek istenen saygı ve edebin hat sanatındaki yansımasıdır.

Fotoğraf 24: Şeyh Abdullah Efendi'nin Kızı Rasime Hanım

Kaynak: Yazar tarafından fotoğraflanmıştır (sol).

Kaynak: Cebe, O.N. (2016). İzmit Mezar Kitabeleri, Kocaeli, Çağ Matbaacılık, s.102 (sağ)

Katalog No. : 19
Fotoğraf No. : 24-26
Yazı Çeşidi : Celi Sülüs
Malzeme ve Teknik : Taş üzerine hakkedilerek yazılmıştır.
Taşın Kondisyonu : Ön cephe bozulmalar görülmektedir. İyi durumdadır.
Kitâbenin Ölçüsü : 25x100 cm
İnceleme Tarihi : Haziran 2023

Kitâbe Metni

هو الحي / رتبةء ثالث اصحابندن / السيد حسن حسين افنديك / مخدومي السيد احمد / محاسين افنديك / روح
شريفيجون فاتحه / في ١٣ ر سنة ١٢٦٧

Yazının Transkripsiyonu

Huve'l Hayyu / Rutbe-i sâlis ashâbından / es-Seyyid Hasan Hasîb Efendi'nin / mahdûmu
es-Seyyid Ahmed / Mehâsîn Efendi'nin / Rûh-i şerîfiçün fâtiha / Fî 13 r (Rebi'ülâhir)
sene 1267

Yazının Üslûp Tahlîli

Kroki numarası “10” olup Seyid Hasan Hasip Efendi'nin oğlu Seyid Ahmet Mehasin Efendi'ye ait olan kitâbe, Hicrî 13 Rebiyûlahir 1267/Mîlâdî 15 Şubat 1851 tarihlidir. Kitâbe metninde celi sülüs yazı kullanılmıştır. Her bir satır kendi içerisinde istiflenerek yazılmıştır. Üst kısımda Hüvelhayyu (هو الحي) ibaresinin bulunduğu pafta ile en alt kısımdaki sene ibareli pafta hariç toplamda 5 satır mevcuttur. Yazıda hareke ve tezyini unsurlara (tirfil, tırnak vb.) yer verilmiştir. Kitâbede Hamidî fes başlık türü bulunmaktadır. Kitâbede kullanılan celi sülüs yazı o dönemdeki celi sülüs yazı kalitesiyle kıyaslandığında iyi durumda olduğu anlaşılmaktadır. Yazıdaki bütün harflerde kalem ölçüsüne dikkat edilmiş ve harf anatomilerinde bozulmalar önlenmeye çalışılmıştır. Kitâbenin her iki cephesinde de aynı metin yazılıdır.

Ön
Cephe

Fotoğraf 25: Seyid Hasan Hasip Efendi'nin Oğlu Seyid Ahmet Mehasin Efendi

Kaynak: Yazar tarafından fotoğraflanmıştır.

Arka
Cephe

Fotoğraf 26: Seyid Hasan Hasip Efendi'nin Oğlu Seyid Ahmet Mehasin Efendi
Kaynak: Yazar tarafından fotoğraflanmıştır.

Katalog No. : 20
Fotoğraf No. : 27
Yazı Çeşidi : Celi Sülüs
Malzeme ve Teknik : Taş üzerine hakkedilerek yazılmıştır.
Taşın Kondisyonu : Bozulmalar görülmektedir.
Kitabenin Ölçüsü : 23x73 cm
İnceleme Tarihi : Haziran 2023

Kitâbe Metni

هو / نوجوانم اوجدي جنت باغنه / فراقی قالدی والدینی جائنه / الشيخ حافظ عبدالله افندي / زاده سيد مصطفى
صفوت افندي / سنه ١٢٦٩

Yazının Transkripsiyonu

Huve / Nevcıvânım uçdu cennet bağına / Firâkı kaldı vâlideyni cânına / eş-Şeyh Hâfız
Abdullâh Efendi / Zâde Seyyid Mustafâ Safvet Efendi / Sene H 1269

Yazının Üslûp Tahlili

Kroki numarası “11” olup Hicrî 1269/Milâdî 1853 tarihli mezar kitâbesi, Eşşeyh Hafız Abdullah Efendi Zade Seyyid Mustafa Safved Efendi’ye aittir. Kitâbede bulunan başlık türünün tarikat sarığı olduğu anlaşılmaktadır (Muhtemelen Şabaniye tarikatı). Kitâbe metni celi sülüs yazı çeşidiyle yazılmıştır. 5 satır ve en üst kısımda dairesel pafta içerisinde bulunan Hüve (هو) ibaresinden oluşan kitâbe, günümüze kadar çok az yıpranmalarla ve iyi bir kondisyonla ulaşmıştır. Her bir satır kendi içerisinde istiflenerek yazılmıştır. Yazıda ayrıca harekelere yer verilmiştir. Kitâbede kullanılan celi sülüs yazı, devrinin celi sülüs yazı kalitesine kıyasla orta kalitededir. Yazının taş üzerine uygulanması esnasında harflerde bozulmalar meydana gelmiş ve kimi harfler nokta ölçülerini kaybetmişlerdir.

Fotoğraf 27: Eşşeyh Hafız Abdullah Efendi Zade Seyyid Mustafa Safved Efendi
Kaynak: Yazar tarafından fotoğraflanmıştır.

Katalog No. : 21
Fotoğraf No. : 28
Yazı Çeşidi : Celi Sülüs
Malzeme ve Teknik : Taş üzerine hakkedilerek yazılmıştır.
Taşın Kondisyonu : Bozulma ve aşınmalar görülmektedir.
Kitâbenin Ölçüsü : 30-40x140 cm
İnceleme Tarihi : Haziran 2023

Kitâbe Metni

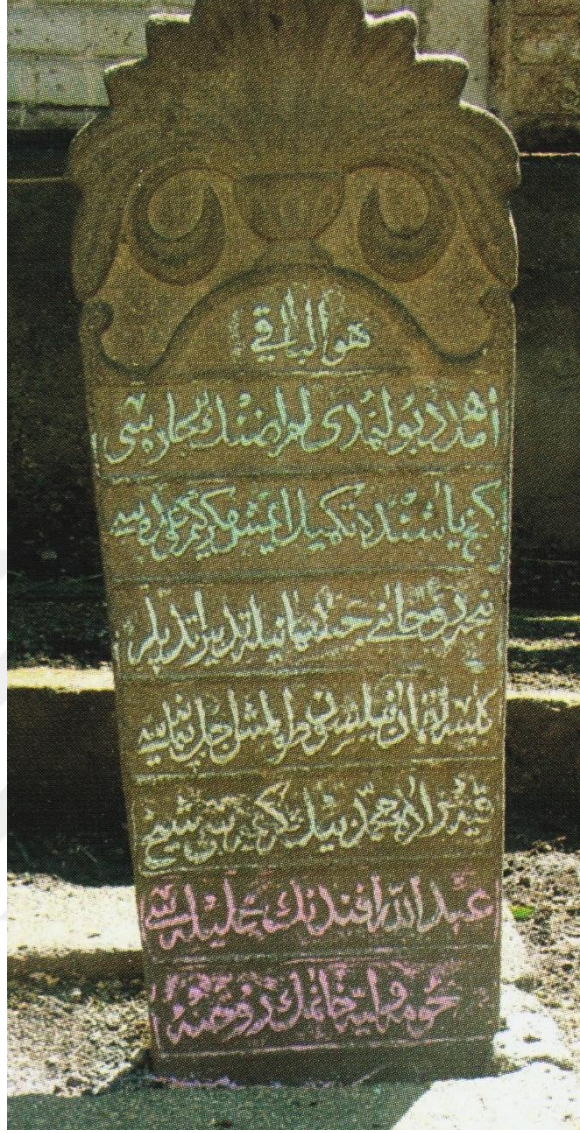
هوالباقى / آه مدد بو لنمدي امراضنك بر چاره سي / كنج ياشنده تكميل ايتمش مكر كيم وعده سي / نيجه رو
حانى جسمانيه تدبير اتديلر / كلسه لقمان نيلسون طولمش اجل پيمانه سي / قيه زاده محمد بيك كريمه سي
شيخ / عبدالله افنديك حليله سي / مرحومه وليه خانمك روحنه / / الفاتحه سنه ١٢٧٧

Yazının Transkripsiyonu

Huve'l Bâkî / Âh meded bulunmadı emrâzının bir çâresi / Genç yaşında tekmiil etmiş
meğerkim va'desi / Nîce rûhânî cismânîyle tedbîr itdiler / Gelse Lokmân neylesün dolmuş
ecel peymânesi / Kayazâde Muhammed Bey'in kerîmesi Şeyh / Abdullâh Efendi'nin
halîlesi / Merhûme Veliyye Hânım'ın ruhuna / El Fatiha Sene-İ Hicrî 1277

Yazının Üslûp Tahlîli

Kroki numarası “12” olup Kaya Zade Mehmet Bey'in kızı ve Şeyh Abdullah Efendi'nin
eşi Veliyye Hanım'a ait kitâbe, Hicrî 1277/Mîlâdî 1860 tarihlidir. Celi sülüs yazıyla
yazılan kitâbe, 7 satırdan ve üst kısımda “Hüvelbakî” (هوالباقى) ibaresinin içinde bulundu
pafta ile en alt kısımda bulunan, içerisinde “El Fatiha” (الفاتحه) ibaresi ile sene bilgisi
bulunan satırdan ibarettir. Kitâbenin başlık kısmında, bir saksı formu içerisinde bulunan
yaprak desenleri dikkat çekmektedir. Kitâbe metni, satır düzeninde yazılmış olup istif
kompozisyon yöntemi kullanılmamıştır. Yazı, celi sülüs yazı kaideleri gereğince oldukça
zayıf durumdadır. Harf ölçülerinin aslî anatomilerine uygun olmadıkları görülmekle
birlikte, kalem ölçüsünün yer yer kalınlaşıp incelendiği anlaşılmaktadır. Hareke, mühmel
harf ve tezyini unsurlara yer verilmiştir. Kitâbe metninin “Hüvelbakî” (هوالباقى)
ibaresinden sonraki ilk dört satırı edebî bir metindir.

Fotoğraf 28: Kaya Zade Mehmet Bey'in Kızı Ve Şeyh Abdullah Efendi'nin Eşi Veliyye Hanım

Kaynak: Yazar tarafından fotoğraflanmıştır (sol).

Kaynak: Cebe, O.N. (2016). İzmit Mezar Kitabeleri, Kocaeli, Çağ Matbaacılık, s.100 (sağ)

Katalog No. : 22
Fotoğraf No. : 29
Yazı Çeşidi : Celi Tâlik
Malzeme ve Teknik : Taş üzerine hakkedilerek yazılmıştır.
Taşın Kondisyonu : İyi durumdadır.
Kitâbenin Ölçüsü : 27-32x85 cm
İnceleme Tarihi : Haziran 2023

Kitâbe Metni

هوالباقى / امر حقله تمام اولدي و عده سي / كيجه كوندوز آه ايدوب والده سي / آه بنم جكرم جان پاره سي
باري / امر باري بويله ايمش غير يوقدر چاره سي / الشيخ حافظ عبدالله افنديك كريمه سي / مرحومه ربا
خاتمك روحنه فاتحه / ١٢٨٣

Yazının Transkripsiyonu

Huve'l Bâkî / Emr-i Hak'la temâm oldu va'desi / Gîce gündüz âh idüb vâlikesi / Âh benim
cigerim cân pâresi / Emr-i Bârî böyle îmiş gayrı yokdur çâresi / eş-Şeyh Hâfız Abdullâh
Efendi'nin kerîmesi / Merhûme Rubâ Hanım'ın rûhuna fâtiha / 1283

Yazının Üslûp Tahlili

Kroki numarası “13” olup Hicrî 1283/Mîlâdî 1866 tarihli kitâbe, Eşşeyh Hafız Abdullah Efendi'nin kızı Ruba Hanım'a aittir. Kitâbe metni mâil (meyilli) olarak zemin oyma tekniği ile taşa hakkedilmiş ve kitâbe yazısı olarak celi talik yazı çeşidi kullanılmıştır. Baş kısmında “Hüvelbakî” (هوالباقى) ibaresi ile son kısımdaki sene bölümü pafta içindedir. Bu iki pafta haricinde kitâbede 6 mâil (meyilli) satır bulunmaktadır. Kitâbede kullanılan celi talik yazı, döneminin yazı kalitesine göre orta kalite olarak değerlendirilebilir durumdadır. Her bir satır metni pafta içine sığdırılmak amacıyla girift ve sıkışık yazılmıştır. Bu durum celi talik yazıda aranan estetik hassasiyetleri gölgelemekte, yatay olarak çanaklı ve keşideli harflerin kullanılmasının önüne geçmektedir. Başlık kısmında iki saksı formu içerisinden çıkan üç adet gül motifi yaprakları ile görülmektedir.

Fotoğraf 29: Eşşeyh Hafız Abdullah Efendi'nin Kızı Ruba Hanım
Kaynak: Yazar tarafından fotoğraflanmıştır.

Katalog No. : 23
Fotoğraf No. : 30
Yazı Çeşidi : Celi Tâlik
Malzeme ve Teknik : Taş üzerine hakkedilerek yazılmıştır.
Taşın Kondisyonu : Okunabilir halde iyi durumdadır.
Kitâbenin Ölçüsü : 40x100 cm
İnceleme Tarihi : Haziran 2023

Kitâbe Metni

هوالباقى / طريق شعبانيه مشايخندن / مدرنوي الشيخ خليل افندي / حضرتلرينك خلفالردن بولوي / الشيخ
الحاج أدالي عثمان / افندي حضرتلرينك / روح شريفيجون الفاتحه / ١٢ ذا سنه ١٢٨٣

Yazının Transkripsiyonu

Huve'l Bâkî / Tarîk-i Şa'bâniye meşâyihından / Mudurnevî eş-Şeyh Halîl Efendi /
Hazretlerinin hulefâlarından Bolevî / eş-Şeyh el-Hâc Edâlî Osmân / Efendi Hazretlerinin
/ Rûh-i şerîfiyçün el-fâtiha / 12 zâ sene 1283

Yazının Üslûp Tahlîli

Kroki numarası “6” olup Şabaniye Tarikatı Şeyhlerinden Mudurnulu Şeyh Halil Efendi'nin halifelerinden Bolulu Şeyh Edâlî Hacı Osman Efendi'ye ait olan mezar kitâbesi, Hicrî 12 Zilkade 1283/Mîlâdî 18 Mart 1867 tarihlidir. Kitâbe metni toplamda 7 satır ve en üst kısımda içerisinde “Hüvelbakî” (هوالباقى) ibaresi bulunan paftadan oluşmaktadır. Kitâbe metni celi talik yazıyla yazılmıştır. Yazı her bir satır içerisinde, harfler üst üste getirilerek istifleme yöntemiyle taş hakkedilmiştir. Kitâbede kullanılan celi talik yazı o dönemin talik yazı kalitesinde yazılmıştır. Kitâbenin başlık kısmında dört mihrab kavsi dikkat çekmektedir. Bu dört kavisin birçok tarikat öğretisinde incelenen “Dört Kapı” yı (şeriat, tarikat, marifet, hakikat) temsil etme ihtimali ayrıca yorumlanabilmektedir.

Fotoğraf 30: Bolulu Şeyh Edâlı Hacı Osman Efendi

Kaynak: Yazar tarafından fotoğraflanmıştır (sol).

Kaynak: Cebe, O.N. (2016). İzmit Mezar Kitabeleri, Kocaeli, Çağ Matbaacılık, s.101 (sağ)

Katalog No. : 24
Fotoğraf No. : 31-32
Yazı Çeşidi : Celi Sülüs
Malzeme ve Teknik : Taş üzerine hakkedilerek yazılmıştır.
Taşın Kondisyonu : Oldukça iyi durumdadır.
Kitâbenin Ölçüsü : 32x113 cm
İnceleme Tarihi : Haziran 2023

Kitâbe Metni

Ön Cephe Kitâbe Metni

هو الحي / ازمدلي حسن پاشا حضرتلرينك / مخدوم مكرم و معالى موسوملري / رتبهء ثالثه رجال متخيرانندن
/ السيد محمد برهان الدين افنديك / روح شريفليچون رضاء الله / الفاتحه فى سنة ١٢٨٣ ج

Sağ ve Sol Cephelerin Kitâbe Metni

هو / ازمد رجال بنامندن / السيد برهان الدين بكك / روح شريفلرينه رضاء الله / الفاتحه سنة ١٢٨٣

Yazının Transkripsiyonu

Ön Cephe Transkripsiyonu

Huve'l Hayyu / İzmîdli Hasan Paşa Hazretlerinin / Mahdûm-i mükerrerrem ve me'âlî-i
mevsûmları / Rutbe-i sâlise mütehayyizânından / es-Seyyid Muhammed Burhânuddîn
Efendi'nin / Rûh-i şerîfleriyçün rızâen lillâhi / el-Fâtîha fî sene 1283 7 c (Cemâziyelâhir)

Sağ ve Sol Cephelerinin Transkripsiyonu

Huve / İzmîd ricâl-i benâmından / es-Seyyid Burhânuddîn Bey'in / Rûh-i şerîflerine
rızâen lillâh / el-Fâtîha / fî sene / 1283

Yazının Üslûp Tahlîli

Kroki numarası “15” olup İzmit mutasarrıfı Hasan Paşa’nın oğlu Esseyid Mehmed Burhanneddin Efendi’ye ait kitâbe Hicrî 7 Cemaziyelahir 1283/Mîlâdî 17 Ekim 1866 tarihlidir. Kitâbenin baş kısmında bulunan “Hüvelhayyu” (هو الحي) ibaresi ile kitâbenin en alt kısmında bulunan “El Fatiha” (الفاتحه) ve sene ibareleri pafta içerisindedirler. Alt ve üst kısımlarda bulunan paftalar arasında toplamda 5 satır bulunmaktadır. Bu satırlar da birer elips formu paftalar içerisine zemin oyma yöntemiyle taşta hakkedilmiştir. Kitâbede celi sülûs yazı türü kullanılmıştır. Her bir pafta içerisindeki satır istif şeklinde tasarlanmıştır. Dönemin celi sülûs yazı türüyle kıyaslandığında kitâbede bulunan celi sülûs yazının oldukça iyi kalitede olduğu görülmüştür. Kısmî harf anatomilerinde kalem ölçüsünden daha ince veya daha kalın kısımlar gözlemlense de yazının genel kalitesini sarsmayacak derecededir. Her bir kapsül içerisinde bulunan satır istifinde tetabuk ve nefes paylarına oldukça önem verilmiştir. Yazıda kullanılan hareke, mühmel harf ve tezyini unsurların genel kompozisyona uygun olarak yerleştirildiği göze çarpmaktadır. Sene ibaresinin bulunduğu en alt kısımdaki kapsülde “Cemazielahir” (جمازي الآخر) ayını ifade eden “cim” (ج) harfinin küplü versiyonunun kullanılmış olması estetik hassasiyetlere dikkat edildiğimin ayrıca göstergesidir. Kitâbe başlığı olarak Hamidî fes başlık türü kullanıldığı görülmektedir. Kitâbenin sağ ve sol yanlarına da celi sülûs yazıyla yazılmış ve kitâbenin künyesini belirten daha küçük kalem ölçülü yazılar taşta hakkedilmiştir.

Fotoğraf 31: İzmit Mutasarrıfı Hasan Paşa'nın Oğlu Esseyid Mehmed Burhaneddin Efendi

Kaynak: Yazar tarafından fotoğraflanmıştır.

Fotoğraf 32: İzmit Mutasarrıfı Hasan Paşa'nın Oğlu Esseyyid Mehmed Burhanneddin Efendi

Kaynak: Yazar tarafından fotoğraflanmıştır.

Katalog No. : 25
Fotoğraf No. : 33
Yazı Çeşidi : Celi Sülüs
Malzeme ve Teknik : Taş üzerine hakkedilerek yazılmıştır.
Taşın Kondisyonu : Kırık ve aşınmaya uğramamıştır.
Kitâbenin Ölçüsü : 24x87 cm
İnceleme Tarihi : Haziran 2023

Kitâbe Metni

هو / كنج ياشمده نلر كلدي باشمه / عاقبت تراب اولدم طاش دكلدي باشمه / ارزنجاتلی مرحوم خطیب مصطفی
/ افندینک اوغلی مرحوم عبدالله / اغانک روحنه فاتحه / سنه ۱۲۸۳

Yazının Transkripsiyonu

Hû! / Genç yaşında neler geldi başıma / Âkibet turâb oldum tâş dikildi başıma /
Erzincanlı merhûm Hatîb Mustafâ / Efendi'nin oğlu merhum Abdullâh / Ağa'nın rûhuna
fâtîha / Sene 1283

Yazının Üslûp Tahlîli

Kroki numarası “20” olup Erzincanlı Hatip Mustafa Efendi'nin oğlu Abdullah Ağa'ya ait olan kitâbe, Hicrî 1283/Milâdî 1866 tarihlidir. Kitâbenin en üst kısmındaki “Hûve” (هو) ibaresi ile en alt kısımdaki sene ibaresi birer elips pafta içindedir. Bu paftalar haricinde kitâbe metni 5 satırdan oluşmaktadır. Kitâbede celi sülüs yazı kullanılmıştır. Döneminin celi sülüs yazı kalitesine kıyasla vasat durumdadır. Her bir satır kendi içerisinde istif formun ile tasarlanmıştır. İstiflemede estetik hususiyetler zayıf kalmıştır. Yazıda hareke, mühmel harfler ve tezyini unsurlara yer verilmemiştir. Bu sebeple her satırda tetabuk hassasiyeti problemleri açıkça görülmektedir. Üçüncü satır ve dördüncü satırdaki “merhum” (مرحوم) kelimelerinde bulunan “vav” (و) ve “mim” (م) harflerinin gözleri tek bir bünyede yazılmıştır. Bu uygulama, kitâbelerde sıklıkla karşılaşılan estetik bir unsurdur. Dördüncü satırın sonundaki “Abdullah” (عبدالله) kelimesinde bulunan “lafzatullah” (الله) ibaresinin istif içerisinde üst kısma yazılması, Allah ismine saygı ve edebî hat sanatındaki yansımasıdır. Bu örneğe haziredeki dördüncü kitâbede de rastlamak mümkündür. Başlık kısmında Hamidî fes türü görülmektedir.

Fotoğraf 33: Erzincanlı Hatip Mustafa Efendi'nin Oğlu Abdullah Ağa

Kaynak: Yazar tarafından fotoğraflanmıştır.

Katalog No. : 26

Fotoğraf No. : 34

Yazı Çeşidi : Celi Tâlik

Malzeme ve Teknik : Taş üzerine hakkedilerek yazılmıştır.

Taşın Kondisyonu : Başlık ve sol kısımda kırılmalar gözlemlenmiştir.

Kitâbenin Ölçüsü : 21x53 cm

İnceleme Tarihi : Haziran 2023

Kitâbe Metni

آه من الموت / شيخ عبدالله افنديك / كريمه سي معصومه و مرحومه / عطيه خانم روحنه فاتحه / ١١ شوال

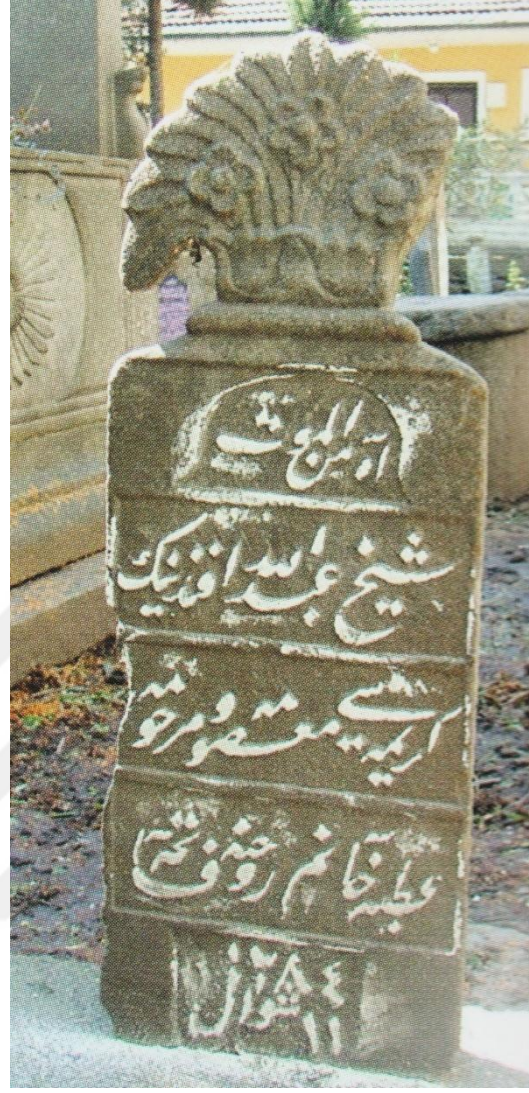
١٢٨٤

Yazının Transkripsiyonu

Ah mine'l-mevt / Şeyh Abdullah Efendi'nin / Kerimesi mâsume ve merhume / Atiye Hanım'ın ruhune fâtiha / 11 Şevval 1284

Yazının Üslûp Tahlili

Kroki numarası “21” olup Hicrî 11 Şevval 1284/Mîlâdî 5 Şubat 1868 tarihli olan kitâbe, Şeyh Abdullah Efendi'nin kızı Atiye Hanım' a aittir. Kitâbe metni celi talik yazıyla taş üzerine hakkedilerek yazılmıştır. Kitâbede kullanılan celi talik yazının, dönemin celi talik yazı kaide ve kalitesine ulaşamamış olduğu anlaşılmaktadır. Harflerdeki kalem ölçüsü tutarsızlığı rahatlıkla görülmekle birlikte, yazının taş üzerine uygulanma esnasında deformasyona uğramış olma gerçeği de göz önünde bulundurulmalıdır. Kitâbe toplamda 5 satırlıdır. Üst kısımda Ah minel mevt (آه من الموت) ibaresi ile en alt kısımdaki sene bilgisi birer pafta içerisinde yer almaktadır. Kitâbede başlık türü olarak çiçekli başlık türü görülmektedir. Başlığın sağ kısmı kırık haldedir.

Fotoğraf 34: Şeyh Abdullah Efendi'nin Kızı Atiye Hanım

Kaynak: Yazar tarafından fotoğraflanmıştır (sol).

Kaynak: Cebe, O.N. (2016). İzmit Mezar Kitabeleri, Kocaeli, Çağ Matbaacılık, s.96 (sağ)

Katalog No. : 27
Fotoğraf No. : 35
Yazı Çeşidi : Celi Tâlik
Malzeme ve Teknik : Taş üzerine hakkedilerek yazılmıştır.
Taşın Kondisyonu : Bozulma ve aşınma görülmemektedir.
Kitâbenin Ölçüsü : 21x73 cm
İnceleme Tarihi : Haziran 2023

Kitâbe Metni

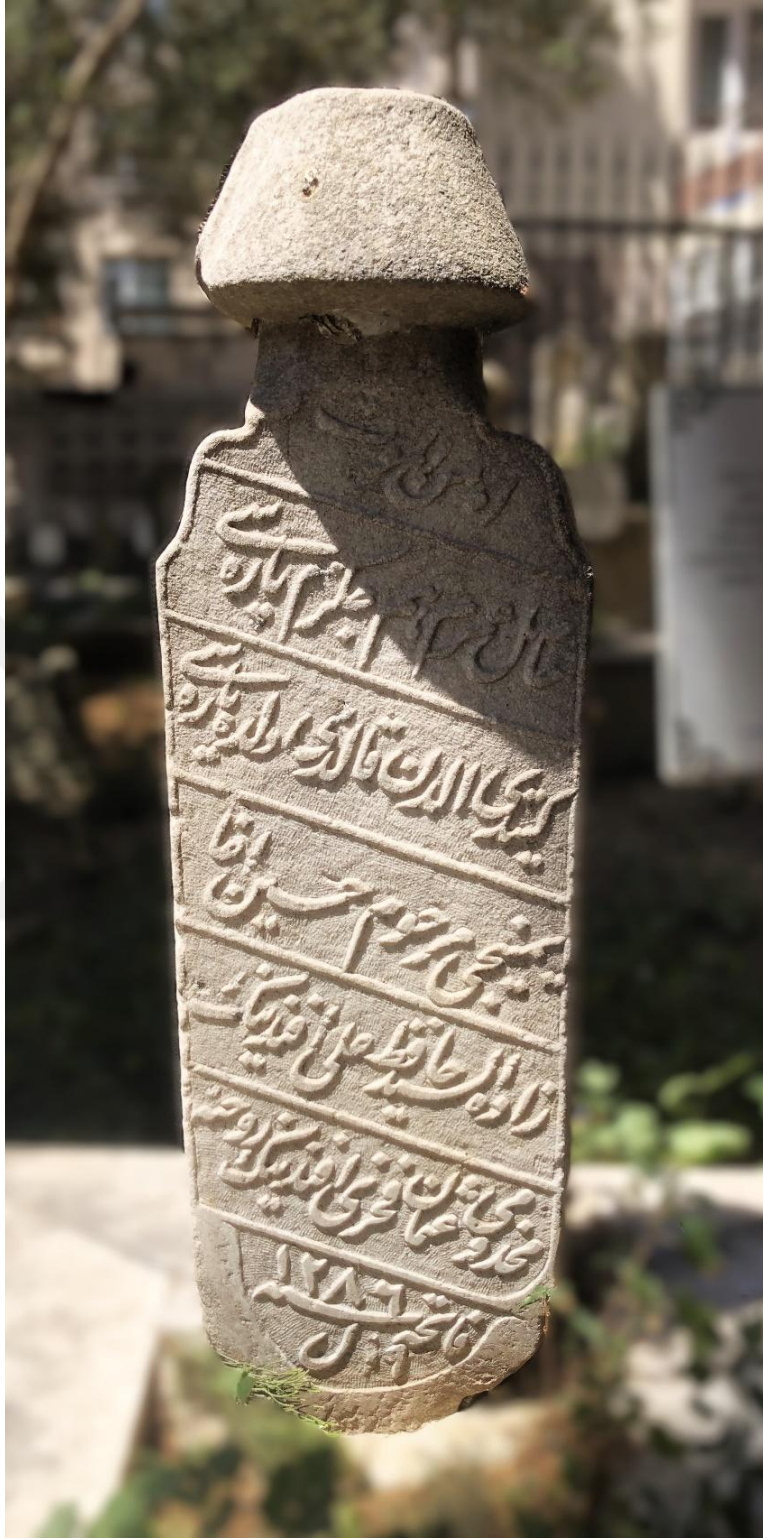
آه من الميت / حاصل عمرم هم جكرم پاره سي / كيتدي الدن قالدي دلده ياره سي / يمنيحي مرحوم حسين اغا
/ زاده السيد حافظ علي افنديك / مخدومي عثمان فخرى افنديك روحنه / فاتحه سنه ١٢٨٦

Yazının Transkripsiyonu

Âh mine'l-mevt / Hâsıl-ı ömrüm hem ciğerim pâresi / Gitti elden kaldı dilde yâresi /
Yemenici merhûm Hüseyin Ağa / Zâde es-Seyyid Hâfız Ali Efendi'nin / (Mahdûmu
Osmân Fahrî Efendî'nin) rûhur / Fâtîha sene 19 Şevval 1286

Yazının Üslûp Tahlîli

Kroki numarası “14” olup Yemenici Hüseyin Ağa Zade Esseyid Hafız Ali Efendi'nin oğlu Osman Fahri Efendi'ye ait olan kitâbe Hicrî 19 Şevval 1286/Mîlâdî 22 Ocak 1870 tarihlidir. Kitâbe metni toplam 7 satırlıdır. Celi talik yazı çeşidinin kullanıldığı bu kitâbede, satırlar mâil (meyilli) usulde zemin oyma tekniğiyle taşta hakkedilmiştir. El Fatiha (الفاتحه) ibaresinin ve tarih kısmının bulunduğu son satır, yarı dairesel formlu bir pafta içindedir. Kitâbede bulunan başlık, Hamidî fes başlık türüdür. Kitâbede kullanılan celi talik yazının o dönemdeki celi talik yazı usûl ve kaidelerine kıyasla iyi kalitede olduğu görülmektedir, ancak bazı harf anatomilerinde ölçü tutarsızlıkları göze çarpmaktadır. Kimi satırda bulunan harf aralıklarındaki nefes payına dikkat edilirken kimi satır aksine sıkışık vaziyettedir. Örneğin dördüncü satır, nefes payı bakımından makul durumda iken özellikle üçüncü satır ve ikinci satır ve altıncı satırda bulunan harfler birbirlerine fazlaca sıkıştırılmışlardır.

Fotoğraf 35: Yemenici Hüseyin Ağa Zade Esseyid Hafız Ali Efendi'nin Oğlu Osman Fahri Efendi

Kaynak: Yazar tarafından fotoğraflanmıştır.

Katalog No. : 28
Fotoğraf No. : 36
Yazı Çeşidi : Celi Tâlik
Malzeme ve Teknik : Taş üzerine hakkedilerek yazılmıştır.
Taşın Kondisyonu : Yazı oldukça aşınmış durumdadır.
Kitâbenin Ölçüsü : 17x60 cm
İnceleme Tarihi : Haziran 2023

Kitâbe Metni

آه من الميت / قيل شفاعة نوجوانم بزلره / والدينك غيري يوقدر چاره سي / سراج حسين افنديك كريمه سي
/ معصومه عصمت خانم روحچون / فاتحه ١٢٨٧

Yazının Transkripsiyonu

Âh mine'l-mevt! / Kıl şefâat nevcıvânım bizlere / Vâlideynin gayri yokdur çâresi / Sarrâc
Hüseyn Efendi'nin Kerîmesi / Ma'sûme İsmet Hânım rûhiyçün / Fâtiha 1287

Yazının Üslûp Tahlili

Kroki numarası “3” olup Sarrâc Hüseyn Efendi'nin kızı İsmet Hanım'a ait olan kitâbe, Hicrî 1287/Mîlâdî 1870 tarihlidir. Kitâbede kullanılan yazı mâil (meyilli) formda yazılmış olup kullanılan yazı çeşidi ise celi taliktir. Günümüze kadar sağlam bir şekilde ulaşan kitâbe zaman içerisinde aşınmalara uğramış ve kondisyonu düşmüştür. Örnekleri görülen celi talik mezar kitâbelerinden farklı olarak bu kitâbede kullanılan celi talik yazının satır düzeninde istifleme yöntemiyle yazılmış oluğu dikkat çekmektedir. Kitâbede kullanılan celi talik yazının döneminin talik yazı üslup ve kaidelerine uygun olarak yazılmaya çalışıldığı, fakat taş üzerine hakkedilme işlemi sırasında yazıda anatomik bozulmalar meydana geldiği görülmektedir

Fotoğraf 36: Sarrâc Hüseyin Efendi'nin Kızı İsmet Hanım

Kaynak: Yazar tarafından fotoğraflanmıştır (sol).

Kaynak: Cebe, O.N. (2016). İzmit Mezar Kitabeleri, Kocaeli, Çağ Matbaacılık, s.102 (sağ)

Katalog No. : 29
Fotoğraf No. : 37
Yazı Çeşidi : Celi Sülüs
Malzeme ve Teknik : Taş üzerine hakkedilerek yazılmıştır.
Taşın Kondisyonu : Hiçbir bozulma ve aşınmaya uğramamıştır.
Kitâbenin Ölçüsü : 35x140 cm
İnceleme Tarihi : Haziran 2023

Kitâbe Metni

Ön Cephe Kitâbe Metni

هوالباقى / روم ايلي بکلىر / بکلىکي پايه لولرندن / ازמיד متصرفي / اسبق سعادتلو / حسن پاشا روح / شريفى
ايچون فاتحه / فى سنه ١٢٨٨ ذى / الحجة ١٥ / على رضا اسكداري

Sağ Cephe Kitâbe Metni

/ روم ايلي / بکلىر بکلىکي / پايه لولرندن / ازמיד متصرفي / اسبق سعادتلو / حسن پاشا / روح شريفى /
ايچون فاتحه / فى سنه ١٢٨٨ ذى / الحجة ١٥

Yazının Transkripsiyonu

Ön Cephe Transkripsiyonu

Huve'l Bâkî / Rûmeli Beyler / Beyliğı pâyelûlerinden / İzmîd mutasarrıfı / Esbak seâdetlû
/ Hasan Paşa rûh-i / Şerîfi için fâtiha / 15 Zî / Ali Rıdâ Üsküdârî

Sağ Cephe Transkripsiyonu

Rûmeli / Beyler Beyliğı / Pâyelûlerinden / İzmîd mutasarrıfı / Esbak seâdetlû / Hasan
Paşa / Rûh-i şerîfi / İçün el-Fâtiha / Fî sene 1288 15 Zilhicce

Yazının Üslûp Tahlîli

Kroki numarası “16” olup Hicrî 15 Zilhicce/1288/Mîlâdî 25 Şubat 1872 yılına ait olan mezar kitâbesi, İzmit Mutasarrıfı Hasan Paşa’ya aittir. Hattatı belli olan iki kitâbeden bir tanesidir. Kitâbe toplam 8 satırdan oluşmaktadır. Kitâbe metninde yazı celi sülûs yazı çeşidi kullanılmıştır. Hattat Ali Rıza Üsküdarî tarafından yazılan celi sülûs yazıda bazı harfler üst üste getirilerek cümlelerin satıra sığması amaçlanmıştır. Yazıda tetabuk kaidelerine uygun düşecek şekilde hareke, mühmel harfler ve tezyini süsleme harflerine yer verilmiştir. Haziredeki diğer celi sülûs kitâbelere nazaran bu kitâbedeki yazının hat sanatı bakımından oldukça olgun harf formlarına sahip olduğu görülmektedir. “Hüvelbakî” (هوالباقى) ibaresi ile ilk satırdaki “rumeli” (روم ايلي) kelimesindeki “vav” (و) harfleri haricinde bulunan bütün “vav” (و) harfleri çanak formuyla yazılmıştır. Yalnızca bu iki ibaredeki vavların çanaksız, kuyruklu formda yazıldığı görülmektedir. Kitâbenin sağ yan tarafında celi talikle dokuz pafta içerisinde taşla hakkedilmiş kitâbe metninin tekrarı bulunmaktadır. Kitâbenin başlık türü Hamidî fes çeşididir.

Fotoğraf 37: İzmit Mutasarrıfı Hasan Paşa

Kaynak: Yazar tarafından fotoğraflanmıştır.

Katalog No. : 30
Fotoğraf No. : 38
Yazı Çeşidi : Celi Tâlik
Malzeme ve Teknik : Taş üzerine hakkedilerek yazılmıştır.
Taşın Kondisyonu : İyi durumdadır.
Kitâbenin Ölçüsü : 25-34x86 cm
İnceleme Tarihi : Haziran 2023

Kitâbe Metni

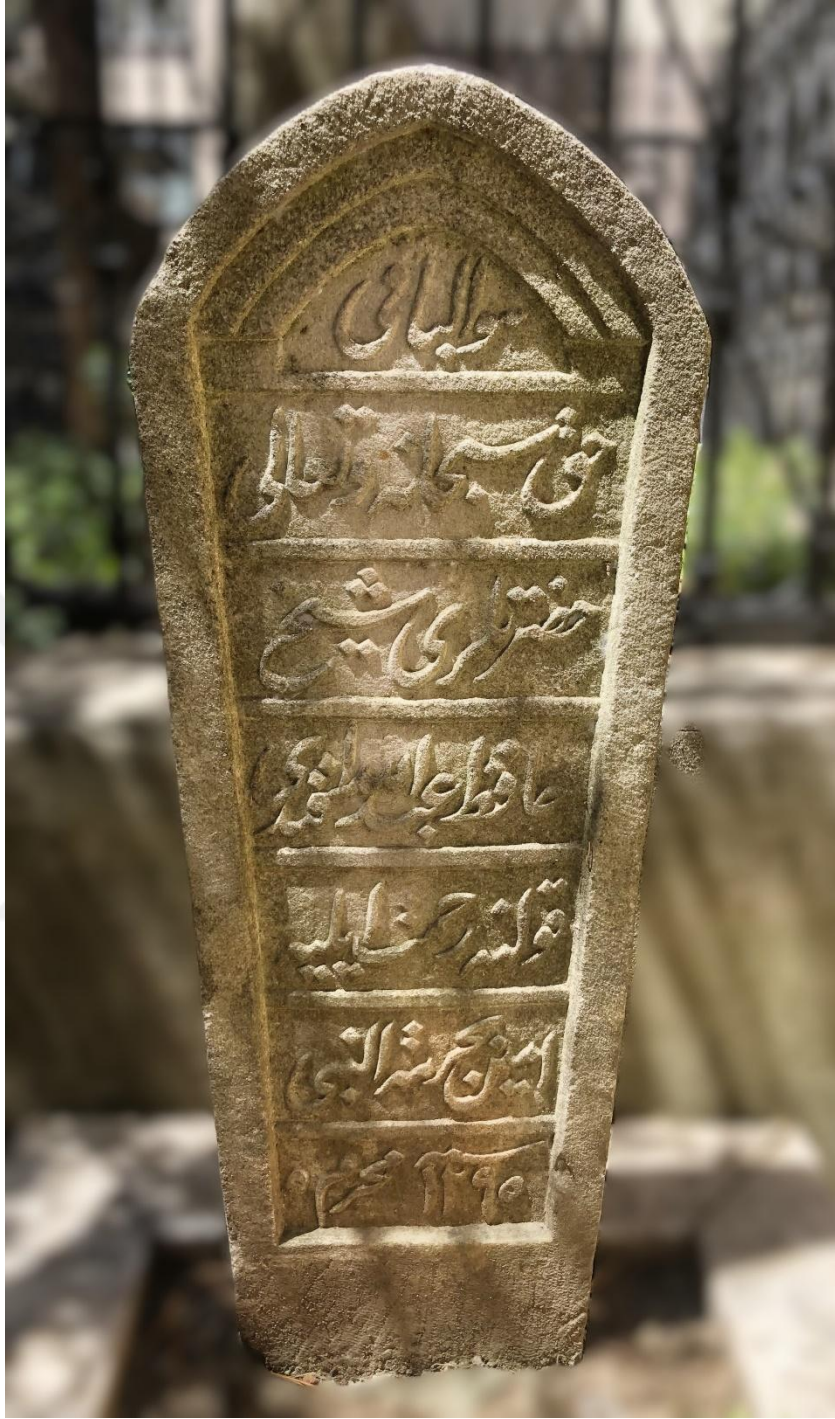
هوالباقى / حق سبحانه و تعالى / حضرتلري شيخ / حافظ عبدالله افندي / قولنه رحمت ايليه / آمين بحرمة النبي
/ سنه ١٢٩٥ محرم ٥

Yazının Transkripsiyonu

Huve'l Bâkî / Hak subhânehû ve teâlâ / Hazretleri Şeyh / Hâfız Abdullâh Efendi / Kuluna rahmet eyliye / Âmîn bi hurmeti'n-Nebiyyi / Sene 1295 muharrem 5

Yazının Üslûp Tahlili

Kroki numarası “9” olup Şeyh Hafız Abdullah Efendi’ye ait olan mezar kitâbesi Hicrî 5 Muharrem/1295/Milâdî 9 Ocak 1878 yılı tarihlidir. Kitâbe metni celi talik yazıyla yazılmıştır. Baş kısımda pafta içerisinde yer alan “Hüvelbakî” (هوالباقى) ibaresi haricinde 6 satır mevcuttur. Kitâbede kullanılan celi talik yazı o dönemdeki celi talik yazının kalitesine uygun durumda olduğu anlaşılmaktadır. Yazı satır düzeninde yazılmış ve harfler üst üste bindirilmeyerek sıkışıklık önlenmiştir. Satırlar birbirlerinden birer cetvel hakkedilerek ayrılmıştır. Kitâbe günümüze kadar çok az aşınmaya uğramış ve kondisyonunu koruyarak günümüze kadar ulaşmıştır. Kitâbe form olarak yukarıdan aşağıya gitgide daralmaktadır, başlık kısmında iç içe üç kavis olduğu görülmektedir.

Fotoğraf 38: Şeyh Hafız Abdullah Efendi

Kaynak: Yazar tarafından fotoğraflanmıştır.

Katalog No. : 31
Fotoğraf No. : 39
Yazı Çeşidi : Celi Tâlik
Malzeme ve Teknik : Taş üzerine hakkedilerek yazılmıştır.
Taşın Kondisyonu : Yazı büyük oranda aşınmış vaziyettedir.
Kitâbenin Ölçüsü : 32x120 cm
İnceleme Tarihi : Haziran 2023

Kitâbe Metni

هوالباقى / ديلرم بقميه ربم / يوزومك قاره سنه / مرهم رحمت اوره / معصيتم ياره سنه / كرمندن نقدر
مجرمايسم كسمم اوميد / كيرمز كيমে قول / ايله افندي اراسنه / ادالي حافظ عثمان / افندي / زوجه سي
مرحومه / امينه / خاتم رويچون / الفاتحه / ١٢٩٦

Yazının Transkripsiyonu

Huve'l Bâkî / Dilerim bakmıya Rabbim yüzümün kâresine / Merhem-i rahmet ura
ma'siyetim yâresine / Kereminden ne kadar mücrim isem kesmem ümîd / Girmez kimse
kul ile efendi ârasına / Edâlî Hâfız Osmân Efendi / Zevcesi merhûme Emîne / Hânım
rûhiyçün el-fâtiha / 1296

Yazının Üslûp Tahlîli

Kroki numarası “5” olup Edâlî Hafız Osman Efendi’nin eşi Emine Hanım’a ait olan mezar
kitâbesinin tarihi üzerinde okunamamakla birlikte Osman Nuri Cebe’nin “İzmit Mezar
Kitâbeleri” kitabında Hicrî 1296/Mîlâdî 1879 olarak belirtilmiştir. Kitâbe metni 7 mâil
(meyilli) satırdan ve en üst kısımda pafta içerisinde yer alan “Hüvelbakî” (هوالباقى)
ibaresinden oluşmaktadır. Kitâbede celi talik yazı çeşidi kullanılmıştır. Kitâbede
kullanılan celi talik yazının, o dönemin talik yazı kalitesine yakın olduğu görülmektedir.
Hazirede bulunan “3” numaralı kitâbenin talik tazısına benzer olarak bu kitâbede de celi
talik yazı harfleri üst üste getirilerek istiflenmiştir. Bu istiflendirmede amacın yazıyı satıra
sığdırabilmek olduğu anlaşılmaktadır.

Fotoğraf 39: Edâlı Hafız Osman Efendi'nin Eşi Emine Hanım

Kaynak: Yazar tarafından fotoğraflanmıştır (sol).

Kaynak: Cebe, O.N. (2016). İzmit Mezar Kitabeleri, Kocaeli, Çağ Matbaacılık, s.101 (sağ)

Katalog No. : 32
Fotoğraf No. : 40
Yazı Çeşidi : Celi Sülüs
Malzeme ve Teknik : Taş üzerine hakkedilerek yazılmıştır.
Taşın Kondisyonu : İyi durumda olup orta kısımdaki kırık onarılmıştır.
Kitâbenin Ölçüsü : 30x134 cm
İnceleme Tarihi : Haziran 2023

Kitâbe Metni

هو الحي لا يموت / بو مقامده مدفون حسن / پاشا مرحومك حرمي / مرحومه امينه خانمك / روحچون لله الفاتحه
/ كتبه على وصفى / ١٣٠٤ / فى اواخر ذي الحجة

Yazının Transkripsiyonu

Huve'l Hayyu lâ yemût / Bu makamda medfûn Hasan / Paşa merhûmun haremi /
Merhûme (Emîne) Hânım'ın / Rûhiyçün el-fâtiha / (Ketebehû Ali Vasfî) / 1304 / Fî evâhiri
Zi'l-Hicce

Yazının Üslûp Tahlîli

Kroki numarası “18” olup Hasan Paşa’nın eşi Emine Hanım’ a ait olan kitâbe, Hicrî 29 Zilhicce 1304/Mîlâdî 18 Eylül 1887 tarihli olup İzmitli Hattat Ali Vasfî İzmidî tarafından yazılmıştır. Kitâbe toplamda 6 satırdan ibaret olup, ilk ve üst satırında Hüvelhayyüllayemût (هو الحي لا يموت) ibaresi bulunmaktadır. En alt kısımdaki son paftada kitâbenin tarihi belirtilidir. Hattat Ali Vasfî kitâbeyi celi sülüs yazı çeşidiyle yazmıştır. Hattat ayrıca satır terkinde istif formunu büyük bir ustalıkla kullanmıştır. Özellikle beşinci satır başlangıcındaki ruhîçun (روحچون) ibaresinde küplü ha (ح) harfini kullanarak alışıla gelmiş formların dışına çıkmıştır. Harflerin üst üste gelerek birbiriyle kesişmesi estetiğini her satırda rahatlıkla görmek mümkündür. Beşinci satırın sonunda El Fatiha (الفاتحه) kelimesinin başında bulunan “elif” (ل) harfini klasik elif harfi yerine dairevi formda kullanması yine alışıl gelmiş formların dışına çıkıldığına dair bir örnek niteliğindedir. Bu kitâbede de “17” numaralı kitâbede görüldüğü gibi güneş tepelikli başlık türü kullanılmıştır.

Fotoğraf 40: Hasan Paşa'nın Eşi Emine Hanım

Kaynak: Yazar tarafından fotoğraflanmıştır.

Katalog No. : 33
Fotoğraf No. : 41
Yazı Çeşidi : Celi Sülüs
Malzeme ve Teknik : Taş üzerine hakkedilerek yazılmıştır.
Taşın Kondisyonu : Dikey çatlak mevcuttur.
Kitâbenin Ölçüsü : 38x134 cm
İnceleme Tarihi : Haziran 2023

Kitâbe Metni

هوالباقى / بو مقامده مدفون / صاحب الخيرات و الحسنات / مرحوم حسن پاشا / كريمه سي مرحومه شريفه
سبيعه خانم روحنه / الفاتحه سنه / سنه ١٣٢٣ / اواخر شوال المكرم

Yazının Transkripsiyonu

Huve'l Bâkî / Bu makamda medfûn / Sâhibu'l-hayrât ve'l-hasenât / Merhûm Hasan Paşa
/Kerîmesi merhûme Şerîfe / Sebî'a Hânım rûhuna / el-fâtîha / sene 1323 / evâhiru
Şevvâli'l Mükerrrem

Yazının Üslûp Tahlîli

Kroki numarası “17” olup Hasan Paşa’nın kızı Şerife Sebî’a Hanım’a ait olan kitâbe, Hicrî 29 Şevval 1323/Mîlâdî 27 Aralık 1905 tarihli dir. Kitâbe metni toplamda 7 satırlıdır ve mâil (meyilli) formda yazılmıştır. Celi sülüs yazı çeşidiyle yazılan kitâbe metni, celi sülüs yazı üslubu bakımından oldukça iyi bir yazı olduğu tespitine ulaşılmaktadır. Satır araları birer cetvelle bölünmüş vaziyettedir. Yazıda hareke, mühmel harfler ve tezyini unsurlara, tetabuk kaidelerine uygun düşecek şekilde yer verilmiştir. Mezar kitâbesinin başlık kısmında güneş tepelikli başlık formunun olduğu anlaşılmaktadır. Kitâbenin alt kısmında ise sağ ve sol yanlarda birer adet yaprak formu bulunmaktadır.

Fotoğraf 41: Hasan Paşa'nın Kızı Şerife Sebî'a Hanım

Kaynak: Yazar tarafından fotoğraflanmıştır.

Katalog No. : 34
Fotoğraf No. : 42
Yazı Çeşidi : Celi Tâlik
Malzeme ve Teknik : Taş üzerine hakkedilerek yazılmıştır.
Taşın Kondisyonu : İyi durumdadır.
Kitâbenin Ölçüsü : 28x138 cm
İnceleme Tarihi : Haziran 2023
Kitâbe Metni

هوالباقى / ازمید اشرفندن / و ارباب حسناتدن / قره پابوججي زاده / مرحوم و مغفور حاجى / احمد اغا
روحیچون الفاتحه ۱۳۲۳ / ربیع الاول ۱۲

Yazının Transkripsiyonu

Huve'l Bâkî / İzmîd eşrâfından / Ve erbâbı hasenâtın / Karapapuççuzâde / Merhûm ve
mağfûr Hacı / Ahmed Ağa rûhiyçün el-fâtîha 1323 / 12 Rebî'u'l-evvel

Yazının Üslûp Tahlili

Kroki numarası “22” olup İzmit eşrafından Karapapuççuzade Hacı Ahmed Ağa'ya ait kitâbe Hicrî 12 Rebiülevvel 1323/Mîlâdî 17 Mayıs 1905 tarihlidir. Kitâbe toplamda 8 satırdan oluşmaktadır. Celi talik yazıyla yazılmış olan kitâbe metni hafif mâil (meyilli) satır düzeninde taş üzerine hakkedilmiştir. Haziredeki diğer celi talik kitâbelere nazaran bu kitâbede yazının satır ahengine uygunluğu ve harf aralıklarında nefes paylarına ve boşluklarına dikkat edildiği rahatlıkla görülmektedir. Döneminin celi talik yazı kalitesine kıyasla kitâbedeki yazının iyi kalitede olduğu görülmektedir. Kitâbe yer alan tarih son satırdan bir önceki satırda bulunan El Fatiha (الفاتحه) ibaresindeki uzun f (ف) harfi çanağının içerisine yazılmıştır. Tarih bilgisinden geriye kalan gün ve ay bilgileri ise kitâbenin en alt satırında yer almaktadır. Kitâbe başlığı olarak Hamidî fes başlık türünün hakkedilmiştir.

Fotoğraf 42: İzmit Eşrafından Karapapuççuzade Hacı Ahmed Ağa

Kaynak: Yazar tarafından fotoğraflanmıştır (sol).

Kaynak: Cebe, O.N. (2016). İzmit Mezar Kitabeleri, Kocaeli, Çağ Matbaacılık, s.96 (sağ)

Katalog No. : 35
Fotoğraf No. : 43
Yazı Çeşidi : Celi Sülüs
Malzeme ve Teknik : Taş üzerine hakkedilerek yazılmıştır.
Taşın Kondisyonu : Başlık kısmı kırık, yazı okunabilir durumdadır.
Kitâbenin Ölçüsü : 18x32 cm
İnceleme Tarihi : Haziran 2023
Kitâbe Metni

مرحوم و مغفور / جيجك دن اولن / احمد ملا روحنه / فاتحه

Yazının Transkripsiyonu

Merhûm ve mağfur / Çiçekden ölen / Ahmed molla rûhuna / Fâtiha

Yazının Üslûp Tahlili

Ahmed Molla'ya ait olup kroki numarası “1” olan mezar mezar taşının tarihi kitâbenin o kısmının tahrip olmuş olması hasebiyle mezar taşının başlığı yoktur; bu kısım yazının üstünden itibaren kırık durumdadır. Kitâbe metni içerisinde edebî bir unsura yer verilmemiş, sadece medfunun künye bilgileri yazılmıştır. Doğrudan medfunun künye bilgileri yazılmıştır. Toplam 3 satır ve en alt kısımda bulunan “Fatiha” (فاتحه) ibaresinin yazılı olduğu bir adet paftalı bölümden oluşmaktadır. İlk satırda bulunan “merhum” (مرحوم) sözcüğündeki “vav” (و) ve “mim” (م) harflerinin göz kısımları ile ve “mağfur” (مغفور) ibaresindeki “vav” (و) ve “mim” (م) harfleri gözlerinin tek bir bünyede birleşik halde yazılı olmaları, yazıya hat sanatı bakımından estetik bir katkı sağlamıştır. Kitâbede celi sülüs yazı çeşidi kullanılmıştır. Satırlar birbirinden, taşla hakkedilmiş birer cetvel yardımıyla ayrılmıştır.

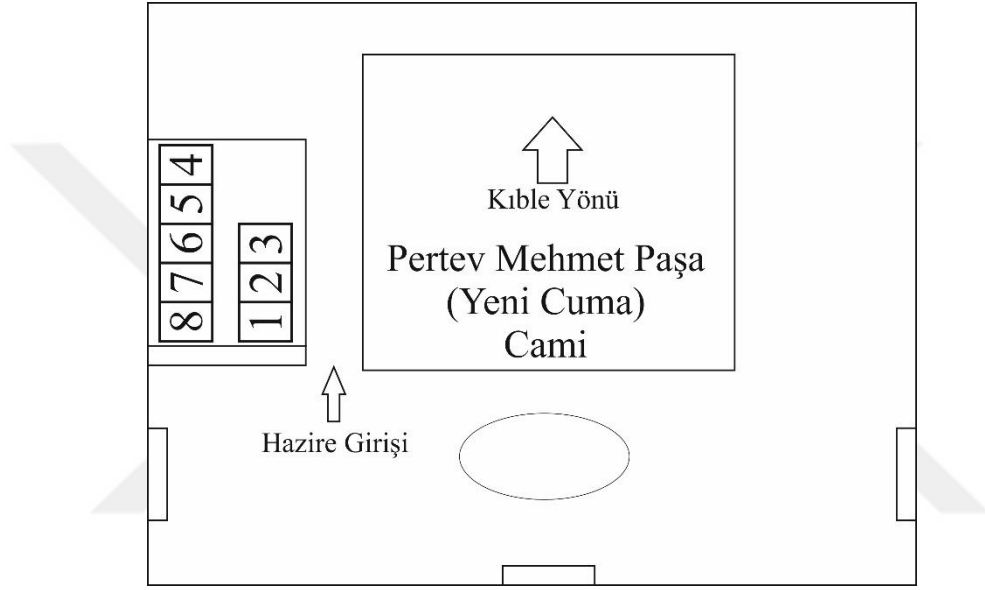

Fotoğraf 43: Ahmed Molla

Kaynak: Yazar tarafından fotoğraflanmıştır.

2.3.Pertev Mehmed Paşa Cami (Yeni Cuma) Haziresi

Hazire, caminin doğu tarafında yer alır; dokuz metrekare civarında bir alandır. Osman N. Cebe'nin Şubat/2015 yayım tarihli “İzmit Mezar Kitabeleri” adlı kitabında yalnızca 4 adet mezar taşının bulunduğu yazılıdır; ancak yerinde yapılan saha çalışmasında 8 adet mezar taşının dikili halde olduğu tespit edilmiştir. Diğer yeni dört mezar taşının hazireye nereden getirildiği bilinmemektedir. Tüm mezar taşlarındaki kitabeler celi sülüs ve celi talik yazı çeşitleriyle yazılmış olup 17. ve 19. yüzyıllara aittirler.

Çizim 3: Pertev Mehmet Paşa (Yeni Cuma) Cami Hazire Krokisi

Kaynak: Yazar tarafından çizilmiştir.

Katalog No. : 36
Fotoğraf No. : 44
Yazı Çeşidi : Celi Sülüs
Malzeme ve Teknik : Taş üzerine hakkedilerek yazılmıştır.
Taşın Kondisyonu : İyi durumdadır.
Kitâbenin Ölçüsü : 13,5x104 cm
İnceleme Tarihi : Haziran 2023
Kitâbe Metni

ابراهيم اغا / روحى ايجون / فاتحه اقويه / الله رحمت / ايده اكا / شوال المكرم / سنه ١٠٦٢

Yazının Transkripsiyonu

İbrâhîm Ağa / Rûhü için / Fâtîha okuya / Allah rahmet / îde âna / Şevvâlu'l-mukerrem
sene 1062

Yazının Üslûp Tahlîli

Kroki numarası “3” olan Hicrî 29 Şevval 1062/Mîlâdî 3 Ekim 1652 tarihli kitâbe İbrahim Ağa'ya aittir. Kitabedeki yazı vasat bir işçilik arz ettiğinden yazı çeşidi kategorize edilememektedir. Yazı, mezar taşının dar dikdörtgen yüzeyine satır ölçüsü kullanılmaksızın, aralarında düz cetvel çizgisi yapılmaksızın, alt alta 8 satırı oluşturan kelimeler halindedir. Taş iyi durumda olup mezar taşı başlık türü Örî başlık türündedir.

Fotoğraf 44: İbrahim Ağa

Kaynak: Yazar tarafından fotoğraflanmıştır.

Katalog No. : 37
Fotoğraf No. : 45
Yazı Çeşidi : Celi Tâlik
Malzeme ve Teknik : Taş üzerine hakkedilerek yazılmıştır.
Taşın Kondisyonu : Neredeyse hiç aşınmamış durumdadır.
Kitâbenin Ölçüsü : 27x114 cm
İnceleme Tarihi : Haziran 2023

Kitâbe Metni

هوالحى الباقي / ... سرای بوسنه اهالیسندن / ووژه پنج اسماعیل اغا محدود می / و ازمیدلی شکرى اغا دامادی
مرحوم و مغفور المحتاج / الی رحمتہ ربہ الغفور / حسن اغا روحنه فاتحه / فی ۲۸ جمازی الاحر سنہ /
۱۳۱۴ ۲۳ تشر ثانی سنہ ۱۲۱۳ / یوم پنجشنبه

Yazının Transkripsiyonu

Huve'l Hayyu'l Bâkî / ... Saraybosna ahalisinden / ...Vojenç İsmâil Ağa mahdumu / Ve
İzmidli Şükrü Ağa damadı / Merhûm ve mağfûr el-Muhtâc / İlâ rahmet-i rabbi'l ğafûr /
Hasan Ağa rûhuna fâtiha / fi 28 cemaziyelahir sene 1314 23 Teşrin-i Sânî 1313 / Yevm-i
pençşenbe

Yazının Üslûp Tahlîli

Kroki numarası “8” olup Hasan Ağaya ait olan kitâbe Hicrî 28 cemaziyelahir 1314/Mîlâdî 4 Aralık 1896 tarihlidir. Kitâbe üst kısımda içerisinde “Hüvelbakî” (هوالباقى) ibaresinin bulunduğu pafta ile en alt kısımda, içerisinde Yevm-i Pençşenbe (perşembe günü) ibaresinin bulunduğu paftadan ve 7 mâil (meyilli) satırdan oluşmaktadır. Kitâbede kullanılan yazı çeşidi celi talik yazıdır. Özellikle Hüvelbakî ibaresinin altındaki satırın başlangıcında aşınmalar olduğu görülmekle birlikte mezar taşı neredeyse hiçbir bozulmaya uğramadan günümüze ulaşmıştır. Mezar taşının hazireye sonradan getirilerek hazire duvarının kıyısına sabitlendiği düşünülmektedir. Hamidî başlık türüne sahip olan mezar taşı dikdörtgen formda olup en alt kısımda dendanlı bir biçimde daraldığı görülmektedir. Döneminin celi talik yazı kalitesiyle kıyaslandığında kitâbedeki celi talik yazının oldukça iyi bir kalitede olduğu anlaşılmaktadır. Şahide, hazirede bulunan diğer kitâbelerle hat sanatı açısından birlikte değerlendirildiğinde en kaliteli yazıya sahip olduğu açıkça görülmektedir. Yazının taş üzerine hakkedilme işleminin de büyük bir incelik ve ustalıkla yapıldığı dikkat çekmektedir.

Fotoğraf 45: Hasan Ağa

Kaynak: Yazar tarafından fotoğraflanmıştır.

Katalog No. : 38
Fotoğraf No. : 46
Yazı Çeşidi : Celi Sülüs
Malzeme ve Teknik : Taş üzerine hakkedilerek yazılmıştır.
Taşın Kondisyonu : Oldukça iyi durumdadır.
Kitâbenin Ölçüsü : 22x92 cm
İnceleme Tarihi : Haziran 2023

Kitâbe Metni

هوالباقى / كمسيه باقى دكلدر چونكه بى دهرى ثبوت / كل اقو اخلاصله فاتحه اتمه سكوت / قل نظر عين
بصرتله اكا كل ال عبرت / هر نفس زاعق موتدر هوالحي لايت / مرحوم و مغفور زجريه ناظري / حاجي على
زاده دروش احمد افنديك / روحچون فاتحه سنه ١٢٧٠

Yazının Transkripsiyonu

Huve'l Bâkî / Kimseye bâkî değildir çünkî bî dehrî sübût / Gel oku ihlâsla fâtiha ümmete
sükût / Kıl nazâr ayn'ü basr ile gönül al ibret / Her nefis zâik-i mevtdir hüve'l hayyü'l
layemût / Merhûm ve mağfûr zecriyye nâzırı / Hacı Ali Zâde Derviş Ahmed Efendinin /
Rûhiyçün fâtiha sene 1270.

Yazının Üslûp Tahlîli

Kroki numarası “6” olup Zecriyye nazırı Hacı Ali Efendi'nin oğlu Derviş Ahmed Efendi'ye ait olan kitâbe Hicrî 1270/Mîlâdî 1854 tarihlidir. Celi sülüs yazıyla yazılmış olan kitâbe metni toplamda 8 satırlıdır. Kitâbenin alt kısmı dendanlı formla daralmaktadır. Dikdörtgen formlu sade bir tasarıma sahip olan mezar taşında mahmûdî¹⁰ fes başlık türü olduğu görülmektedir. Döneminin celi sülüs yazı kalitesine göre incelendiğinde kitâbedeki celi sülüs yazının orta kalitede olduğu görülmekle birlikte kısmî olarak harf anatomilerinin kalem ölçüsüne uymadığı görülmektedir. Kitâbede seyrek olarak hareke ve tezyini unsurlara yer verilmiştir. Her bir satır kendi içerisinde istiflenerek tasarlanmıştır. Altıncı satırda bulunan “mağfur” (مغفور) sözcüğündeki “ğayn” (غ) harfinin küplü şekilde yazılmasıyla hem tetabuk (uyuma/ uygun olma/ uygun gelme) hassasiyetine dikkat edilmiş olduğu hem de hat sanatı açısından yazıya estetik bir unsur kazandırılmış olduğu dikkat çekmektedir.

¹⁰ II. Mahmud dönemi fes türüdür. Bu dönemde Osmanlı halkı ve ordusu tarafından kullanılmıştır. Bu dönem sonrasında mezarlıklarda fesli mezar taşları görünmeye başlanmıştır. Fesin üst kısımları alt kısımlarından daha geniştir (Nidayi, S. (2018). *Osmanlı Mezar Taşlarında Başlıklar Semboller Şekiller ve Motifler*, Düşünen Şehir Dergisi, s.106).

Fotoğraf 46: Zecriyye Nazırı Hacı Ali Efendi'nin Oğlu Derviş Ahmed Efendi

Kaynak: Yazar tarafından fotoğraflanmıştır.

Katalog No. : 39
Fotoğraf No. : 47
Yazı Çeşidi : Celi Sülüs
Malzeme ve Teknik : Taş üzerine hakkedilerek yazılmıştır.
Taşın Kondisyonu : Yazıda aşınma görülmemektedir.
Kitâbenin Ölçüsü : 30x154 cm
İnceleme Tarihi : Haziran 2023

Kitâbe Metni

لااله الاالله / محمد رسول الله / مرحوم راغب افندي / زاده ميرميران كرامدن / از ميد متصرفي / محمد وحيد پاشا
/ روحچون فاتحه / سنه ١٢٧٥ في محرم ٢١

Yazının Transkripsiyonu

Lâ ilâhe illallâh / Muhammedun Rasûllullâh / Merhûm Râğıb Efendi / Zâde mîr-i mîrân-
i kirâm'dan / İzmîd mutasarrıfı / Mehmed Vahîd Paşa / Rûhiyçün fâtiha / Fî 21 muharrem
sene 1275.

Yazının Üslûp Tahlîli

Kroki numarası “1” olup Hicrî 21 Muharrem 1275/Mîlâdî 31 Ağustos 1858 tarihli mezar
kitâbesi, Râğıp Efendi'nin oğlu İzmit mutasarrıfı Mehmed Vahit Paşa'ya aittir. Kitâbe
silindirik formda olup, metin kısmı toplamda 8 satırdan oluşmaktadır. Kitâbede kullanılan
yazı çeşidi celi sülüs yazı çeşididir. İlk iki satırda Kelime-i Tevhid yazılıdır. Döneminin
celi sülüs yazı kalitesiyle mukayese edildiğinde, kitâbedeki yazıyı iyi bir örnek olarak
değerlendirebilmek mümkündür. Kitâbe günümüze neredeyse hiçbir tahribata uğramadan
ulaşmıştır. Yazıda hareke, mühmel harf ve tezyini unsurlara (tirfil, tırnak vs.) tetabuk
(uyuma/ uygun olma/ uygun gelme) kaidelerine uygun bir biçimde yer verildiği
görülmektedir. Her bir satır kendi içerisinde istiflenerek tasarlanmıştır.

Fotoğraf 47: Râgıp Efendi'nin Oğlu İzmit Mutasarrıfı Mehmed Vahit Paşa

Kaynak: Yazar tarafından fotoğraflanmıştır.

Katalog No. : 40
Fotoğraf No. : 48
Yazı Çeşidi : Celi Tâlik
Malzeme ve Teknik : Taş üzerine hakkedilerek yazılmıştır.
Taşın Kondisyonu : Sol alt kısmında kırık mevcut. Genel olarak iyi durumdadır.
Kitâbenin Ölçüsü : 30x135 cm
İnceleme Tarihi : Haziran 2023

Kitâbe Metni

هوالباقى / الجكوب بالجملة ايتديم بقايله رحلتى / ترك ايدوب كرويه مال ملكي دولتى / قلمادى و قتم وصيت
ايداهيم/ وردى بكا حق شهادت دولتى / كيم كلوب قبريم زيارت ايلين اخوانمن / اوقوسونلر روحم ايچون قلهوالله
آيتي/مرحوم و مغفوركوله زاده / مخزنجى الحاج عثمان اغانك / روحنه رضا ء الله فاتحه في / سنه ٢٧٧ رجب

١١

Yazının Transkripsiyonu

Huve'l Bâkî / El çeküp bi'l-cümle itdim bekâya rihletî / Terk idüb gerûye mâl-i mülk û devletî / Kalmadı vaktim vasiyyet îdeyim / Verdi bana Hak şehâder devletî / Kim gelüp kabrim ziyâret eyleyen ihvânımın / Okusunlar rûhum için “Kul huvallâh” âyetî / Merhûm ve mağfûr Kölezâde / Mahzenci el-Hâc Osmân Ağa'nın / Rûhuna rızâen lillâhi fâtîha / Fî sene 11 Receb 1277

Yazının Üslûp Tahlîli

Kroki numarası “2” olup Kölezâde Mahzenci Hacı Osman Ağa'ya ait olan kitâbe, 11 Receb 1277/Milâdî 23 Ocak 1861 tarihlidir. Kitâbe metni, üst kısımda “Hüvelbakî” (هوالباقى) ibaresinin içinde bulunduğu pafta ile en alt kısımda tarih ibaresinin bulunduğu paftadan ve bu iki pafta arasında taş üzerine hakkedilerek 8 satırdan oluşmaktadır. Her bir satırının elips formlu bir pafta içerisine yazıldığı kitâbe metni, yazı türü bakımından celi talik yazı çeşidiyle yazılmıştır. Döneminin celi talik yazı kalitesiyle kıyaslandığında, kitâbedeki talik yazının orta seviyede olduğu görülmektedir. Her bir satırda bulunan harfler pafta içerisine sağdırılmak amacıyla oldukça sıkışık halde yazılmıştır. Talik yazının üslup ve kaideleri gereğince satır düzeninde uzatılan yatay harfler bu kitâbede kullanılamayarak talik yazıda aranan yazı estetiğine ulaşamamıştır. Pafta içerisine istiflenen satırlar taş üzerine zemin oyma tekniğiyle hafif mâil (meyilli) formda yazılmıştır. Kitâbede fes formlu bir başlık türü görülmektedir.

Fotoğraf 48: Kölezâde Mahzenci Hacı Osman Ağa

Kaynak: Yazar tarafından fotoğraflanmıştır.

Katalog No. : 41
Fotoğraf No. : 49
Yazı Çeşidi : Celi Tâlik
Malzeme ve Teknik : Taş üzerine hakkedilerek yazılmıştır.
Taşın Kondisyonu : Yazı okunabilir durumdadır.
Kitâbenin Ölçüsü : 23x62 cm
İnceleme Tarihi : Haziran 2023
Kitâbe Metni

/ هو / قيل شفاعة نوجوانم بزلره / والدیک غیر یوقدور چاره سی / طرابزونى ایوب اغانک کریمه سی
/ مرحومه مقبوله خاتم روحنه فاتحه / ۱۲۸۵

Yazının Transkripsiyonu

Hu / Kıl şefaatt nevcvânım bizlere / Vâlideyinin gayrı yoktur çaresi / Trabzonî Eyüp
Ağanın kerîmesi / Merhûme Makbûle Hanım rûhine fâtîha / 1285.

Yazının Üslûp Tahlili

Kroki numarası “5” olup Trabzonlu Eyüp Ağa’nın kızı Makbule Hanım’a ait olan kitâbe Hicrî 1285/Mîlâdî 1868 tarihlidir. Üst kısımda Hû ibaresinin içinde bulunduğu elips pafta ile toplamda 4 mâil (meyilli) satır halinde yazılan kitâbe metni celi talik yazıyla yazılmıştır. Kitâbe günümüze çok az aşınmaya uğrayarak iyi bir kondisyonla ulaşmıştır. Kitâbede herhangi bir başlık türü bulunmamaktadır. Kitâbe üst kısımda kavisli formda olup mihrâbî bir tasarıma sahiptir. Kitâbede kullanılan celi talik yazı döneminin celi talik kalitesine kıyaslandığında orta kalitede olduğu görülmektedir. Ancak harf anatomilerindeki orantısızlıklara bakıldığında yazının taşa hakkedilirken Hat sanatı inceliklerine riayet edilmediği anlaşılmaktadır. Harfler kısmen üst üste getirilerek yazının satır içerisine sığdırılması amaçlanmıştır. İkinci satır sonundaki “çaresi” (چاره سی) kelimesi ile üçüncü satır sonundaki “kerimesi” (کریمه سی) kelimelerindeki “sin – ye” (سی) harf birleşimleriyle kitâbenin genel estetik görünümüne tasarımsal bir katkı sağlanmıştır. Ayrıca üçüncü satır sonundaki “kerimesi” (کریمه سی) sözcüğündeki “Kef” (ك) harfinin sereni ile “ye” (ي) harfi bir devamlılık içerisinde yazılarak satır tasarımına hat sanatı açısından estetik bir unsur kazandırılmıştır.

Fotoğraf 49: Trabzonlu Eyüp Ağa'nın Kızı Makbule Hanım

Kaynak: Yazar tarafından fotoğraflanmıştır.

Katalog No. : 42
Fotoğraf No. : 50
Yazı Çeşidi : Celi Tâlik
Malzeme ve Teknik : Taş üzerine hakkedilerek yazılmıştır.
Taşın Kondisyonu : Oldukça iyi durumdadır.
Kitâbenin Ölçüsü : 26x104 cm
İnceleme Tarihi : Haziran 2023

Kitâbe Metni

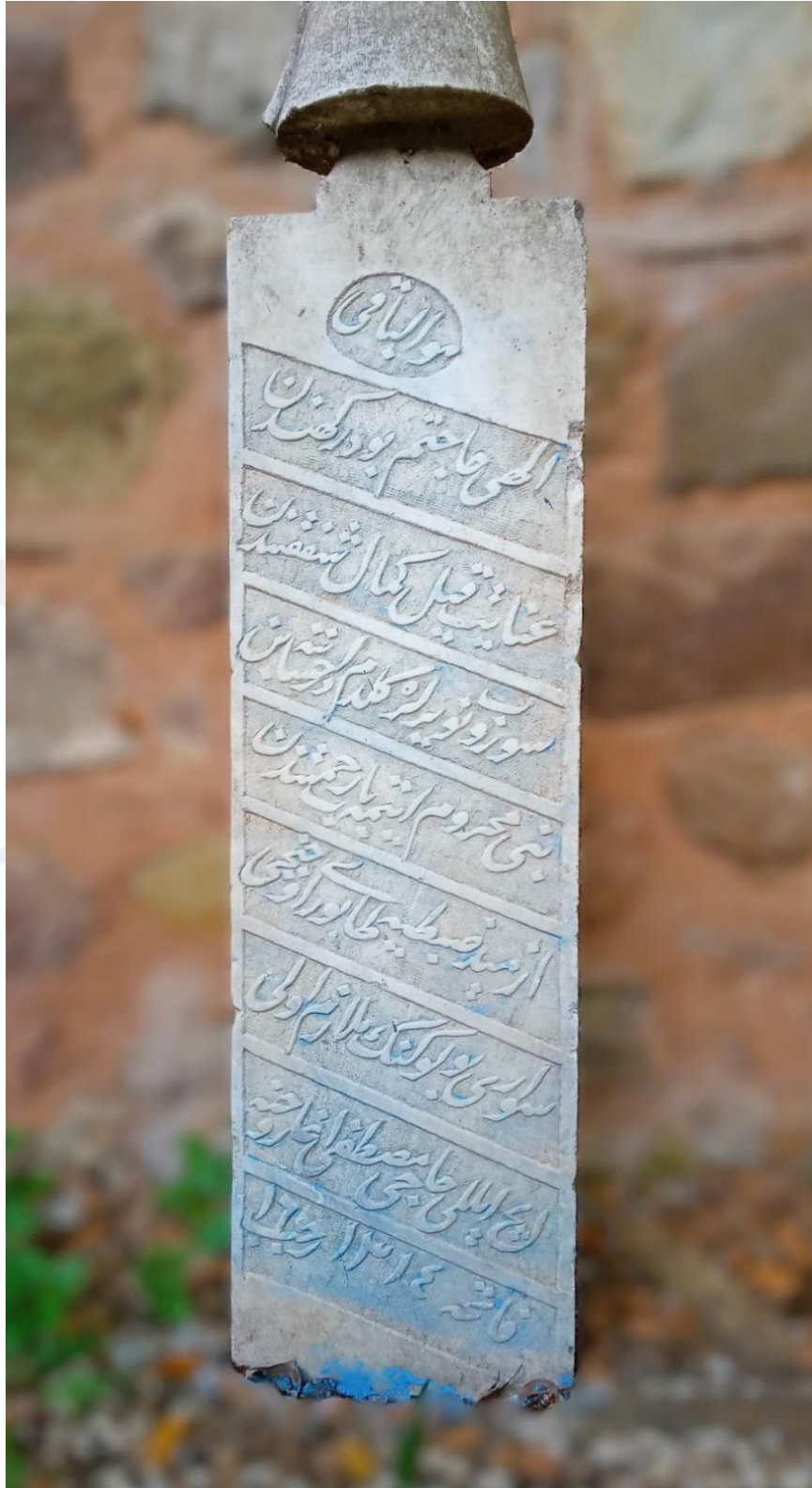
هوالباقى / الهى حاجتم بودرکهندن / عنایت قیل کمال شفقتندن / سورونوب یرلره کلام در احساننه بن / بنى
محروم اتمه باب رحمتندن / ازمید ضبطیه طابوری اوجنجی / سوارى بولوکک ملازم اولی / ایچ ایلی حاجی
مصطفی اغروحنه / فاتحه ۱۶ ۱۳۱۴ رجب

Yazının Transkripsiyonu

Huve'l Bâkî / İlâhî hâcetim bu dergâhinden / İnâyet kıl kemâl-i şefkatinden / Sürünüb
yerlere geldim der ihsânına ben / Beni merhûm etme bâb-ı rahmetinden / İzmit zabtiyye
taburu üçüncü / Süvarî bölüğünden Mülâzım-ı evvelî / İçelli Hacı Mustafa Ağa rûhuna /
Fâtiha 1314/17 receb.

Yazının Üslûp Tahlîli

Kroki numarası “7” olup Hicrî 17 Receb 1314/Mîlâdî 22 Aralık 1896 tarihli kitâbe İçelli
Hacı Mustafa Ağa'ya aittir. Kitâbe metni üst kısımda Huve'l Bâkî (هوالباقى) ibaresinin
içinde bulunduğu paftadan ve 8 mâil (meyilli) satırdan oluşmaktadır. Kitâbenin en alt
kısımında küçük kırıklıklar olduğu görülmektedir. Onun haricinde çok iyi bir kondisyonla
ve hiçbir aşınmaya uğramadan günümüze ulaşmış mezar taşı dikdörtgen formlu olup sade
tasarımlıdır. Kitâbe metni taş üzerine zemin oyma yöntemiyle hakkedilmiştir. Kitâbe
metni celi talik yazıyla yazılmıştır. Hamidî fes başlık türüne sahip olan kitâbenin hazireye
sonradan getirildiği düşünülmektedir. Kitâbedeki celi talik yazı hat sanatı bakımından
incelendiğinde ve döneminin celi talik yazısına kıyaslandığında iyi kalitede olduğu
değerlendirilmektir. Harfler kısmî olarak üst üste getirilerek metinlerin satır içerisine
sığdırılmaları amaçlanmıştır. Yazı taş üzerine hakkedilirken uygulanan işçilik esnasında
yazının Hüsn-i hat inceliklerine yeterli düzeyde dikkat edilmediği görülmektedir.

Fotoğraf 50: İçelli Hacı Mustafa Ağa

Kaynak: Yazar tarafından fotoğraflanmıştır.

Katalog No. : 43
Fotoğraf No. : 51
Yazı Çeşidi : Celi Sülüs
Malzeme ve Teknik : Taş üzerine hakkedilerek yazılmıştır.
Taşın Kondisyonu : Başlık kısmı kırık ve kayıptır. Yazıda aşınmalar görülmektedir.
Kitâbenin Ölçüsü : 20x50 cm
İnceleme Tarihi : Haziran 2023
Kitâbe Metni

قد انتقل المرحوم/ الى رحمة الغفور / پرتو پاشا اولاد / ارندن متولي السيد / ابراهيم اغا

Yazının Transkripsiyonu

Kad intekale el-merhûm / İlâ rahmetihî el Gafûr / Pertev Paşa evlad/ arından Mütevellî es-Seyyid / İbrahim Ağa / ...

Yazının Üslûp Tahlîli

Kroki numarası “4” Pertev Paşa’nın çocuklarından vakıf mütevellisi Seyyid İbrahim Ağa’ya ait olan kitâbenin tarihi bilinmemektedir. Kitâbe metni celi sülüs yazıyla yazılmıştır. Kitâbe üzerine hakkedilmiş yazı, günümüze kadar oldukça aşınmalara uğramış olmasına rağmen kitâbe metni hâlâ okunabilir durumdadır. Kitâbedeki döneminin celi sülüs yazı kalitesine göre orta dereceli sayılabilecek olan yazı, satır düzeninde yazılmıştır. İstisnai olarak bazı harfler üst üste getirilerek yazının satır içerisine sığması hesap edilmiştir. Başlık kısmından kırık halde kitâbe, kısmen ilk satırın başlangıcından da kırık vaziyettedir.

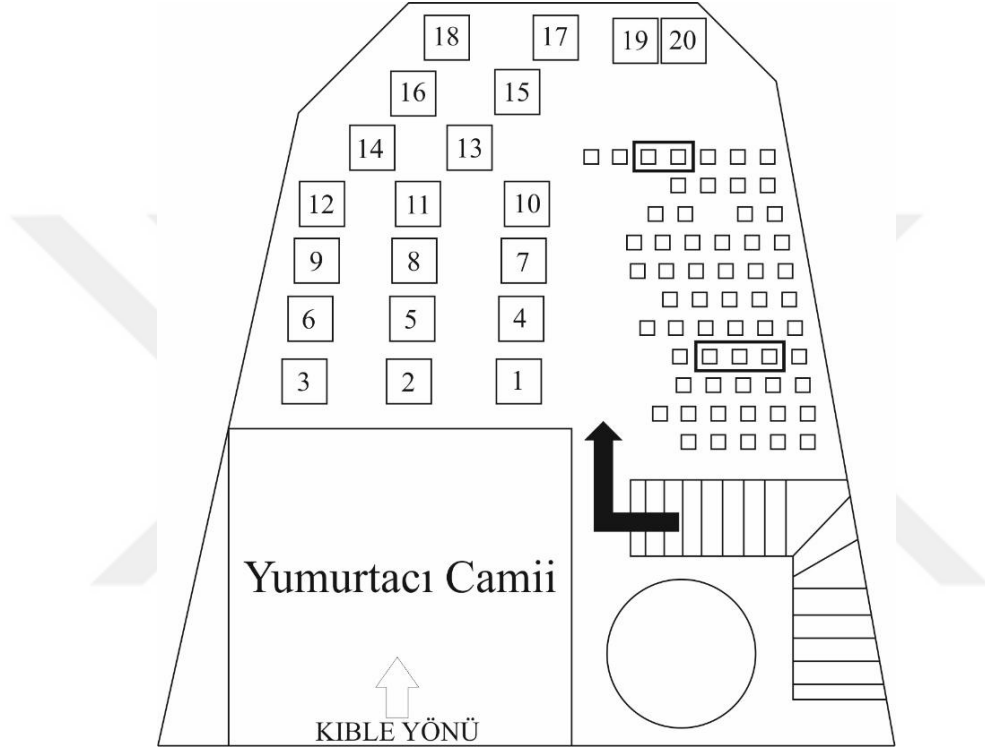

Fotoğraf 51: Pertev Paşa'nın Çocuklarından Vakıf Mütevellisi Seyyid İbrahim Ağa

Kaynak: Yazar tarafından fotoğraflanmıştır.

2.4.Yumurtacı Cami Haziresi

Caminin yaklaşık iki yüz metrekare büyüklüğündeki haziresinde, Mayıs 2023 tarihi itibarıyla dikili vaziyette 20 adet mezar kitâbesi ve 59 adet kırık kitâbe parçası tespit edilmiştir. Dikili vaziyette bulunan 20 kitâbeden 19'u, kimi mâil (meyilli) satırlı kimi düz satırlı olmak üzere celi sülüs hattıyla yazılıdır. Kalan bir adet kitâbe ise mâil (meyilli) satırlı celi talik kitâbedir.

Çizim 4: Yumurtacı Cami Hazire Krokisi

Kaynak: Yazar tarafından çizilmiştir.

Katalog No. : 44
Fotoğraf No. : 52
Yazı Çeşidi : Celi Sülüs
Malzeme ve Teknik : Taş üzerine hakkedilerek yazılmıştır.
Taşın Kondisyonu : Yazı büyük oranda aşınmış haldedir.
Kitâbenin Ölçüsü : 27x69 cm
İnceleme Tarihi : Mayıs 2023
Kitâbe Metni

الفتاحه / مرحوم مغفور / الحاج مصطفى / مرانغوزاده / سنه ١١٣٣

Yazının Transkripsiyonu

-El-Fâtiha / Merhum mağfur / El-Hâcc Mustafa / Marangoz (z)âde / Sene 1133

Yazının Üslûp Tahlili

Kronolojik sıraya göre sıralandığında kroki üzerinde “2” numaralı Marangozzade Hacı Mustafa’ya ait olan şahide Hicrî 1133/Mîlâdî 1721 tarihlidir. Kitâbe metni toplamda 5 satır halinde, taş üzerine hakkedilerek yazılmıştır. Kitâbede celi sülüs yazı çeşidiyle yazılmıştır; ancak harf bünyeleri ve ölçülerinde kısmî orantısızlıklar görülmektedir. İkinci satırın başlangıcındaki “merhum” (مرحوم) kelimesinde bulunan “vav” (و) ve “mim” (م) harflerinin göz kısımları tek bir formda yazılarak estetik bir vurgu amaçlanmıştır. Merhumun künyesi belirtilmiştir. Dördüncü satırda bulunan “Marangozzade” (مرانغوزاده) kelimesinde bir “z” (ز) harfi eksik yazılmıştır. Yazıda hareke, tırnak gibi tezyini unsurlar yer almamaktadır.

Fotoğraf 52: Marangozzade Hacı Mustafa

Kaynak: Yazar tarafından fotoğraflanmıştır.

Katalog No. : 45
Fotoğraf No. : 53
Yazı Çeşidi : Celi Sülüs
Malzeme ve Teknik : Taş üzerine hakkedilerek yazılmıştır.
Taşın Kondisyonu : Oldukça iyi durumdadır.
Kitâbenin Ölçüsü : 18,5x48,5 cm
İnceleme Tarihi : Mayıs 2023
Kitâbe Metni

مرحوم و مغفور / کیرلی اغلی سید / مصطفی روحنه / فاتحه سنه ۱۱۶۹

Yazının Transkripsiyonu

Merhum ve mağfur / Kirli oğlu Seyyid / Mustafa ruhuna / Fatiha Sene 1169

Yazının Üslûp Tahlili

Kroki üzerinde numarası “17” olan, ...Kirli oğlu Seyid Mustafa’ya ait olan mezar kitâbesi Hicrî 1169/Mîlâdî 1756 tarihlidir. Kitâbe metni toplamda 3 satır ve en sonda tarihli kısmın bulunduğu paftadan oluşmaktadır. Başlık kısmı bulunmamaktadır. Kitâbe metninde herhangi bir edebî beyte yer verilmemiştir. İlk satırda bulunan “mağfur” (مغفور) ibaresindeki “vav” (و) ve “mim” (م) harflerinin gözleri ortak ve tek bir bünyede yazılmıştır. Kitâbe metninde celi sülüs yazıyla yazılmıştır. Kitâbe metninde herhangi bir edebî beyte yer verilmemiştir. İlk satırda bulunan ve “mağfur” (مغفور) ibaresindeki ilk “vav” (و) harfi çanaksız, kuyruklu harf olarak yazılmışken, son kısımdaki “vav” (و) çanaklı yazılmıştır. İkinci satırda bulunan bir adet “cezm” ve bir adet “şedde” ile üçüncü satırda bulunan bir adet “ötre”, bir adet “tırnak” ve bir adet “âsar” haricinde herhangi bir hareke, mühmel harf ve tezyini unsur kullanılmamıştır.

Fotoğraf 53: Kirli Oğlu Seyid Mustafa

Kaynak: Yazar tarafından fotoğraflanmıştır.

Katalog No. : 46
Fotoğraf No. : 54
Yazı Çeşidi : Celi Sülüs
Malzeme ve Teknik : Taş üzerine hakkedilerek yazılmıştır.
Taşın Kondisyonu : Üst kısımdan kırıktır. Yazı aşınmış durumdadır.
Kitâbenin Ölçüsü : 26x56 cm
İnceleme Tarihi : Mayıs 2023
Kitâbe Metni

ایسه یارن سکادر / مرحوم ومغفور / الحاج الى ربه الغفور / مرانقوززاده محمد اغا / روحنه الفاتحه / سنه
... ۱۱۷

Yazının Transkripsiyonu

İse yarın sanadır / Merhûm ve mağfur / El-Hâcc İla Rabbihi'l Ğafûr / Marangoz zâde
Mehmed Ağa / Rûhuna El Fâtîha / Sene 117...

Yazının Üslûp Tahlîli

Marangozzade Mehmed Ağa'ya ait olan kitâbe metni celi sülüs yazıyla yazılmıştır. Kroki üzerinde “5” numaralıdır. En alt kısımdaki tarih bölümüyle birlikte toplam 6 satırı değerlendirilebilir durumdadır. Kitâbenin üst kısmı kırık vaziyettedir. Satırlar birer cetvel hakkedilerek bölünmüştür. Döneminin celi sülüs kalitesine göre oldukça zayıf bir yazıyla yazılmıştır. Üstten ikinci satırdaki “ve mağfur” (ومغفور) ibaresinin başındaki “vav” (و) ve “mim” (م) harfleri tek bir gözle aynı bünyede yazılmış ve böylelikle estetik bir kaygı gözetilmiştir. Kitâbe tarihinin son rakamı aşınmıştır. Sene bilgisinin bulunduğu alt kısım dendanlı bir forma sahiptir. Kitâbe kaide kısmından da kırılmış haldedir. Mühmel harfler, harekeler, tirfil ve tırnak gibi tezyini unsurlar seyrek olarak kullanılmıştır.

Fotoğraf 54: Marangozzade Mehmed Ağa

Kaynak: Yazar tarafından fotoğraflanmıştır.

Katalog No. : 47

Fotoğraf No. : 55

Yazı Çeşidi : Celi Sülüs

Malzeme ve Teknik : Taş üzerine hakkedilerek yazılmıştır.

Taşın Kondisyonu : Sol kısımdaki aşınmalar haricinde iyi durumdadır.

Kitâbenin Ölçüsü : 33,5x150 cm

İnceleme Tarihi : Mayıs 2023

Kitâbe Metni

هوالحى الباقي / مرحوم ومغفور / سابقاكيچراغاسى / خذينه كاتبى ديار / غربتده فوت اولان / درويش سليم
/ افندى روحچون الفاتحه / ۱۱۸۱ سنه فى غره ع ر

Yazının Transkripsiyonu

Hüve'l Hayyü'l Bâki / Merhum ve mağfur / sâbika yeniçeri ağası / Hazine kâtibi diyar-ı
/ Gurbette fevt olan / Derviş Selim Efendi / rûhıyçün el-Fatiha 1181

Yazının Üslûp Tahlili

Yeniçeri ağalarından hazine kâtibi Derviş Selim Efendi'ye ait olan kitâbe, Hicrî 1 Rebi'ül evvel 1181/Mîlâdî Temmuz 1767 tarihlidir. Kaide kısmına doğru inildikçe dendanlar şeklinde daralan kitâbenin sol tarafı kenar boyunca kırıktır. Bu yüzden satır sonlarına gelen bazı harfler kısmen ya da tamamen yok olmuştur. Kitâbe metni celi sülüs yazı çeşidiyle, 8 satır halinde yazılmıştır. Kroki üzerinde “1” numaralı olan kitâbedeki yazı, döneminin celi sülüs yazı kalitesine kıyasla oldukça iyi kalitededir. Yazı satır düzeninde yazılmış ise de bazı harfler üst üste getirilerek istiflenmiştir. Hareke, mühmel harf ve tezyini unsurlara (tirfil, tırnak vb.) olgunluk ve tetabuk (uyma/ uygun olma/ uygun gelme) hassasiyetince yer verilmiştir. Harfler kalem ölçüsüne dikkat edilerek yazılmış ve harf anatomilerindeki bozukluklar büyük oranda önlenmiştir. Ayrıca yazının taş üzerine hakkedilmesi işleminin de büyük bir ustalıkla yapıldığı açıkça görülmektedir. Kitâbedeki başlık kısmı zaman içerisinde kırıldığı, ancak tekrardan yerleştirildiği anlaşılmaktadır. Şahide başlığının burma sarıklı örfî kavuk formundadır. Sol kısmı zamanla kırılmalara maruz kalmış olsa da kitâbe genel kondisyonunu koruyarak günümüze kadar mükemmel bir şekilde ulaşmıştır.

Fotoğraf 55: Yeniçeri Ağalarından Hazine Kâtibi Derviş Selim Efendi

Kaynak: Yazar tarafından fotoğraflanmıştır.

Katalog No. : 48
Fotoğraf No. : 56
Yazı Çeşidi : Celi Sülüs
Malzeme ve Teknik : Taş üzerine hakkedilerek yazılmıştır.
Taşın Kondisyonu : Üst kısımdan kırıktır. Yazı okunabilir durumdadır.
Kitâbenin Ölçüsü : 20,5x38 cm
İnceleme Tarihi : Mayıs 2023
Kitâbe Metni

سیدحسن رئیسک / اوغلو مرحوم سید / منلا علی روحنه / فاتحه سنه ۱۲۲۰

Yazının Transkripsiyonu

Seyyid Hasan Reisin / Oğlu Merhum Seyyid / Monla (Molla) Ali ruhuna / Fatiha sene 1220

Yazının Üslûp Tahlîli

Konumu “12” numaralı Seyyid Hasan Reis’in oğlu merhum Seyyid Molla Ali’ye ait olan kitâbe Hicrî 1220/Mîlâdî 1805 tarihlidir. Kitâbe, üst kısımdan kırılmış olup kitâbe künyesinin anlaşıldığı yalnızca son 4 satır mevcuttur. Kitâbe metni celi sülüs yazı çeşidiyle, taş üzerine hakkedilerek yazılmıştır. Satırlar kabarık hakkedilmiş cetvellerle ayrılmıştır. Yazıda hareke, mühmel harf ve tetabuk (uyma/ uygun olma/ uygun gelme) unsurlarının kullanılmadığı görülmektedir. İkinci satırdaki “merhum” (مرحوم) ibaresindeki “vav” (و) ve “mim” (م) harfleri tek bir gözle yazılmış olması dikkat çekmektedir. Üçüncü satır başındaki “molla” (ملا) sözcüğü burada “monla” (منلا) şeklinde yazılmıştır.

Fotoğraf 56: Seyyid Hasan Reis'in Oğlu Seyyid Molla Ali

Kaynak: Yazar tarafından fotoğraflanmıştır.

Katalog No. : 49
Fotoğraf No. : 57
Yazı Çeşidi : Celi Sülüs
Malzeme ve Teknik : Taş üzerine hakkedilerek yazılmıştır.
Taşın Kondisyonu : Üst ve sağ taraftan kırık vaziyettedir.
Kitâbenin Ölçüsü : 24,5x36,5cm
İnceleme Tarihi : Mayıs 2023
Kitâbe Metni

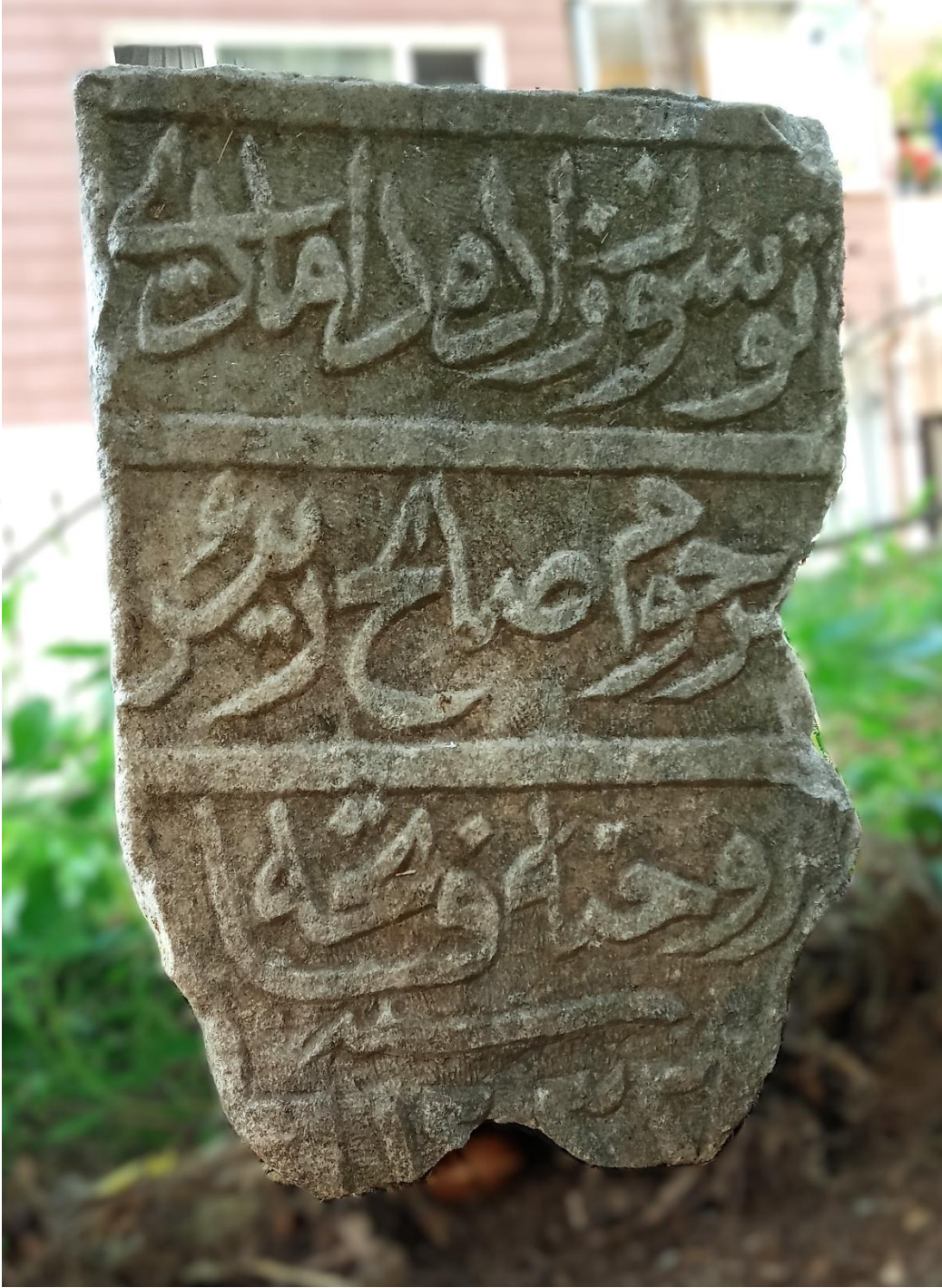
توسوززاده دامادي / مرحوم صالح رعیس / روحنه فاتحه سنه ١٢٣٢

Yazının Transkripsiyonu

Tüsüzzâde damadı / Merhum Salih Reis / Ruhuna Fatiha Sene 1232

Yazının Üslûp Tahlili

Mîlâdî Tüsüzzade damadı Salih Reis'e ait olan kitâbe Hicrî 1232/Mîlâdî 1817 tarihlidir. Kitâbenin üst kısmının kırık olduğu anlaşılmakta ve yalnızca künyesinin bulunduğu son 3 satır okunabilir ve değerlendirilebilir durumdadır. Kroki numarası "13" olan kitâbenin sene ibaresinin bulunduğu alt kısmın kırık olmasına rağmen senesi okunabilir durumdadır. Kitâbenin sağ tarafında ve ikinci satırın başlangıcı olan kısmının kırılmış ve aşınmış olduğu görülmektedir. Kitâbe metni celi sülüs yazıyla yazılmıştır. Yazıda mühmel harfler, harekeler ve diğer tetabuk (uyuma/ uygun olma/ uygun gelme) unsurlarına yer verilmemiştir.

Fotoğraf 57: Tüsüzade Damadı Salih Reis

Kaynak: Yazar tarafından fotoğraflanmıştır.

Katalog No. : 50

Fotoğraf No. : 58

Yazı Çeşidi : Celi Sülüs

Malzeme ve Teknik : Taş üzerine hakkedilerek yazılmıştır.

Taşın Kondisyonu : Üst kısımdan ve kaideden kırık vaziyettedir.

Kitâbenin Ölçüsü : 29,5x35,5 cm

İnceleme Tarihi : Mayıs 2023

Kitâbe Metni

توسوزاده دامادي / محزنجيلر كتحدا سي مرحوم / ومغفورالحاج عثمان / اغا روحنه فاتحه / سنه ١٢٣٧ في م

Yazının Transkripsiyonu

Tüsüzzâde damadı / Mahzenciler Kethüdası merhum / Ve mağfur el-Hacc Osman / Ağa ruhuna Fatihâ / Sene 1236 fi Muharrem

Yazının Üslûp Tahlîli

Kroki üzerinde numarası “14” olan, Tüsüzzade damadı Mahzenciler kethüdası Hacı Osman Ağa’ya ait olan mezar kitâbe Hicrî Muharrem 1236/Mîlâdî Ekim 1820 tarihlidir. Kitâbe metni taş üzerine hakkedilerek ve celi sülüs yazı çeşidiyle yazılmıştır. Kitâbe toplam 4 satır halde yazılmış olup tarih kısmında kaideye doğru dendanlı formlarla süslenmiştir. Yukarıdan üçüncü satırın baş kısmındaki “ve mağfur” (ومغفور) ibaresindeki “vav” (و) ve “mim” (م) harfleri tek bir gözle birleşik halde yazılmıştır. Kitâbe yazısı hat sanatı bakımından değerlendirildiğinde harf anatomilerinin, ölçü ve estetik bakımdan bozulmaya uğradığı görülmektedir.

Fotoğraf 58: Tüsüzade Damadı Mahzenciler Kethüdası Hacı Osman

Kaynak: Yazâr tarafından fotoğraflanmıştır.

Katalog No. : 51
Fotoğraf No. : 59
Yazı Çeşidi : Celi Sülüs
Malzeme ve Teknik : Taş üzerine hakkedilerek yazılmıştır.
Taşın Kondisyonu : Oldukça iyi durumdadır.
Kitâbenin Ölçüsü : 38,5x145cm
İnceleme Tarihi : Mayıs 2023

Kitâbe Metni

/ چونکہ عمرم تمام اولدی / بزدن سزه سلام السون / طوز اتمک یدوکیم دوسلره / اخرت حقى حلال السون
/ یوری هی بی وفا دنیا سکاده الودع السون / مرحوم ومغفور یمورطجی / محمد علی اغانک / روحیچون الفاتحه
سنه ۱۲۵۵

Yazının Transkripsiyonu

Çünkü ömrüm tamam oldu / Benden size selam olsun / Tuz etmek yediğim dostlara /
Ahiret Hakkı helal olsun / Yürü hey bî-vefâ dünya sanada elvadâ olsun / Merhûm ve
mağfur Yumurtacı / Mehmed Ali Ağanın / Rûhiyçün El-Fatiha / Sene 1255

Yazının Üslûp Tahlili

Yumurtacı Mehmet Ali Ağa'ya ait olan kitâbe Hicrî 1255/Mîlâdî 1839 tarihlidir. Kroki üzerinde numarası “7” olan kitâbe çok az yıpranmış olup genel olarak kondisyonu iyi durumdadır. Başlık kısmındaki sarık zamanla kırılmış, ancak tekrar yerine yerleştirilmiştir. Toplamda 9 satırdan oluşan kitâbe metni celi sülüs yazıyla yazılmıştır. Döneminin yazı kalitesi göz önünde bulundurulduğunda kitâbede kullanılan celi sülüs yazının hat sanatı bakımından vasat olduğu anlaşılmaktadır. Başlık kısmında bulunan sarığın bir tarikat sarığı olduğu tahmin edilmektedir. Kitâbe metninin başlangıcında “Hüvelbakî” (هوالباقى) gibi bir ibare bulunmamakla beraber kitâbe metni doğrudan edebî bir beyitle başlamaktadır. Üçüncü satırın ikinci kelimesi olan “ekmek” (اکمک) kelimesi bu kitâbede de yanlış yazılmış olup “etmek” (اتمک) şeklinde yazılmıştır. Yazı, bir santim kalem kalınlığı ölçüsüyle yazılmış ancak harf anatomileri arasında orantısızlık ve ölçü tutarsızlığı olduğu anlaşılmıştır.

Katalog No. : 52
Fotoğraf No. : 60
Yazı Çeşidi : Celi Sülüs
Malzeme ve Teknik : Taş üzerine hakkedilerek yazılmıştır.
Taşın Kondisyonu : Üst kısım kırık ve kötü durumdadır.
Kitâbenin Ölçüsü : 23,5x61 cm
İnceleme Tarihi : Mayıs 2023
Kitâbe Metni

روحنه فاتحه / سنه ١٢٦٤

Yazının Transkripsiyonu

Ruhuna Fatiha / Sene 1264

Yazının Üslûp Tahlili

Kroki üzerindeki numarası “11” olan kitâbe üst kısımdan tamamen kırık vaziyettedir. Yalnızca son ikisi satırı okunabilir haldedir. Hicrî 1264/Mîlâdî 1848 senesine ait olan kitâbenin kime ait olduğu bilinmemektedir. Celi sülüs yazı çeşidiyle yazılmış olduğu en üst satırdan anlaşılmaktadır. Harf ölçüleri ve harflerin birbirine olan oranı orta kalitededir. Satırların birbirlerinden cetvellerle bölünmüş olduğu anlaşılmaktadır.

Fotoğraf 60: Kime Ait Olduğu Belirsiz

Kaynak: Yazar tarafından fotoğraflanmıştır.

Katalog No. : 53

Fotoğraf No. : 61

Yazı Çeşidi : Celi Tâlik

Malzeme ve Teknik : Taş üzerine hakkedilerek yazılmıştır.

Taşın Kondisyonu : Üst ve yan kısımlardan kırık durumdadır.

Kitâbenin Ölçüsü : 25x52 cm

İnceleme Tarihi : Mayıs 2023

Kitâbe Metni

/ کلوب قبرم زیارت / ایدہ لر روحمہ بر فاتحہ احسان / مرحوم و مغفورلہ قرا صالح / رءس روحچون الفاتحہ

سنہ ۱۲۷۵

Yazının Transkripsiyonu

Gelip kabrim (ziyaret eden ihvan) / Edeler ruhuma bir Fatiha ihvan / Merhum ve mağfûrunleh Kara Salih / Reis ruhıyçün el-Fatiha / Sene 1275

Yazının Üslûp Tahlili

Kara Salih Reis'e ait olan mezar kitâbesinde son 5 satırın mevcut olduğu görülmektedir. Krokide "15" numaralı olan kitâbede celi talik yazıyla yazılmıştır. Satırlar mâil (meyilli) tarzda düzenlenmiştir. Kitâbe üst kısımdan tamamen kırılmış olup sağ kısmından da yıpranmalara uğramıştır. Üst iki satırda edebî bir metnin yazılı olduğu okunmaktadır. Hicrî 1275/Mîlâdî 1858 tarihlidir. Kitâbe yüzeyinde kısmî olarak bazı harflerde aşınma ve yıpranmalar görülmektedir. Satırlar birbirlerinden mâil (meyilli) cetveller hakkedilerek bölünmüştür. Kitâbede kullanılan yazının hat sanatı bakımından iyi derecede olduğu anlaşılmaktadır.

Fotoğraf 61: Kara Salih Reis

Kaynak: Yazar tarafından fotoğraflanmıştır.

Katalog No. : 54
Fotoğraf No. : 62
Yazı Çeşidi : Celi Sülüs
Malzeme ve Teknik : Taş üzerine hakkedilerek yazılmıştır.
Taşın Kondisyonu : Başlık ve alt kısım kırıktır.
Kitâbenin Ölçüsü : 29,5x54,5cm
İnceleme Tarihi : Mayıs 2023

Kitâbe Metni

/ چونكه عمريم تمام الدى / بزدين سيزه سلام السون / طوز اتمك يديكيم دوسلره / اخرت حقي حلال السون
يوري هي بيوفا دنيا / سكا ده الوادا اولسون

Yazının Transkripsiyonu

Çünkü ömrüm tamam oldu / Bizden size selam olsun / Tuz etmek yediğim dostlara /
Âhiret hakkı helal olsun / Yürü hey bî vefâ dünya / Sana da elveda olsun

Yazının Üslûp Tahlili

Krokide yer alan “3” numaralı kitâbenin yalnızca ilk 6 satırı okunabilir ve değerlendirilebilir durumdadır. Kitâbenin kime ait olduğu bilinmemekle birlikte ilk altı satırda, mezar kitâbelerinde sıklıkla karşılaşılan edebî bir metnin yazılı olduğu görülmektedir. Kitâbenin ilk satırında, alışlagelmiş olan “Hüvelbakî” (هوالباقى) “Hüvelhallakulbakî” (هوخالق الباقى) ibarelerine rastlanmamaktadır. Kitâbenin başlık kısmı kırılmıştır. Yazı satırları birer cetvel hakkedilerek bölünmüştür. Celi sülüs yazı çeşidiyle ve satır düzeninde yazılmış olan kitâbede bazı harfler istisnai olarak üst üste bindirilmiş ve satır sonuna gelen harfler sıkıştırılmıştır. Üçüncü satırın ikinci kelimesi olan “ekmek” (اكمك) sözcüğü burada “etmek” (اتمك) şeklinde yazılmıştır.

Fotoğraf 62: Kime Ait Olduğu Belirsiz

Kaynak: Yazar tarafından fotoğraflanmıştır.

Katalog No. : 55
Fotoğraf No. : 63
Yazı Çeşidi : Celi Sülüs
Malzeme ve Teknik : Taş üzerine hakkedilerek yazılmıştır.
Taşın Kondisyonu : Oldukça iyi durumdadır.
Kitâbenin Ölçüsü : 29x107 cm
İnceleme Tarihi : Mayıs 2023

Kitâbe Metni

هوالباقى / چونكه عمرم تمام اولدى / بزدن سزه سلام السون / طوز اتمك يدوكيم دوسلره / اخرات حقى حلال
/ السون / طباق صولاق خواجه / اوغلو مرحوم محمد / ... روحنه فاتحه

Yazının Transkripsiyonu

Hüve'l Bâkî / Çünkü ömrüm tamam oldu / Bizden size selam olsun / Tuz etmek yediğim
dostlara / Ahiret Hakkı helal olsun / Tabak Solak Hoca / Oğlu Merhum Mehmed / ...
ruhuna Fatiha

Yazının Üslûp Tahlîli

Tabak Solak Hoca'nın oğlu merhum Mehmed'e ait olup üstten 8 satır okunabilir durumda olup kitâbenin alt kısmının kırık olduğu görülmektedir. Kitâbe kroki üzerinde "4" numaralıdır. İlk satırda "Hüvelbakî" (هوالباقى) ibaresi hakkedilmiş olup kitâbe metni celi sülüs yazı ile yazılmıştır. Satır araları birer cetvelle bölünmüş olup satır sonlarında sığmayan harfler üst üste yazılmıştır. Yazının tamamında hareke ve mühmel harfler kullanılmamıştır. Taşın kondisyonu günümüze kadar iyi korunmuş, ancak metnin yazı kalitesi hat sanatı bakımından oldukça zayıftır. Harf ölçülerinin birbirine kıyasla tutarsız olduğu görülmektedir. Dördüncü satırın ikinci kelimesi olan "ekmek" (اكرم) kelimesi bu kitâbede de "etmek" (اتمك) şeklinde yazılmıştır. Kitâbenin başlık kısmındaki sarığın bir tarikat sarığı olduğu anlaşılmaktadır.

Fotoğraf 63: Tabak Solak Hoca'nın Oğlu Mehmed

Kaynak: Yazar tarafından fotoğraflanmıştır.

Katalog No. : 56
Fotoğraf No. : 64
Yazı Çeşidi : Celi Sülüs
Malzeme ve Teknik : Taş üzerine hakkedilerek yazılmıştır.
Taşın Kondisyonu : Alt kısımdan kırık vaziyettedir.
Kitâbenin Ölçüsü : 27x49 cm
İnceleme Tarihi : Mayıs 2023

Kitâbe Metni

هوالباقى / زيارتدن مراد بردعادر / بكون بكا ايسه يارين سكادير / رئيس قوجه محمدین والدسى / مرحومه
امينه؟ حاتون

Yazının Transkripsiyonu

Hüve'l Baki / Ziyaretten murad bir duadır / Bugün bana ise yarın sanadır / Reis Koca
Mehmed'in Validesi / Merhume (Emine?) hatun

Yazının Üslûp Tahlili

Kroki üzerinde numarası “6” olan, alt kısmından kırık olan kitâbenin yalnızca ilk 5 satırı okunabilir durumdadır. Kitâbenin Reis Koca Mehmed'in validesi merhume Emine Hatun'a ait olduğu düşünülmektedir. Kaide kısmına doğru daralan bir forma sahip olan kitâbe üst kısımda başlıksız ve üçgen formudur. Üçgen formun içerisinde ilk satır yazısı olan “Hüvelbakî” (هوالباقى) yazısı hakkedilmiştir. İkinci ve üçüncü satırlarda edebî bir beyit okunmaktadır. Harfler üst üste yazılarak istif formu yakalanmaya çalışılmıştır. Tetabuk (uyuma/ uygun olma/ uygun gelme) ve kompozisyon dengesi bakımından oldukça zayıf olan kitâbe yazısı celi sülüs yazı çeşidiyle yazılmıştır. Harf anatomileri ve ölçüleri çok belirgin olmamakla birlikte bir tutarsızlık göstermektedir. Satırlar, cetveller hakkedilerek bölünmüştür. Hareke, mühmel harf ve tezyini unsurlara yer verilmemiştir.

Fotoğraf 64: Reis Koca Mehmed'in Validesi Emine Hatun

Kaynak: Yazar tarafından fotoğraflanmıştır.

Katalog No. : 57
Fotoğraf No. : 65
Yazı Çeşidi : Celi Sülüs
Malzeme ve Teknik : Taş üzerine hakkedilerek yazılmıştır.
Taşın Kondisyonu : Alt, üst ve sol tarafından kırık durumdadır.
Kitâbenin Ölçüsü : 35x65 cm
İnceleme Tarihi : Mayıs 2023

Kitâbe Metni

روح موتا؟ / اولورسين بر كون... / محمود اغاتك اهلى مرحومه / شريف امينه طوطى / روحنه فاتحه

Yazının Transkripsiyonu

Rûh(-ı) mevtâ ... / Olursun? (Ölürsün) bir gün ... / Mahmud ağanın ehli Merhume / Şerif Emine Dudu / Rûhuna Fatiha

Yazının Üslûp Tahlili

Mahmud Ağa'nın eşi Şerif Emine Dudu Hanım'a ait olan bu kitâbede tarih kısmı kırılmıştır. Kaide kısmına doğru giderek daralan bir forma sahip olan kitâbenin sol kısmında kırılmalar ve aşınmalar meydana gelmiştir. Kitâbe kroki üzerinde "8" numaralı olup ayrıca kaide kısmından da kırık vaziyettedir. Toplam 5 satır olarak yazılmış ve taşla hakkedilmiştir. Sol kısımdaki kırık sebebiyle ilk iki satırın son kısımları okunamayacak haldedir. Kitâbe metninde celi sülüs yazıyla yazılmıştır. Yazıda hareke, mühmel harf ve tezyini unsurlara yer verilmemiştir. Kitâbede kullanılan yazının hat sanatı bakımından kalitesinin orta seviyede olduğu söylenebilir. Satırlar arası birer cetvelle bölünmüştür. Üstten üçüncü satırın sonunda bulunan "merhume" (مرحومه) kelimesindeki "vav" (و) ve "mim" (م) harflerinin göz kısımları bir bünyede yazılmış olup estetik bir hususiyet kazandırılmıştır.

Fotoğraf 65: Mahmud Ağa'nın Eşi Şerif Emine Dudu Hanım

Kaynak: Yazar tarafından fotoğraflanmıştır.

Katalog No. : 58
Fotoğraf No. : 66
Yazı Çeşidi : Celi Sülüs
Malzeme ve Teknik : Taş üzerine hakkedilerek yazılmıştır.
Taşın Kondisyonu : Başlık ve alt kısmından kırık durumdadır.
Kitâbenin Ölçüsü : 28x28 cm
İnceleme Tarihi : Mayıs 2023
Kitâbe Metni

الهي حاجتم بودر كاهندن / عنایت قيل كمال شفقتندن / ترابه يوز سورب كلديم نیازه

Yazının Transkripsiyonu

İl İlahi hâcetim bu dergâhından / İnayet kıl Kemal-i şefkatinden / Turâba yüz sürüb geldim
niyaza

Yazının Üslûp Tahlîli

Kroki üzerinde “9” numaralıdır. Baş kısmı kırık olan kitabenin yalnızca ilk üç satırı mevcuttur. Sene ve künye bilgisi bulunmamakla birlikte yalnızca 3 satırlık edebî bir metin okunabilmektedir. Celi sülüs yazıyla: yazılmış ve harfler üst üste getirilerek yazıya istif formu kazandırılmıştır. Hareke, mühmel¹¹ harf ve tezyini unsurlara yer verilmemekle birlikte yazıya yalnızca noktalar eklenmiştir.

¹¹ Kimliği, künyesi veya ismi belirtilmeyen ifade.

Fotoğraf 66: Kime Ait Olduğu Belirsiz

Kaynak: Yazar tarafından fotoğraflanmıştır.

Katalog No. : 59
Fotoğraf No. : 67
Yazı Çeşidi : Celi Sülüs
Malzeme ve Teknik : Taş üzerine hakkedilerek yazılmıştır.
Taşın Kondisyonu : Başlık kısmından ve sağ alt taraftan kırık vaziyettedir.
Kitâbenin Ölçüsü : 22,5x45 cm
İnceleme Tarihi : Mayıs 2023
Kitâbe Metni

هو الحلاق الباقي / زيارتدن مراد برد عادر / بكون بكا ايسه يارين سكا در

Yazının Transkripsiyonu

Hüve'l Hallâkul Bâkî / Ziyaretten murad bir duadır / Bugün bana ise yarın sanadır

Yazının Üslûp Tahlili

Kitâbenin kroki üzerindeki numarası “10” olup künyesi ve senesi belirsiz olan kitâbenin alt kısmı ve başlık kısmı kırık vaziyettedir. Yalnızca ilk 3 satır okunabilir ve değerlendirilebilir durumdadır. Kitâbe kondisyon bakımından iyi derecededir ve günümüze kadar oldukça az yıpranmıştır. İlk satırda pafta içerisine hakkedilmiş “Hüvelhallakulbaki” (هو الحلاق الباقي) ibaresi okunmaktadır. Kitâbe celi sülüs yazı çeşidiyle yazılmıştır. Hat sanatı bakımından incelendiğinde orta kalitede bir yazıyla yazılmış olduğu anlaşılmaktadır. İkinci satırın sonunda bulunan “dua” (دعا) sözcüğünde “dal” (د) ve “ayn” (ع) harfleri sanatlı bir şekilde birleştirilmiş ve bu kısma estetik bir değer kazandırmak amaçlanmıştır. Her bir satır kendi içerisinde istif formunda yazılmış olup tetabuk ve kompozisyon dengesine kısmen dikkat edilmiştir. Hareke, mühmel harf ve tezyini unsurlar kitâbede kullanılmamıştır.

Fotoğraf 67: Kime Ait Olduğu Belirsiz

Kaynak: Yazar tarafından fotoğraflanmıştır.

Katalog No. : 60
Fotoğraf No. : 68
Yazı Çeşidi : Celi Sülüs
Malzeme ve Teknik : Taş üzerine hakkedilerek yazılmıştır.
Taşın Kondisyonu : Üst ve alt kısımdan kırık olup yazı okunabilir durumdadır.
Kitâbenin Ölçüsü : 28,5x40 cm
İnceleme Tarihi : Mayıs 2023
Kitâbe Metni

بني محروم اتمه رحمتدن / مرحوم و مغفور السيد / حسن رعيسين / روحنه الفاتحه

Yazının Transkripsiyonu

... / Beni mahrum etme rahmetinden / Merhum ve mağfur Es-Seyyid / Hasan Reisin /
Ruhuna El Fatiha / ...

Yazının Üslûp Tahlili

Kitâbenin kroki numarası “16” olup Seyit Hasan Reis’e aittir. Üst kısımdan ve kaideye doğru sağ ve sol kısımlardan kırık vaziyettedir. Bu sebeple vefat senesi belirsizdir. Kitâbe metni düz satırlar halinde yazılmıştır. Satırları bölmek için birer cetvel hakkedilmiştir. İkinci satırda bulunan “merhum” (مرحوم) sözcüğündeki “vav” (و) ve “mim” (م) harfleri ile “mağfur” (مغفور) ibaresindeki “vav” (و) ve “mim” (م) harflerinin göz kısımları birleşik ve tek bir bünyede yazılmıştır. Kitâbe metni celi sülüs yazı çeşidiyle yazılmıştır. Yazı hat sanatı bakımından harf anatomilerindeki ölçü bozuklukları, satır düzeni ve tetabuk (uyuma/ uygun olma/ uygun gelme) hassasiyetleri gibi problemler ön plana çıkmaktadır. Taşta bulunan kırıklar haricinde taşın kondisyonu iyi durumdadır. İkinci satırın sonundaki “es-seyyid” (السيد) ibaresindeki “şedde” harekesi haricinde herhangi bir hareke mühmel harf ve tetabuk unsuru kullanılmamıştır.

Fotoğraf 68: Seyit Hasan Reis

Kaynak: Yazar tarafından fotoğraflanmıştır.

Katalog No. : 61
Fotoğraf No. : 69
Yazı Çeşidi : Celi Sülüs
Malzeme ve Teknik : Taş üzerine hakkedilerek yazılmıştır.
Taşın Kondisyonu : Alt kısmı kırık durumda olup yazıda aşınma bulunmamaktadır.
Kitâbenin Ölçüsü : 19,5x40 cm
İnceleme Tarihi : Mayıs 2023
Kitâbe Metni

مرحوم و مغفور / محمد علی اوغلی

Yazının Transkripsiyonu

Merhum ve mağfur / Mehmed Ali oğlu

Yazının Üslûp Tahlili

Kitâbenin yalnızca başlık kısmı ile ilk iki satırı mevcuttur. Konumu kroki üzerinde “18” numaralı olup kitâbenin alt kısmından ikinci satır civarından kırık vaziyettedir. Mevcut satırların okunmasıyla ulaşılabilir tek sonuç, metfunun Mehmet Ali isminde bir zaatın oğlu olduğu sonucuna ulaşılır. İlk satırda bulunan “merhum” (مرحوم) ibaresindeki “vav” (و) ve “mim” (م) harflerinin gözleri ile ve “mağfur” (مغفور) ibaresindeki “vav” (و) ve “mim” (م) harflerinin gözleri ortak yazılmıştır. Bu örnek 16. mezar kitâbesinde de görülmektedir. İki arasındaki fark, bu kitâbede kullanılan “vav” (و) harflerinin çanaklı formda yazılmış olmalarıdır. Bu yazıda hareke, mühmel harf ve tezyini unsurlara yer verilmiştir. Hakkedilen sarığın burma sarıklı kavuk olduğu görülmektedir.

Fotoğraf 69: Kime Ait Olduğu Belirsiz

Kaynak: Yazar tarafından fotoğraflanmıştır.

Katalog No. : 62
Fotoğraf No. : 70
Yazı Çeşidi : Celi Sülüs
Malzeme ve Teknik : Taş üzerine hakkedilerek yazılmıştır.
Taşın Kondisyonu : Kötü durumdadır.
Kitâbenin Ölçüsü : 21x43,5 cm
İnceleme Tarihi : Mayıs 2023
Kitâbe Metni

هو... / الهى حاج... / عنایت قيل

Yazının Transkripsiyonu

Hüve'l... / İlâhi hâce... / İnayet kıl...

Yazının Üslûp Tahlîli

Kitâbenin kroki numarası “19” olup kime ait olduğu ve senesi belli olmamakla birlikte bu parçanın kitâbenin bütününün yalnızca sağ üst kısmı olduğu tahmin edilmektedir. En üstte pafta içerisinde bir lale formu bulunmaktadır. Kitâbenin celi sülüs yazı çeşididir. Yazının satır düzeninde yazıldığı anlaşılmakla beraber ilk satırda “hu” (هو) ibaresi fark edilmektedir. Burada “Hüvelbaki” (هوالباقى), “hüvelhallakulbaki” (هو الخلاق الباقى) ibarelerinden birinin yazılmış olması muhtemeldir. İkinci satırda “ilâhi hacetim” (الهى) cümlesi tahmin edilmekle birlikte kitâbe “cim” (ج) harfinden kırılmış durumdadır. Üçüncü satırda yazı büyük oranda aşınmış ve tahribata uğramış vaziyettedir.

Fotoğraf 70: Kime Ait Olduğu Belirsiz

Kaynak: Yazar tarafından fotoğraflanmıştır.

Katalog No. : 63
Fotoğraf No. : 71
Yazı Çeşidi : Celi Sülüs
Malzeme ve Teknik : Taş üzerine hakkedilerek yazılmıştır.
Taşın Kondisyonu : Kırık ve aşınmış vaziyettedir.
Kitâbenin Ölçüsü : 17,5x33 cm
İnceleme Tarihi : Mayıs 2023
Kitâbe Metni

زیارتدن مر / بکون بکا ایسه

Yazının Transkripsiyonu

Ziyaretten m... / Bugün bana ise...

Yazının Üslûp Tahlili

Kroki üzerinde “20” numaralı olan bu parça, mâil (meyilli) veya düz satırlı bir kitâbe olduğu bilinmemekle birlikte kitâbe ilk 2 satırının başlangıç kısmıdır. İlk satırda “ziyaretten” (زیارتدن) kelimesi okunabilmektedir. İkinci satırda ise “bugün bana” (بکون بکا) ibaresi okunabilmektedir. Bu ibarelerden hareketle mezar kitâbelerinde sıklıkla karşılaşılan şu edebî metnin bu parça üzerinde yazılı olması muhtemeldir: “Ziyaretten murat bir duadır Bugün bana ise yarın sanadır.”

Fotoğraf 71: Kime Ait Olduğu Belirsiz

Kaynak: Yazar tarafından fotoğraflanmıştır.

Bununla beraber âtıl durumda kırık halde bulunan kitâbe parçaları da incelendiğinde, kırık parçalar 1'den başlayarak numaralandırıldığında, toplam 59 adet olduğu tespit edilmiştir. Bu kırık parçalardan sadece 2 parçası ve ayrı 3 parçası bir bütün oluşturmaktadır. Diğer parçaların uyuşmamasıyla ilgili olarak ise kırık parçaların daha sonra bu hazireye bırakıldığı düşünülmektedir.

Kırık parçalarda yapılan transkripsiyon incelemesinde ise 16 adetinin tarihi belirlenebilmiştir. 8 adet parçanın erkek mezar taşına, 12 adet parçanın ise kadın mezar taşına ait olduğu ve kalan 39 adetinin kimliğinin belirsiz olduğu tespit edilmiştir.

2.5. Kırık Halde Bulunan Mezar Taşları

No.	Mezar Taşı	Transkripsiyonu	Kitâbe Metni
1		Ziyaretten murad bir duadır / Bugün bana ise yarın sanadır / ...	زیارتدن مراد بر دعادر / بکون بکا ایسه یارن سکادر
2		Nevcivanım uçtu Cennet bağına / Firakı kaldı Validesi canına / ... / ...	نوجوانم اوچدی جنت باغنه / فراقی قالدی والدینی جانینه
3		Efendi ruhuna Fatiha / Sene 1257	افندی روحنه فاتحه / سنه ۱۲۵۷
4		... / Dellal Hacı Veli Ağa / 'nın Mahdumu merhum Eşref / Mehmed ruhuna Fatiha / Sene 1257	/ دلال حاجی ولی اغا / نک / محدومی اشرف / محمد / روحنه فاتحه / سنه ۱۲۵۷

No.	Mezar Taşı	Transkripsiyonu	Kitâbe Metni
5		Ziyaretten murad bir duadır / Bugün bana ise yarın sanadır	زیارتدن مراد بر دعادر / بکون بکا ایسه یارن سکادر
6		...ğfur Kırıkçı / ... Ruhuna fatiha	غفور قرقچی / روحنه فاتحه
7		Nevcivanım uçtu Cennet bağına / Firakı kaldı Valideyni canına / (Kırıkçı) Mahmud Ağanın / Oğlu merhum Mehmed (Atâ)	نوجوانم اوچدی جنت باغنه / فراقی قالدی والدینی جانینه / قرقچی محمود اغانک / اوغلی مرحوم محمد
8		Beni kıl mağfiret ey Rabbi yezdan / Bi Hakkı Arş-ı Azam Nur-u Kur'an / Gelib kabrim ziyaret edeler İhvan	بنی قیل مغفرت ای ربی یزدان / بی حق عرش اعظم نور قران / کلوب قبرم زیارت ایده لر اخوان
9		Merhum ve mağfur / Ali ... zâde / Mustafa ruhıyçün / ... tiha / Sene 117...	مرحوم و مغفور / علی... زاده مصطفی روحیچون / فاتحه / سنه ۱۱۷؟

No.	Mezar Taşı	Transkripsiyonu	Kitâbe Metni
10		Beni kıl mağfîret Rabbi yezdan / Bi Hakkı Arş-ı Azam Nur-u (Kur'an)	بنی قیل مغفرت ای ربی یزدان / بی حق عرش اعظم نور قران
11		Bayramında vefat eyledi / (Merh)um Seyyid Ahmed ahirete gitti / ... ihlas ... / ... tiha niyâz eyledi / Sene 1233	بایرامنده وفات ایلدی / مرحوم سید احمد احرته کتدی / ... اخلاص / ... فاتحه نیاز ایلدی / سنه ۱۲۳۳
12		... / Ağanın zevcesi merhume / ... Hala'nın ruhıyçün	... اغانک زوجه سی مرحومه / ... هلانک روحیچون /
13		Bozacıoğlu El Hacc / Mustafa Ağanın zevcesi /	بوزاجی اوغلی ال حاج / مصطفی اغانک زوجه سی
14		Türaba yüz sürüb gel (dim niyaza) / Beni mahrum etme (sen Rahmetinden)	ترا به یوز سورب کلیم نیازه بنی محروم اتمه سک / رحمتکدن

No.	Mezar Taşı	Transkripsiyonu	Kitâbe Metni
15		Merhum ... Mehmed / Ali'nin ruhu'çün / Fatiha sene 1230	مرحوم ... محمد / عليك روحچون / فاتحه سنه ١٢٣٠
16		Hasan Reis zevcesi ... / Hatun ruhu'çün Rızaen (Lillahi) / Teala el- Fatiha	. حسن ريس زوجه سي خاتون روحچون رضاء / الله تعالی الفاتحه
17		... halimden etmez sual / ...razıyım ...ne	حالمدن اتمز سوال / راضییم
18		... / Kim gelip kabrim ziyaret eyleyen İhvanımın / (Okusunlar ruhum'çün bir) Kulhüvallah	کیم کلوب قبرم زیارت ایلین اخوانمن / اوقوسونلر روحچون بر قل هو الله
19		(Okusunlar ruhum'çün bir Kulhüvallah Ayeti) / Merhum ve mağfur / Yumurtacı Es'Seyyid Osman	اوقوسونلر روحچون بر قل هو الله ایتی / مرحوم و مغفور / یمورطجی السید عثمان

No.	Mezar Taşı	Transkripsiyonu	Kitâbe Metni
20		Ağanın ruhiyçün Fatiha / Sene 1263	اغانك روحیچون فاتحه / سنه ۱۲۶۳
21		Hüve'l Bâki / ... haktan gelir ...	هوالباقی / حقدن
22		Ziyaretten murad bir duadır / ...	زیارتدن مراد بر دعادر
23		Merhume ve mağfure Ayşe / Kadın ruhuna Fatihâ / Sene 1162	مرحومه و مغفوره عاءیشه / قدین روحنه فاتحه / سنه ۱۱۶۲
24		Ziyaretten murad bir duadır / (Bugün bana ise yarın sanadır)	زیارتدن مراد بر دعاد / بکون بکا ایسه یارن سکادر

No.	Mezar Taşı	Transkripsiyonu	Kitâbe Metni
25		(Ziya)retten murad bir duadır / Bugün bana ise yarın sanadır / Nazîr Hacı (Mehmed Ali'nin)	زیارتدن مراد بر دعاد / بکون بکا ایسه یارن سکادر / ناظر حاجی محمد علینک
26		Türaba yüz (sürüb geldim niyaza) / Beni mahrum koma sen Rahmetinden / Keçeci Ahmed ... ehli / Merhume Nefise Hatun / Ruhü'çün Fatiha	ترابه یوز سورب کلدیم نیازه / بنی محروم قومه سک رحمتکدن / کچهجی احمد ... اهلی / مرحومه نفیسه خاتون / روهیچون فاتحه
27		(Bâd-ı ecel beni eyledi hazân) / ... mândan kâm almadım / Eyledi Hakk beni hâkle (y)eksan / Bozacızâde Hacı Mustafa	باده اجل بنی ایلدی خزان / مندان کام المدیم / ایلدی حق بنی حکله یکسان / بوزاجی زاده حاجی مصطفی
28		(El Fatiha) / Sene 1252	الفاتحه / سنه ۱۲۵۲
29		El Fatiha / Sene 1220	الفاتحه / سنه ۱۲۲۰

No.	Mezar Taşı	Transkripsiyonu	Kitâbe Metni
30		Nazîrzâde Hacı Mehmed Ali / ...	ناظيرزاده حاجی محمد علی
31		(Merhume) Ayşe Kadının / Ruhu'çün El Fatiha / Sene ...	مرحومه عاءیشه قادینک / روحیچون الفاتحه / سنه
32		Zeyneb ruhuna / Fatiha Sene	زینب روحنه / فاتحه سنه
33		... im Niyaz'a / den	یم نیازه / دن
34		...	...

No.	Mezar Taşı	Transkripsiyonu	Kitâbe Metni
35		Merhum ve mağ(fur) / ... Ağanın / ...	مرحوم و مغفور / ... اغانك
36		Merhume / Ve mağfure / Hatice Ru / (Hune Fatiha)	مرحومه / و مغفوره / خديجه رو / حنه فاتحه
37		(Gelip kabrim ziyaret eden ihvan) / Okusun ruhuma Fatiha ihsan / (Merhum)	كلوب قبرم زيارت / ايدن اخوان / اوقسون روحمه بر فاتحه اخسان / مرحوم
38		Merhume / Fatıma / Ruhuna / Fatiha / Sene 114(...)	مرحومه / فاطيمه / روحنه / فاتحه / سنه ١١٤؟ / 114(...)
39		El Fatiha / Sene 1233	الفاتحه / سنه ١٢٣٣

No.	Mezar Taşı	Transkripsiyonu	Kitâbe Metni
40		Îlâ Rahmeti Rabbihi'l (Gafur)	الى رحمته رب الغفور
41		Ağa'nın kerimesi merhume / Cemile Hanım'ın ruhuna / (El Fatiha)	اغانك كريمه سى مرحومه / جميله حانمك روحنه / (الفاتحه)
42		Hüve'l Hayyü ('l Bâki) / Bu Bağ-ı Gülşen' (de bir Gonca iken)	هو الحى الباقي / بو باغ كلشن
43		Îlahî hâcetim (bu) ... / Beni mahrum etm(e)	الهى حاجتم بو / بني محروم اتمہ
44		Sanadır merhume Hatice / Kadın ruhuna Fatiha / Fî Se (ne) 1155	سكادير مرحومه خديجه / قدين روحنه فاتحه / فى سنه ١١٥٥

No.	Mezar Taşı	Transkripsiyonu	Kitâbe Metni
45		Ziyaretten murad ola(n) / Bir duadır bugün (bana)	زیارتدن مراد اولان / بردعادربکون بکا
46		(İlahi hâcetim) bu dergâhından / (Înayet kıl Kemal-i) şefkatinden	الهی حاجتم بودرگاهندن / عنایت قیل کمال شفقتندن
47		... Çavuş köylü / ... Gelib gençliğine doymadı / ... İle muradına ermedi	چاوش کویلی / کلوب کنجکانه طویمدی / ایله مرادینه ایرمدی
48		Zevcesi m(erhume) / ... (Ümmü)Gülsüm H(atun) / El Fatiha	زوجه سی مرحومه / ام کلثوم خاتون / الفاتحه
49		...(Murad) bir duadır / (Yar)ın sanadır	مراد بر دعادر / یارن سکادر

No.	Mezar Taşı	Transkripsiyonu	Kitâbe Metni
50		...	...
51		Gençliğine doymayan / ...	کنجکنه طویمیان
52		... / ...El muhtaç	المحتاج
53		Ruhuna Fatiha / Sene 126(...)	روحنه فاتحه / سنه ۱۲۶؟
54		Cihana doymadı ca(nım) / Böyle emreyledi Sübhanım	جهانه طویمدی جانم / بویله امریلدی سبجان

No.	Mezar Taşı	Transkripsiyonu	Kitâbe Metni
55		Bugün bana is(e) / Tüğsüzzâ(de)	بكون بكا ايسه / توکسوززاده
56		... yarın sanadır / ... Hacı Mustafa Ağa'nın	يارن سکاډر / حاجی مصطفی اغانک
57		Sene 1220	سنه ۱۲۲۰
58		Hacı Ali / El Fatiha / Sene 118(...)	حاجی علی / الفاتحه / سنه ۱۱۸?
59		Ruhuna (Fatiha) / Sene 1193	روحنه (فاتحه) / سنه ۱۱۹۳

Tablo 1: Yumurtacı Cami Haziresinde Yer Alan Kırık Halde Bulunan Mezar Taşlarının İnceleme Tablosu

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

2.6. Kırık Halde Bulunan Mezar Taşlarından Birbirlerine Ait Olanların Birleştirilerek İncelenmesi

Fotoğraf 72: 18, 19 ve 20 Numaralı Kırık Parçaların Birleşimi

Kaynak: Yazar tarafından fotoğraflanmıştır

18, 19 ve 20 no.lu mezar taşı parçalarının (Bkz. Fotoğraf 72) üzerlerindeki kitabelerin birbirleriyle uyumlu ve 6 satır olduğu tespit edilmiştir. Mevcut satırların okunmasıyla ulaşılabilir tek sonuç:

کیم کلوب قبریم زیارت ایلین احوانمن / اوقوسنلر روحمچون بر قل هو الله / مرحوم و مغفور / یمورطهجی السد
عثمان / اغانک روحیچون فاتحه / سنه ۱۲۶۳

“Kim gelip Kabrim ziyaret eyleyen İhvanımın / Okusunlar ruhumçün bir Kul Hüvallah / Merhum ve Mağfur / Yumurtacı Es-Seyyid Osman / Ağa’nın ruhiçün Fâtiha / Sene 1263” yazıldığı anlaşılmaktadır.

Fotoğraf 73: 55 ve 56 Numaralı Kırık Parçaların Birleşimi

Kaynak: Yazar tarafından fotoğraflanmıştır

Diğer parçalı kitâbede (Bkz. Fotoğraf 73) ise iki parçasının uyumlu olduğu tespit edilmiştir. Mevcut satırların okunmasıyla:

بكون بكا ايسه يارن سكار / توكسوززاده حاجى مصطفى اغانك

“Bugün bana ise yarın sanadır / Tüğsüzzeade Hacı Mustafa Ağa’nın” yazıldığı tespit edilmiştir.

2.7. İstatiksel Bilgi Tabloları

Orhan Camii ve haziresinde bulunan mezar taşlarının cinsiyeti ve edebi metinler bakımından incelemesini de tablo halinde aktarmak daha açıklayıcı olacaktır. Toplam 13 adet kitâbenin cinsiyet tespiti gerçekleştirilmiştir. 3 adet kitâbede ise edebi metne rastlanmıştır.

Cins	Adet	Kroki Numarası
Kadın	3	5, 8, ve 11
Erkek	10	3, 4, 6, 9, 10, 12, 13, 16, 17 ve 20

Tablo 2: Orhan Camii Haziresinde Bulunan Mezar Taşlarının Cinsiyet Tablosu

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Edebi Metin Çeşitleri	Kroki Numarası
Yâ İlâhî! Ol mübârek İsm-i pâkin izzetî / Hem Rasûlün Fahr-i âlem Şâh-i kevineyn hürmetî / Eyle kabrim ravza-i cennet yâ İlâhe'l-âlemîn / Gîce gündüz eylesünler hûr-i gılmân hizmetî	4
Âh minel'l-mevt! / Mîralay Abdullatîf beyzâde ... / Verdî dohter zâdesi cismin bu câ-yi firkate / Mîr Ahmed vâlidesi gîdüb yümn-i teshîrine / Geldi bu ma'sûme dehre gitti hasret âhirete / Berg-i ömrîn illet-i çiçek perîşân eyleyüb / Lâle-veş gerden nihâd oldu kazâyı hazrete / Yazdı mu'cemle kalem târîh-i fevtin vasfîyâ / Nâz-resdir Fatma Nâhide Hânım cennete	8
Nevcivânım uçdu cennet bâğl.. / Firâkı kaldı vâlideyni cânına	17

Tablo 3: Orhan Camii Haziresindeki Mezar Taşlarında Tespit Edilen Edebi Metin Tablosu

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Hüseyin Paşa Camii ve haziresi değerlendirmesinde mezarlıkta yer alan 22 adet kitâbe içinde tek tarihi belirsiz olan kroki numarası 1 olan Ahmed Molla'nın kitâbesidir. Hazirede bulunan mezar taşı cinsi ve edebi metin sayıları tablo halinde incelendiğinde toplam 22 adet kitâbenin cinsiyet tespiti gerçekleştirilmiştir. 10 adet kitâbede ise edebi metne rastlanmıştır.

Cins	Adet	Kroki Numarası
Kadın	9	2, 3, 4, 5, 12, 13, 17, 18, 21,
Erkek	13	1,6, 8, 7, 9, 10, 11, 14, 15, 16, 19, 20 ve 22

Tablo 4: Hüseyin Paşa Camii Haziresinde Bulunan Mezar Taşlarının Cinsiyet Tablosu

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Edebi Metin Çeşitleri	Kroki Numarası
Bülbül-i gül-zâr-ı cennet uçdu kim/ ...bağ-ı rıdvân eyledi / Geçdi âlemden seherde çün sabâ / Kimm vezânî bağ-ı cânân eyledi / Şeyh-zâde lafzda mânâda hem / Çün sülûk-ı râh-ı Şa'bân eyledi / Ey münîri bu iki târîh tam / Vâkıa ahvâl-i i'lân eyledi / Cân-I Hakkı adne tuhfe gitti ki / Meclis-i firdevsî handân eyledi	8
Nevcivânım uçdu cennet bâğına / Firâkı kaldı vâlideyni cânına	2 ve 11
Bir gülî gonca-i nevresfidân / Kuş misâli eyledî azm-i cinân	4
Âh meded bulunmadı emrâzının bir çâresi / Genç yaşında tekmiil etmiş meğerkim va'desi / Nice rûhânî cismâniyle tedbîr itdiler / Gelse Lokmân neylesün dolmuş ecel peymânesi	12
Emr-i Hak'la temâm oldu va'desi / Gîce gündüz âh idüb vâlidesi / Âh benim cigarim cân pâresi / Emr-i Bârî böyle îmiş gayrı yokdur çâresi	13
Genç yaşımda neler geldi başıma / Âkibet turâb oldum taş dikildi başıma	20
Hâsıl-ı ömrüm hem ciğerim pâresi / Gitti elden kaldı dilde yâresi	14
Kıl şefâat nevcivânım bizlere / Vâlideynin gayrı yokdur çâresi	3
Dilerim bakmıya Rabbim yüzümün kâresine / Merhem-i rahmet ura ma'siyetim yâresine / Kereminden ne kadar mücrim isem kesmem ümîd / Girmez kimse kul ile efendi ârasına	5

Tablo 5: Hüseyin Paşa Camii Haziresindeki Mezar Taşlarında Tespit Edilen Edebi Metin Tablosu

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Pertev Mehmed Paşa Camii Haziresinde yer alan 8 adet kitâbenin yalnızca bir âdeti kadın mezarı olup Makbule Hanıma aittir ve Hicrî 1285 tarihli dir. Hazirede bulunan mezar taşı cinsi ve edebi metin sayıları tablo halinde incelendiğinde toplam 8 adet kitâbenin cinsiyet tespiti gerçekleştirilmiştir. 6 adet kitâbede de edebi metne rastlanmıştır.

Cins	Adet	Kroki Numarası
Kadın	1	5
Erkek	7	1, 2, 3, 4, 6, 7 ve 8

Tablo 6: Pertev Mehmed Paşa Camii Haziresinde Bulunan Mezar Taşlarının Cinsiyet Tablosu

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Edebi Metin Çeşitleri	Kroki Numarası
İlâ rahmet-i rabbi'l ğafûr	8
Kimseye bâkî değildir çünkî bî dehrî sübût / Gel oku ihlâsla fâtiha ümmete sükût / Kıl nazâr ayn'ü basr ile gönül al ibret / Her nefis zâik-i mevtdir hüve'l hayyü'l layemût	6
El çeküp bi'l-cümle itdim bekâya rihletî / Terk idüb gerûye mâl-i mülk û devletî / Kalmadı vaktim vasiyyet îdeyim / Verdi bana Hak şehâder devletî / Kim gelüp kabrim ziyâret eyleyen ihvânımız / Okusunlar rûhum için “Kul huvallâh” âyetî	2
Kıl şefaât nevcvânım bizlere / Vâlideyinin gayrı yoktur çaresi	5
İlâhî hâcetim bu dergâhinden / İnâyet kıl kemâl-i şefkatinden / Sürünüb yerlere geldim der ihsânına ben / Beni merhûm etme bâb- ı rahmetinden	7
Kad intekale el-merhûm / İlâ rahmetihî el Gafûr	4

Tablo 7: Pertev Mehmed Paşa Camii Haziresindeki Mezar Taşlarında Tespit Edilen Edebi Metin Tablosu

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur

Yumurtacı Camii haziresinde tespit edilen kitâbelerin bazılarının; kırık, hasar görmüş veya eksik parçalı olması nedeniyle metin açıklaması, cinsiyet, ölüm tarihi gibi önem taşıyan bilgiler yer alamamaktadır. Kronolojik bir sıralama gerçekleştirememekle birlikte incelemeler ışığında tespit edilen 20 kitâbenin cinsiyeti ve 12 adet edebi metin tespit edilmiştir.

Cins	Adet	Kroki Numarası
Kadın	2	6 ve 8
Erkek	12	1, 2, 4, 5, 7, 12, 13, 14, 15, 16, 17 ve 18
Künyesi belirsiz	6	3, 9, 10, 11, 19 ve 20

Tablo 8: Yumurtacı Camii Haziresinde Bulunan Mezar Taşlarının Cinsiyet Tablosu
Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Edebi Metin Çeşitleri	Kroki Numarası
Beni mahrum etme rahmetinden	16
Çünkü ömrüm tamam oldu / Benden size selam olsun / Tuz etmek yediğim dostlara / Ahiret Hakkı helal olsun	3 ve 4
Gelip kabrim (ziyaret eden ihvan) / Edeler ruhuma bir Fatiha ihsan	7 ve 15
İlahi hâcetim bu dergâhından / İnayet kıl Kemal-i şefkatinden	9 ve 19
Rûh(-ı) mevâtâ ... / Olursun? (Ölürsün) bir gün ...	8
Ziyaretten murat bir duadır. Bugün bana ise yarın sanadır	5, 6, 10 ve 20

Tablo 9: Yumurtacı Camii Haziresindeki Mezar Taşlarında Tespit Edilen Edebi Metin Tablosu

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Kırık parçalarda yapılan transkripsiyon incelemesinde ise 16 adetinin tarihi belirlenebilmiştir. 8 adet mezar taşının erkek, 12 adetinin kadın olduğu ve 39 adetinin kimliğinin belirsiz olduğu tespit edilmiştir. Bu parçalar numaralandırıldığında; 3, 4, 7, 9, 11, 15, 19 ve 20 numaralı kitâbelerin erkek olduğu, 12, 13, 16, 23, 26, 31, 32, 36, 8, 41, 44 ve 48 numaralı taşların kadın olduğu görülmüştür.

Bu incelemelerin ışığında 18, 19, 20 numaralı parçaların uyumlu olduğu, ayrıca bunun gibi 55 ve 56 numaralı parçaların da tek bir kitâbeye ait olduğu tespit olmuştur.

Kırık taşlardan 3 ve 4 numaralı kırık taşların aynı döneme ait H. 1257/M. 1841 tarihli olduğu, ayrıca 29 ve 57 numaralı taşların da aynı döneme ait olup H. 1220/M. 1805 tarihli olduğu tespit edilmiştir.

Tarihleri tam olarak belirlenen mezar taşları en eskiden en yeniye sıralandığında; 59 numaranın H. 1193/M. 1779, 44 numaranın H. 1155/M. 1742, 39 numaranın H. 1233/M.

1818, 28 numaranın H. 1252/M. 1836, 23 numaranın H. 1162/M. 1749, 15 numaranın H. 1230/M. 1815, 11 numaranın H. 1233/M. 1818, 20 numaranın H. 1263/M. 1847, tarihli olduğu görölmüştür.

Tam tarihi tespit edilemeyen taşları şu şekilde sıralamak mümkündür. 9 numara H. 117?, 38 numara H. 114?, 53 numara H. 126? ve 58 numara H. 118? tarihlidir.

SONUÇ

Türk mezar kitâbeciliği kültürü, tarihsel süreç boyunca geçmişten günümüze, bilginin ve kültürel hafızanın taşınması görevini sürdürmüştür. Yüzyıllar öncesinde yaşamış insanların kimliklerini geleceğe aktarabilmek amacıyla büyük bir hassasiyetle işlenen mezar kitâbeciliği kültürü, harf inkılabına kadarki süreçte yaşatılmıştır. Kitâbeler yalnızca ölen kişinin kimlik bilgilerini geleceğe aktarmakla kalmayıp, yazı ve süsleme sanatlarını bünyelerinde barındırmaları sebebiyle bu sanat dallarının da dönemsel devinim ve değişimlerini göz önüne getirmektedir.

Dönemin sanatkâr ve hattatlarının büyük bir ustalıkla yazdıkları Osmanlı mezar kitâbeleri, sanatsal ve edebî birikimimizi bugüne yansıtmaktadır. İstanbul şehri başta olmak üzere neredeyse bütün Osmanlı şehirlerinde eski mezar taşlarına hâlen rastlamak mümkündür.

İstanbul'un Cumhuriyete kadarki dönemde başkent olması, sanat hareketliliğinin İstanbul şehri ve çevresinde yaşandığını açıkça göstermektedir.

İzmit ilçesinin tarihî Camilerinden olan “Orhan Cami”, “Hüseyin Paşa Cami”, “Pertev Mehmed Paşa Cami (Yeni Cuma)” ve “Yumurtacı Cami” hazirelerinde bulunan Osmanlı dönemi mezar kitâbeleri, yazı bakımından hat sanatı yönüyle incelenmiştir. Kitâbe metinlerinde yer alan dua, âyet, edebî manzumeler incelenerek tablo hâline getirilmiştir. Ayrıca mezar taşı sahibinin cinsiyeti, mesleği, unvanı gibi künye ve kimlik bilgileri de detaylıca analiz edilerek tablo hâlinde ele alınmıştır. Yazılarda bulunan harfler hat sanatı üslubuna göre anatomik ölçüler ve kaideler bakımından değerlendirilerek, kitâbeler arasında benzerlik ve tutarlılık, yazıların hat sanatı hususunda dönemsel kaliteleri, mezar taşlarına uygulanan taş işçiliği gibi konular örnekler doğrultusunda belirtilmiştir.

Osmanlı dönemi İzmit hat sanatı hareketliliğine dair akademik yayın ve çalışmaların yetersizliği sebebiyle, bu çalışmada incelenen cami hazirelerindeki şahide metinlerinin kimler tarafından yazıldığı, hangi taş işçisi veya sanatkârı tarafından taş üzerine hakkedildiği gibi sorulara ne yazık ki cevap verilememektedir. İncelenen kitâbe metinlerinde, hattatı belli olanlara sıklıkla karşılaşılmamakla birlikte yalnızca 2 adet hattat ketebeli mezar taşına ulaşılmıştır. Bunların her ikisi de 19. yüzyılda yaşamış olan İzmitli Hattat Ali Vasfi İzmidî ketebelidir. Biri Orhan Camii haziresinde diğeri ise Hüseyin Paşa Camii haziresindedir.

Hazirelerdeki kimlik bilgilerinden de anlaşıldığı üzere çeşitli çevre ve toplumsal sınıftan insanın bilgisine ulaşılmıştır. Târikat mensubu bireylerden, devlet görevinde bulunmuş memur ve yetkili bireylere kadar çeşitli künyeler analiz edilerek bu çalışmada ortaya konulmuştur.

Bu tez çalışmasında belirtilmesinde fayda olan bir ayrıntı da şudur; özellikle Hüseyin Paşa Camii, Pertev Mehmed Paşa Camii (Yenicuma) ve Yumurtacı Camii krokileri analiz edildiğinde, hazirelerin camilerin ön kısımlarında ve kible yönünde yer aldıkları tespit edilmiştir. Burada ortaya çıkan yorum, kuşkusuz Türk İslam Medeniyeti içerisinde gelişmiş olan felsefi bir düşüncedir. Hazirelerin, camilerin ön kısmında ve kible yönünde yer almalarındaki amaç, henüz hayatta bulunan cami cemaatine ve inananlara her an ölümü hatırlatmak düşüncesidir. Bu düşünceye bağlantılı olarak ifade edilmelidir ki, Türk mezar kitâbeciliği kültürü, gelecek nesillere yalnızca kültürel aktarım misyonuyla kalmayıp, onlara yani henüz yaşamakta olanlara da ölüm gerçeğini hatırlatma görevini de sürdürmeye devam etmektedir.

KAYNAKÇA

- Aksoy, T. (2006). *Adliye Sarayı'nın İzmit Arkeoloji Müzesi Olarak Değerlendirilmesi*, İstanbul: [Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi] YÖK Tez Merkezi.
- Aktuğ, İ. (1990). *İzmit Pertev Paşa (Yeni Cuma) Camii*, Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları, s.1-24.
- Aşıkpaşazade. (2003). *Osmanoğulları Tarihi*, (Çev. Kemal Yavuz-Yekta Saraç), İstanbul, Koç Kültür Tanıtım Sanat A.Ş.
- Aydın, M. (1997). İzmit, *Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi*, İstanbul, Yem Yayınları, C.2, s.1030.
- Bostan, İ. (2001). İzmit, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, İstanbul: C.23, s.536-541.
- Bora, A. Çalık, Ross A. ve Tülek, F. (2005). Nikomedia (İzmit) Depremleri ve Arkeoloji, Kocaeli, *Kocaeli Deprem Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, s.763.
- Cebe, O.N. (2016). *İzmit Mezar Kitabeleri*, Kocaeli, Çağ Matbaacılık.
- Çal, H. (2021). Türkiye Mezar Taşı Tipleri 1: Güneş Tepelikliler, *Belleten*, 85(303), s.645. <https://doi.org/10.37879/belleten.2021.645>
- Çalık, Ross, A. (2007). *Ancient İzmit: Nicomedia*, Delta Yayınevi, İstanbul.
- Çalık, Ross, A. (2007a). “Arkeosismoloji ve Nikomedia (Antik İzmit)”, *Kocaeli, Deprem Sempozyumu*, 22-24 Ekim 2007 içinde, Kocaeli Üniversitesi, s. 745-746.
- Çalık, Ross, A. (2022). Nikomedia'nın Tarihi ve Kültürel Değerleri, *Şura Akademisi*, (1) s.26.
- Danişment, İ.H. (1947). *İzmitli Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, İstanbul: C.I.
- Galitekin, A. N. (2002). *İzmit Mehmed Bey Nam-ı Diger Fevziye Câmi'-i Serîfi*, Gölcük Belediyesi Kültür Yayınları, İstanbul.
- Gölcük, A. (2021). *İzmit Kasr-ı Hümayunu'nun Müze Olarak İşlevlendirilmesinin İrdelenmesi*, Kocaeli. [Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi.
- Fıratlı, N. (1971). *İzmit Şehri ve Eski Eserleri Rehberi*, Millî Eğitim Bakanlığı, Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü Yayınları, Seri: 1, Sayı: 25, İstanbul.
- Foss, C. (1996). *Cities, Fortresses and Villages of Byzantine Asia Minor*. Michigan Üniversitesi Voriorum.
- Kaya, Ş. (2008). *Tazminat'tan Cumhuriyet'e İzmit Kenti*, İstanbul: [Doktora Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi] C. 1 Metin, YÖK Tez Merkezi.

- Kurtbil, Z.H. (2007). Pertev Paşa Külliyesi, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, İstanbul: C.34, s.236.
- İnalcık, H. (1997). *Osman Gazi'nin İznik Kuşatması ve Bafeus Muharebesi*, E. Zachariadou (Edt.). Osmanlı Beyliği 1300-1389, Ankara, s.78-101, Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- İnalcık, H. (2007). Orhan İzmit, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, İstanbul: C.33, s.377.
- Ökse, A. T., Çalık Ross A. ve Konak A. (2019). Kocaeli Yarımadası Tunç ve Demir Çağlarına Ait Arkeolojik Bulgular; Yüzey Araştırmaları ve Kocaeli Müzesinde Korunan Eserler, *Arkeoloji ve Sanat*, s.162.
- Öztüre, A. (1981). *Nicomedia Yöresindeki Yeni Bulgularla İzmit Tarihi*, İstanbul, Çeltüt Matbaacılık.
- Silâhdar Fındıklılı Mehmed Ağa. (1964). *Nusretnâme*, C.1, (Sadeleştiren: İsmet Parmaksızoğlu), İstanbul.
- Tuncel, M. (2001). İzmit, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, İstanbul: C.23, s.541.
- Ünal, S. (1966). *İzmit'te Bulunan Osmanlı Sanat Eserleri (Pertev Paşa Camii Hariç)*, İstanbul: [Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü].
- Ürkmez, E. (2007). *İzmit'te Türk Eserleri*, Kocaeli, Kocaeli Belediyesi Kültür Yayınları, s.156

EK

Ek 1: Sözlük

Hamidî Başlık: Sultan II. Abdülhamid döneminde yıllarca kullanılan fes türüdür. O dönemde mezar taşlarına da başlık ve serpuş olarak hakkedilmiştir. Fesin üst kısmı alt kısmından daha dardır (Nidayi, S. (2018). Osmanlı Mezar Taşlarında Başlıklar, Semboller, Şekiller ve Motifler, *Düşünen Şehir*, S.5, 2018, 105).

Hareke: Arap harfleriyle yazılmış metinlerde harflerin üstüne ve altına konularak birer ünlü harf ile okunmasını sağlayan işaretlerdir. (<https://www.lugatim.com/s/harekelemek> Erişim Tarihi: 23/03/2025)

İhata Duvarı: TDK'ya göre İhata Askeri bir terim olup "kuşatma" anlamındadır. İhata duvarı ise bahçe duvarı veya bina duvarını çevreleyen duvar anlamına gelen mimari bir terimdir. (<https://www.mimaritecrubeler.com/post/istinat-duvari-ve-ihata-duvari-arasindaki-fark-nedir> Erişim Tarihi: 23/03/2025)

Mühmel Harf: Hat sanatı terminolojisinde, bazı ünsüz harflerin alt kısmına yazılarak harfin hangi ünsüz harf olduğunu belirtmek amacıyla kullanılan küçültülmüş harf formlarıdır. Hat sanatı kompozisyonlarında zamanla mühmel harfler, yazının boşluk kısımlarını doldurmak amacıyla kullanılagelmiştir (Aydınlı, A. (2020). Mühmel, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Ankara, C.31, s.522).

Neccar: Doğramacı, Marangoz (<https://www.luggat.com/neccar>)

Örfî /Başlık: Osmanlıda genellikle ulemaya ait olan kavuk çeşididir. 18. yüzyıldan sonra üst kademe yöneticilerin kullandığı kavuk; Şeyhülislam, Kazaskerler ile Mekke ve Medine'de hizmette bulunan hoca efendiler tarafından kullanılmıştır (Nidayi, S. (2018). Osmanlı Mezar Taşlarında Başlıklar, Semboller, Şekiller ve Motifler, *Düşünen Şehir*, S.5, 2018, 105).

Tetabuk: Sözlük anlamı itibariyle uygun olma uygunluk durumudur. Hat sanatında, tasarlanan kompozisyonun doluluk ve boşluk oranlarının dengeli olması anlamındadır. (<https://www.osmanlicasozlukler.com/osmanlica-sozluk-madde-167830.html> Erişim Tarihi: 21/03/2025)

ÖZ GEÇMİŞ

Ad Soyad: Yusuf AVŞAR	
Eğitim Bilgileri	
Lisans	
Üniversite	Sakarya Üniversitesi
Fakülte	Sanat Tasarım ve Mimarlık Fakültesi
Bölümü	Geleneksel Türk Sanatları
Makale	
1. Avşar, Yusuf. “Yumurtacı Camii Hazinesindeki Mezar Kitâbeleri”. İdil, 117(2025/2): s.396-411. doi:10.7816/idil-14-117-16	